

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาวิจัย

โลกในยุคปัจจุบันนี้ มีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรม เกิดเป็นปัญหาที่เรื้อรังมานาน ในบรรดาปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นมานี้ ปัญหาสังคมนับว่าเป็นปัญหาสำคัญประการหนึ่งที่ควรจะหาทางแก้ไขอย่างเร่งด่วน ปัญหาสังคมที่ปรากฏให้เห็นทุกวันนี้ ได้แก่ ปัญหาครอบครัว ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาความยากจน ปัญหายาเสพติด และปัญหาทางด้านสุขภาพจิต เป็นต้น

ปัญหาครอบครัวเป็นปัญหาที่สำคัญที่สุดของมนุษย์ มนุษย์ทุกคนจะต้องเผชิญกับปัญหาสังคมตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งตาย (สุพิตรา สุภาพ, 2531: 49-50) ดังนั้นสถาบันครอบครัวจึงมีหน้าที่เลี้ยงดูและช่วยขัดเกลามนุษย์ ตั้งแต่ยังเป็นทารกให้เริ่มรู้จักขั้นตอนต่าง ๆ ของชีวิตมนุษย์ ซึ่งในทุกวัฒนธรรมทารกจะถูกเลี้ยงดูต่างไปจากเด็ก เด็กจะเติบโตเป็นผู้ใหญ่โดยผ่านวัยรุ่นมาแล้ว ผู้ใหญ่จะถูกแบ่งออกเป็นวัยกลางคนและวัยชรา เมื่อสถานภาพแต่ละอย่างเปลี่ยนไป บทบาทต่าง ๆ รวมทั้งประเภทต่าง ๆ ของการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมก็จะแตกต่างกันไปด้วย ทั้งนี้เพราะคนแต่ละคนในสังคมหนึ่ง ๆ ไม่ได้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ทางสังคมเพียงอย่างเดียว ความแตกต่างทางสังคมและการจัดช่วงชั้นทางสังคม จะมีอิทธิพลหรือผลกระทบต่อกระบวนการขัดเกลาทางสังคมอย่างมาก ด้วย เพราะสิ่งที่ปัจเจกชนได้เรียนรู้ขึ้นขึ้นอยู่กับความเป็นสมาชิกของสังคมและกลุ่มคนในแต่ละกลุ่มอย่างน้อยที่สุดทุกสังคมจะปฏิบัติต่อผู้ชายและผู้หญิงแตกต่างกันออกไป การเรียนรู้ในเรื่องเพศนั้นไม่ได้ขึ้นอยู่กับพันธุกรรมหรือสรีระของร่างกายที่ปรากฏมาให้เห็นเท่านั้น ตามความเป็นจริงแล้วสิ่งแวดล้อมและกระบวนการขัดเกลาทางสังคมมีส่วนทำให้ทารกและเด็ก ๆ มีพฤติกรรมตามเพศของตนได้ โดยเริ่มตั้งแต่ยังเป็นทารก หรือหลังจากนั้นเพียงเล็กน้อย กระบวนการขัดเกลาส่วนใหญ่จะมีอิทธิพลสูงสุดต่อความสำนึกทางเพศ กระบวนการสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการแสดงบทบาทตามเพศคือ การเลียนแบบและการรับกฎเกณฑ์ต่าง ๆ เข้ามาไว้ในตัวเอง โดยสังเกตจากการละเล่นของเด็กผู้หญิงมักจะเลียนแบบกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งเป็นงานบ้านประจำของแม่บ้าน ซึ่งเป็นบทบาทที่มารดาแสดงอยู่ ส่วนเด็กผู้ชายมักจะเล่นเลียนแบบบทบาทต่าง ๆ ของบิดาหรือผู้ใหญ่ที่เป็นเพศชายในวัฒนธรรมต่าง ๆ เด็กผู้ชายและเด็กผู้หญิงจะถูกห้ามไม่ให้เลียนแบบบทบาททางเพศที่ตรงกันข้ามกับเพศของตน และจะได้รับรางวัลถ้าทำตามบทบาทที่วัฒนธรรมคาดหวังว่าเหมาะสมกับเพศของตน นอกจากนี้นักวิชาการบางคนยังมีความเชื่อที่ว่าความแตกต่างระหว่างเพศชายและเพศหญิงดังกล่าวนี้ เป็นผลมาจากลักษณะทางชีววิทยาที่แตกต่างกันระหว่างเพศชายและเพศหญิงของ

มนุษย์ และแบบแผนทางวัฒนธรรม แบบแผนของการขัดเกลาได้เพิ่มและส่งเสริมความแตกต่างทางชีววิทยาที่มีอยู่แล้วให้มีมากขึ้น ทำให้ชายและหญิงแตกต่างกันมากยิ่งขึ้น (งามพิศ สัตย์สงวน, 2536 : 70-73) ในทางกลับกันถ้าเด็กถูกคาดหวังจากครอบครัวที่เด็กเกิดมานั้น ให้เด็กเป็นเพศหญิงหรือเพศชายตามความปรารถนาของครอบครัว โดยอาจเป็นการเตรียมสิ่งของต่าง ๆ ไม้ว่าจะเป็น ชื้อ เสื้อผ้า หรือการอบรมเลี้ยงดู หรือแม้กระทั่งบิดามารดาบางคนจะให้ความรักความเอาใจใส่ต่อเด็กที่เป็นเพศที่ตนต้องการเท่านั้น จึงเป็นการชี้ให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่า การกำหนดในเรื่องเพศนั้นไม่ได้ขึ้นอยู่กับเพศใดที่แท้จริงตามธรรมชาติ และสรีระทางร่างกายเพียงอย่างเดียว แต่ถูกกำหนดด้วยบุคคล สิ่งแวดล้อมและสังคมด้วย (วันเพ็ญ บุญประกอบ, 2527: 17-18) ดังนั้นเด็กอาจมีแนวโน้มที่เบี่ยงเบนทางเพศได้ โดยทั่วไปจะเป็นไปในลักษณะที่ไม่สนใจเพศตรงข้าม หรืออาจทำตัวเป็นเพศตรงข้ามเสียเอง โดยบุคคลเหล่านี้จะคิดอยู่เสมอว่าเพศที่มีอยู่ไม่ได้เป็นเพศที่แท้จริง และมีการรับรู้ในเรื่องเพศที่ผิดไปจากความเป็นจริง (สุชาติ และวรรณิ โสมประยูร, 2531 อ้างใน นิจวรรณ ไกรสิงห์เดชา. 2535: 2) โดยเด็กผู้ชายจะมีความต้องการที่จะมีความประพฤติและพฤติกรรมแบบเด็กผู้หญิง คือมีความคิดที่อยากจะนุ่งกระโปรง หรือบางทีก็แต่งกายเป็นผู้ชาย แต่ชอบคลุกคลีในกลุ่มของเด็กผู้หญิง ทำตัวเช่นเดียวกับเด็กผู้หญิง เด็กผู้ชายบางคนอาจจะแสดงความเป็นผู้ชายอยู่บ้างเมื่อเข้าสู่ความเป็นวัยรุ่น แต่จะมีความสนใจในเพศชายที่เหมือนกับตนโดยไม่สนใจเพศตรงข้าม เมื่อเด็กเหล่านี้โตขึ้นก็จะกลายเป็นเด็กที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนทางเพศได้ สิ่งแวดล้อมจากครอบครัวและสังคมจึงมีความสำคัญต่อสภาพจิตใจและความเป็นอยู่ของเด็กเป็นอย่างมาก เพราะเด็กจะต้องเรียนรู้ในบทบาทของตนจากการทำตามอย่างบิดาและมารดา

ความเป็นเพศชายและความเป็นเพศหญิง มีบทบาทและหน้าที่ที่แตกต่างกันออกไป อาจมีสาเหตุมาจากการที่บิดาและมารดาของเด็กไม่สามารถเป็นแบบฉบับหรือตัวอย่างที่ดีให้กับบุตรได้ เด็กไม่สามารถแสดงบทบาททางเพศตามอย่างใครได้ ไม่ทราบว่าผู้ชายควรทำตัวอย่างไรจึงจะเหมาะสมกับความเป็นผู้ชาย หรือผู้หญิงควรทำตัวอย่างไรจึงจะเหมาะสมกับความเป็นผู้หญิง ซึ่งอาจจะทำให้เด็กทำตามแบบที่ตนต้องการ ซึ่งอาจจะไม่ใช่แบบที่เหมาะสม ยกตัวอย่างเช่น ในกรณีที่บิดาชอบทำร้ายทุบตีมารดา เมื่อเด็กเห็นอาจเกิดความรู้สึกที่ไม่ดีกับเพศชาย ทำให้เด็กไม่ยอมแสดงบทบาทตามเพศของตนอีกต่อไปในอนาคต (ผกา สัตย์ธรรม, 2531: 106) เพราะเด็กจะเกิดความกลัวที่จะต้องเผชิญกับสิ่งนี้เมื่อโตขึ้น ในกรณีของเด็กผู้ชายก็จะเกิดความกลัวที่จะทำร้ายผู้หญิงแบบบิดาซึ่งเป็นเพศชาย ส่วนในกรณีของเด็กผู้หญิงก็จะเกิดความกลัวที่จะถูกทำร้ายแบบมารดาซึ่งเป็นเพศหญิง สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้เด็กเกิดการเบี่ยงเบนทางเพศได้ในอนาคต

นอกจากนี้สื่อมวลชนทางด้านต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ บนเวทีการแสดง หรือรูปภาพทางนิตยสาร หนังสือต่าง ๆ ซึ่งเป็นสื่อทำให้ผู้ชมรู้สึกซาบซึ้งและสร้างความประทับใจตามตัวละครที่แสดงนั้น ๆ ได้ ดังนั้นสื่อมวลชนต่าง ๆ จึงมีบทบาทและอิทธิพลต่อสังคม และภาพยนตร์รวมทั้งสื่อต่าง ๆ ยังสามารถเปลี่ยนแปลงแนวความคิดและพฤติกรรมของมนุษย์ได้ในระดับหนึ่ง เพราะถ้าสื่อได้สร้างภาพตัวละครเด่นที่เป็นผู้ชายให้มีลักษณะท่าทางที่กระตือรือร้น

คล้ายผู้หญิง ผู้ชมที่ติดตามดูละครเรื่องนั้น ๆ มีความประทับใจในบทบาทจนนำมาเป็นแบบอย่าง และนำมาใช้จนกลายเป็นลักษณะเด่นของตนเองไปได้โดยไม่ตั้งใจ (วัลลภ ปิยะมโนธรรม, 2532: 102) ในทางกลับกัน การศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาถึงสภาพการณ์ของมนุษย์ที่ไม่ได้รับการขัดเกลาทางสังคมที่ถูกต้องและเหมาะสม มนุษย์ไม่สามารถเรียนรู้บทบาทต่าง ๆ ทางสังคม และทักษะต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการอยู่รอดและบำบัดความต้องการของมนุษย์ มนุษย์ไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับความต้องการทางชีววิทยาและสภาพแวดล้อมทางสังคมได้ ทำให้มนุษย์ไม่ได้รับการเรียนรู้กฎเกณฑ์ของกลุ่มที่มนุษย์เป็นสมาชิกอยู่ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม ทำให้มนุษย์มีสภาวะทางร่างกายและจิตใจที่ไม่สมบูรณ์ ก่อให้เกิดพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนได้

ดังในกรณีที่ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงกระบวนการขัดเกลาทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจแปลงเพศของสาวประเภทสองนี้ ปัญหาในการวิจัยของการศึกษาในครั้งนี้จึงเป็นการศึกษาเกี่ยวกับสาวประเภทสองว่ามีมูลเหตุและขั้นตอนในการผ่าตัดแปลงเพศเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการขัดเกลาทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจแปลงเพศ
2. เพื่อศึกษาขั้นตอนและวิธีการทางการแพทย์ในเรื่องของการแปลงเพศ
3. เพื่อศึกษาวิธีการปรับตัวของสาวประเภทสองหลังจากที่ผ่านกระบวนการแปลงเพศแล้ว
4. เพื่อศึกษาวิถีชีวิตของสาวประเภทสองหลังจากแปลงเพศแล้ว

ขอบเขตในการทำวิจัย

การศึกษาเรื่อง “กระบวนการขัดเกลาทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจแปลงเพศของสาวประเภทสอง” เป็นการศึกษากรณีเฉพาะผู้ชายที่ผ่าตัดแปลงเพศแล้ว จำนวน 12 คน ซึ่งอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 10 คน และอยู่ในเขตจังหวัดชลบุรีจำนวน 2 คน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงกระบวนการขัดเกลาทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจแปลงเพศ
2. ทำให้ทราบถึงขั้นตอนและวิธีการทางการแพทย์ในเรื่องของการผ่าตัดแปลงเพศ
3. ทำให้ทราบถึงวิธีการปรับตัวของสาวประเภทสองหลังจากที่ผ่านกระบวนการผ่าตัดแปลงเพศแล้ว
4. ทำให้ทราบถึงวิถีการดำเนินชีวิตของสาวประเภทสองหลังจากผ่าตัดแปลงเพศแล้ว

ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยในเรื่อง “กระบวนการขัดเกลาทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจแปลงเพศของสาวประเภทสอง” ผู้วิจัยได้ใช้กรอบแนวคิดและทฤษฎีดังต่อไปนี้

1. กระบวนการขัดเกลาทางสังคม (Socialization)
2. ทฤษฎีความเป็นตัวตน (Self)
3. ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalysis Theory)
4. ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Theories of Learning)
5. ทฤษฎีการกระทำระหว่างกันเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Interactionism)
6. ทฤษฎีพฤติกรรมเบี่ยงเบน (Deviant Behavior)
7. ทฤษฎีการตัดสินใจ (Decision Making Theory)

1. กระบวนการขัดเกลาทางสังคม (Socialization)

สุพัตรา สุภาพ (2538: 47-48) กล่าวว่า การขัดเกลาทางสังคมเป็นสิ่งที่สำคัญที่ขาดไม่ได้ มนุษย์ทุกคนจะต้องประสบพบเจอตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งตาย เป็นหลักที่ใช้ในการปฏิบัติที่มนุษย์จะต้องเรียนรู้ กฎเกณฑ์ ระเบียบแบบแผนของกลุ่มหนึ่ง ๆ ที่กำหนดไว้เพื่อให้มีความสัมพันธ์กันได้ ฉะนั้นการขัดเกลาจึงเป็นวิธีการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม ทำให้บุคคลสามารถปรับตัวให้เข้ากับวิถีการดำเนินชีวิตของกลุ่มชนที่มนุษย์เป็นสมาชิกอยู่ เป็นการรับคุณค่าของกลุ่มที่มนุษย์อยู่ร่วมด้วยในฐานะเป็นสมาชิกของกลุ่ม ทำให้มนุษย์เกิดความรู้สึกเป็นตัวตนหรือความเป็นตัวของตัวเอง (self) คือเกิดความรู้สึกที่ว่าตนเป็นมนุษย์ซึ่งแตกต่างจากคนอื่นและสัตว์ สามารถควบคุมความรู้สึกนึกคิด ประพฤติปฏิบัติตนตามระเบียบ หรือตามความเหมาะสมในกลุ่มอื่นได้

การขัดเกลาทางสังคมจึงเป็นกระบวนการที่ค่อนข้างซับซ้อน สิ่งที่ต้องเรียนรู้นี้อาจแสดงออกมาในรูปแบบของสัญลักษณ์ โดยบุคคลจะต้องผูกพันกับโครงสร้างทางสังคมที่มีอยู่ ความผูกพันนี้จะแสดงออกมาในรูปของการที่บุคคลจะต้องปฏิบัติตามหน้าที่และบทบาทในเรื่องต่าง ๆ เช่น การงาน การปกครอง การศึกษา ศาสนา การมีครอบครัว และนันทนาการ เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าสังคมจะเป็นผู้กำหนดรูปแบบและหล่อหลอมมนุษย์ โดยผ่านทางสถาบันพื้นฐาน คือ สถาบันครอบครัว เพื่อเสริมสร้างความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ สังคมจะช่วยเสริมสร้างสำนึก ความประทับใจ คุณค่าทางวัฒนธรรม และแบบพฤติกรรมต่าง ๆ เพื่อให้บุคคลเป็นสมาชิกของสังคมได้อย่างแท้จริง มีบุคลิกภาพ มีคุณค่าและคุณลักษณะต่าง ๆ ที่บุคคลควรมี สิ่งเหล่านี้เป็นผลมาจากการอยู่ร่วมกันในสังคม ในทางปฏิบัติ ทารกทุกคนจะต้องพึ่งพาผู้อื่นเพื่อความอยู่รอด โดยเฉพาะการบำบัดความต้องการที่จำเป็นบางอย่าง เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย การรักษา

โรค โดยปกติแม่หรือผู้ที่เลี้ยงดูจะช่วยสนองตอบความต้องการเหล่านี้ ในขณะที่ทารกยังช่วยตัวเองไม่ได้ การมีความสัมพันธ์กันนี้ ไม่จำเป็นเพียงแค่วางกายของเด็กเท่านั้น แต่ยังมีคุณค่าทางด้านจิตใจ และพัฒนาการของเด็กต่อไป เมื่อทารกเติบโตขึ้นกรรมพันธุ์บวกกับประสบการณ์ที่มนุษย์ได้รับจากสังคมจะช่วยพัฒนาบุคลิกภาพของมนุษย์ได้ แต่ถ้าหากมนุษย์ไม่มีการติดต่อสัมพันธ์กับมนุษย์ด้วยกันแล้ว บุคลิกภาพของมนุษย์ก็จะไม่สมบูรณ์ และไม่อาจทำหน้าที่ต่าง ๆ ของสังคมได้ การติดต่อสัมพันธ์ของมนุษย์เป็นสิ่งจำเป็นต่อการพัฒนาบุคลิกภาพในฐานะที่มนุษย์เป็นบุคคลหนึ่งในสังคม

การขัดเกลาทางสังคมเป็นกระบวนการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมของสังคมยุคหนึ่ง ไปยังสังคมอีกยุคหนึ่ง เป็นกระบวนการที่สมาชิกแรกเกิดถูกจำกัดให้อยู่ในกรอบของสังคมที่เป็นระเบียบ เป็นการเรียนรู้บทบาทต่าง ๆ ทางสังคม ตลอดถึงทักษะที่จำเป็นต่อการอยู่รอดและบำบัดความต้องการ เพราะมนุษย์ตามธรรมชาติไม่อาจจะปรับตัวให้เข้ากับความต้องการทางชีววิทยาและสภาพแวดล้อมทางสังคมได้ เว้นแต่บุคคลจะได้ความรู้ ทักษะ บทบาท ฯลฯ จากตัวแทนการขัดเกลา เช่น ครอบครัว กลุ่มเพื่อน โรงเรียน กลุ่มอาชีพ สื่อมวลชน เป็นต้น สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้มนุษย์ได้เรียนรู้กฎเกณฑ์ของกลุ่มที่มนุษย์จะต้องปฏิบัติในฐานะเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมสืบต่อไป

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2532: 205-207) กล่าวว่า การขัดเกลาทางสังคมอาศัยองค์ประกอบของการขัดเกลา 5 ประการด้วยกันคือ

1. ความรู้และประสบการณ์ทางสังคม เช่น ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับสังคม ตำนาน อุดมการณ์ ความเชื่อ บรรทัดฐานทางสังคม เป็นต้น เพื่อนำไปถ่ายทอดและฝึกฝนให้กับผู้รับการขัดเกลา
2. การกระทำระหว่างกันทางสังคม (Social interaction) หมายถึง บุคคลผู้ให้การขัดเกลากับผู้รับการขัดเกลาจะต้องมีการติดต่อสัมพันธ์กันก่อน เพื่อเป็นการถ่ายทอดความรู้ การสั่งสอนและการอบรมทางด้านสังคม การกระทำระหว่างกันนี้จะก่อให้เกิดการพัฒนาในด้านของพุทธิปัญญา ซึ่งเป็นรากฐานที่จะนำไปสู่การพัฒนาทางอารมณ์และทางสังคม ทำให้มีการเรียนรู้แบบแผนทางสังคม จนสามารถเป็นสมาชิกของชุมชนได้เป็นอย่างดี
3. ภาษา (Language) เป็นเครื่องมือสำหรับถ่ายทอดความรู้ทางสังคมที่สำคัญภาษาในที่นี้หมายถึง ภาษาทางสังคมและภาษาเฉพาะหรือศัพท์เทคนิคต่าง ๆ การถ่ายทอดจะได้ผลก็ต่อเมื่อรู้ภาษากัน เมื่อรู้ภาษากันแล้วก็จะช่วยทำให้ผู้รับการขัดเกลาสามารถรู้และเข้าใจความจริงอย่างเป็นระบบได้ รู้และเข้าใจแนวความคิดที่สลับซับซ้อนและสามารถแลกเปลี่ยนความรู้สึกนึกคิดและค่านิยมของตนกับผู้อื่นได้
4. ความรักความชอบพอ (Affection) หมายถึง ความรู้สึกหรืออารมณ์ของผู้ให้การขัดเกลาโดยเฉพาะ ผู้ให้การขัดเกลาจะต้องรักและชอบผู้รับการขัดเกลาอย่างแท้จริง ความเจริญเติบโตทางร่างกายและจิตใจจึงเกิดขึ้นในผู้รับซึ่งจะเป็นรากฐานสำคัญให้ผู้รับยินดีประสานงานร่วมมือกับผู้อื่น พยายามเข้าใจผู้อื่น ช่วยเหลือผู้อื่น เป็นต้น

5. สภาพแวดล้อม การขัดเกลาทางสังคมมีสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน สภาพแวดล้อมจะประกอบด้วยสิ่งมีชีวิต เช่น บุคคลแวดล้อม พ่อแม่ ญาติ เพื่อน เป็นต้น ส่วนสิ่งแวดล้อมที่ไม่มีชีวิต เช่น ดิน ฟ้า อากาศ บรรยากาศ ช่วงเวลา (เหมาะสมไม่เหมาะสม) ย่อมส่งผลแตกต่างกัน

สุพัตรา สุภาพ (2538 : 49-50) ได้กล่าวถึงกระบวนการขัดเกลาทางสังคมซึ่งมีเนื้อหาสำคัญ 3 ประการดังนี้

1. การตอบสนองความต้องการในระยะเริ่มแรก (response) เป็นกระบวนการที่บุคคลจะแสดงความต้องการออกมา และคนอื่น ๆ ในสังคมจะทำหน้าที่สนองตอบความต้องการเหล่านั้น เป็นการสนองตอบความต้องการตามระเบียบแบบแผนที่สังคมต่าง ๆ ได้กำหนดไว้ เช่น เมื่อเด็กหิวเด็กก็จะร้อง (เป็นการแสดงออก) มารดาหรือผู้เลี้ยงก็จะให้นมทุกครั้งที่ได้กร้อง แต่จะแตกต่างกันออกไปตามสภาพของแต่ละสังคมที่มนุษย์เป็นสมาชิกอยู่ เช่น บางครอบครัวให้เด็กดื่มนมทุกครั้งที่ได้กร้อง แต่บางครอบครัวก็จะให้นมเด็กตามเวลาที่กำหนดไว้ เป็นการตอบสนองในรูปแบบของการให้เด็กได้เรียนรู้ระเบียบที่สังคมนิยมปฏิบัติกัน

2. การรู้จักปรับตัวตามความต้องการ และความสามารถของตนให้เข้ากับกฎเกณฑ์ของสังคม (adaptation) มนุษย์แต่ละคนมีความสามารถในการเรียนรู้ระเบียบกฎเกณฑ์ที่ไม่เท่ากัน บางคนรับได้ง่าย บางคนรับได้ยาก แม้ว่าจะได้รับการอบรมที่เท่าเทียมกันก็ตาม เช่น เด็กบางคนสอนไม่นานก็จำได้ แต่เด็กบางคนสอนเท่าไรก็ไม่อาจจะปฏิบัติได้ จึงต้องรู้จักการดัดแปลงการอบรมต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับบุคคลแต่ละบุคคล

3. การยึดถือสิ่งที่คล้ายกับตัวเอง (identification)

3.1 ความต้องการของบุคคลที่จะทำตัวเลียนแบบบุคคลที่ตนยึดถือและชื่นชมมาเป็นแบบฉบับ เช่น เด็กชายต้องการเลียนแบบบิดา “เก่ง” เหมือนบิดา และเด็กผู้หญิงต้องการเลียนแบบมารดา “ดี” เหมือนมารดา เป็นต้น

3.2 ความรู้สึกร่วมกับบุคคลหรือกลุ่มที่ถือว่าเป็นพวกเดียวกับตน เช่น ความรู้สึกเจ็บร้อนแทน เห็นอกเห็นใจ เป็นต้น

3.3 ความรู้สึกยึดมั่นหลักการหรืออุดมคติบางอย่างอย่างแน่นแฟ้น เช่น คนที่รักชาติยอมสละชีวิตเพื่อชาติ เป็นต้น

การขัดเกลาทางสังคมทำให้เกิด ความเป็นตัวตนของมนุษย์ (self) ซึ่งเกิดจากการขัดเกลาทางสังคม การที่บุคคลจะยอมรับคุณค่าของกลุ่ม ซึ่งเป็นผลมาจากการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และมีการปรับตัวเพื่อให้สามารถเข้ากับผู้อื่นหรือกลุ่มที่ตนเป็นสมาชิก ตามสิทธิและหน้าที่ที่สังคมกำหนดหรือยอมรับ ความเป็นตัวตนจึงเป็นผลมาจากสังคม มนุษย์มีความแตกต่างจากสัตว์โดยทั่วไปตรงที่มนุษย์มีความเป็นตัวตน ความมีตัวตนนี้จะมีตั้งแต่ในวัยเด็ก เริ่มตั้งแต่การใช้สรรพนามเรียกชื่อที่มีคำว่า ฉัน เธอ ของฉัน ของเธอ ของน้อง ของพี่ เป็นต้น เป็นความรู้สึกในความเป็นตัวตนของตนเองว่าตนเองเป็นใคร มีความต้องการต่าง ๆ ที่แตกต่างจากผู้อื่นอย่างไร ซึ่งความรู้สึกเช่นนี้

จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีการติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ ในวิถีทางหรือระเบียบแบบแผนที่สังคมกำหนดไว้ ความเป็นตัวตนจึงเปรียบเสมือนทางเสื่อที่นำทางไปสู่จุดหมายปลายทาง

จะเห็นได้ว่ากระบวนการขัดเกลาทางสังคม เป็นกระบวนการในการกำหนดรูปแบบที่ช่วยหล่อหลอมมนุษย์ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ สามารถติดต่อสัมพันธ์กันและสามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ภายใต้สังคมแบบเดียวกันและสังคมที่แตกต่างกัน เพราะมนุษย์สามารถเรียนรู้และถ่ายทอดวัฒนธรรมทางสังคมให้แก่กันได้โดยผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคม ที่มนุษย์ต้องเผชิญตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งตาย โดยมีสถาบันครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานที่ช่วยขัดเกลามนุษย์ และสร้างจิตสำนึก ความประทับใจ คุณค่าทางวัฒนธรรม และแบบแผนทางพฤติกรรมต่าง ๆ เพื่อให้มนุษย์สามารถเป็นสมาชิกของสังคมได้อย่างแท้จริง มีบุคลิกภาพ มีคุณค่าและคุณลักษณะต่าง ๆ ที่มนุษย์พึงมี สิ่งเหล่านี้เกิดจากการที่มนุษย์เกิดการเรียนรู้และอยู่ร่วมกันในสังคม

2. ทฤษฎีความเป็นตัวตน (Self)

มีนักทฤษฎี 3 ท่าน ได้แก่ Cooley, Mead และ Freud กล่าวถึงทฤษฎีความเป็นตัวตน (Self) ไว้ดังต่อไปนี้

1. ทฤษฎีความเป็นตัวตน (Self) ของ Cooley

Cooley (อ้างถึงใน สุพิตรา สุภาพ, 2538 : 49-50) ให้ความหมายของความเป็นตัวตน (Self) โดยใช้หลักการของ looking glass-self ซึ่งเป็นจินตนาการที่ค่อนข้างชัดเจนเกี่ยวกับตนเอง ความคิดอะไรก็ตามที่ถือว่ามีเหมาะสมที่ปรากฏขึ้นภายในจิตใจของคน ๆ หนึ่ง และความรู้สึกที่เกี่ยวกับตนเองที่มักจะถูกกำหนดโดยทัศนคติที่มีกับคนอื่น ดังนั้นในจินตนาการของมนุษย์จะมีความคิดอยู่ในใจของมนุษย์อีกคนหนึ่ง ซึ่งเป็นความคิดที่เกี่ยวกับรูปร่างหน้าตา กิริยาท่าทาง จุดมุ่งหมาย การกระทำ บุคลิกภาพ มิตรสหาย เป็นต้น และจะได้รับผลกระทบที่แตกต่างกันออกไปจากสิ่งดังกล่าว (สุเทพ สุนทรเกษิซ, 2540: 208) แนวความคิดเกี่ยวกับตนเองนี้ Cooley จึงหมายถึง ความสำนึกในการเป็นตัวตนเป็นผลสะท้อนจากการมีความสัมพันธ์กับผู้อื่น และการที่บุคคลอื่นมองดู ซึ่งจะมีผลต่อการตัดสินใจ กล่าวคือ เป็นการมองดูตนเองโดยผ่านสายตาของคนอื่นเหมือนมองดูตนเองผ่านกระจกเงา บุคคลสามารถตัดสินใจได้ว่าตัวเองควรเป็นอะไรแค่ไหน โดยเอาความคิดของคนอื่นที่มองมาเป็นเกณฑ์ตัดสินใจนั่นเอง

2. ทฤษฎีความเป็นตัวตน (Self) ของ Mead

Mead (อ้างถึงใน สุพิตรา สุภาพ, 2538: 54) ให้ความหมายของความเป็นตัวตน (Self) โดยอาศัยทฤษฎีของ Cooley มาใช้ในการวิเคราะห์ Mead เน้นกฎเกณฑ์บางอย่างที่บุคคลได้เริ่มสร้างความรู้สึกเกี่ยวกับตนเองและจิตใจ ความรู้สึกทั่ว ๆ ไป อันเป็นผลจากกระบวนการ

การเรียนรู้ทางสังคม ซึ่งเป็นการขัดเกลาทางสังคมจนสามารถสร้างความเป็นตัวตนขึ้น

Mead ได้แบ่งความเป็นตัวตนออกเป็น I ซึ่งเป็นประธาน และ Me ซึ่งเป็นกรรม องค์ประกอบของทั้ง 2 ตัวนี้ไม่ถือว่าเป็นวัตถุหรือสิ่งของ แต่เป็นกระบวนการภายในตัวเอง “ฉันเอง” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของ “ฉัน” เป็นตัวของตัวเอง ซึ่งผู้กระทำไม่ได้ตระหนักถึง เป็นทัศนคติของบุคคลอื่นในลักษณะกว้าง ๆ โดยทั่ว ๆ ไป คำว่า “ฉันเอง” เป็นพลังต่าง ๆ ของความประพฤติปฏิบัติตามและการควบคุมทางสังคม ส่วน “ฉัน” เป็นส่วนหนึ่งของตัวเองที่ผู้กระทำไม่ได้ตระหนักถึง โดยมักจะคิดถึงก็ต่อเมื่อการกระทำได้เสร็จสมบูรณ์แล้ว เป็นการตอบสนองทันทีของผู้กระทำ ที่ก่อให้เกิดการเรียกร้องและโต้ตอบ “ฉันเอง” ตัวเองเป็นผลที่เกิดมาจากความสัมพันธ์ระหว่าง “ฉัน” กับ “ฉันเอง” “ฉัน” เป็นการสะท้อนของปัจเจกบุคคลที่มีต่อทัศนคติที่จัดระเบียบแล้วของชุมชน ซึ่งจะปรากฏอยู่ในประสบการณ์ของปัจเจกชนผู้นั้นเอง การตอบสนองต่อทัศนคติที่จัดระเบียบแล้วนั้น ในทางกลับกันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อทัศนคติดังกล่าวนั้นด้วย ดังนั้น I จึงหมายถึงส่วนที่เป็นความคิดสร้างสรรค์ของตนเอง เป็นส่วนที่บุคคลแสดงออก ไม่ใช่ความต้องการของสังคม Me คือส่วนที่รับเอาทัศนคติ ความคิดอ่าน กฎเกณฑ์ ระเบียบ ประเพณีที่มีอยู่มาเป็นของตน ซึ่งเป็นการยอมรับความต้องการของสังคม

นอกจากนี้ Mead ยังได้กล่าวว่าเด็กโดยทั่วไปจะไม่มีสำนึกเกี่ยวกับความเป็นตัวเอง หรือความสำนึกเกี่ยวกับจิตของตนเอง จนกว่าจะมีปฏิริยาสัมพันธ์กันทางสังคม โดยเริ่มจากบิดามารดา จะเป็นผู้สอนให้เด็กรู้จักตัวเอง และเริ่มที่จะรับรู้แนวคิดเกี่ยวกับบุคคลอื่น โดยผ่านทางภาษาซึ่งเป็นอุปกรณ์ที่สำคัญในการขัดเกลาทางสังคม การขัดเกลาทางสังคมจึงเกิดจากการใช้สัญลักษณ์ ดังนั้นการศึกษาความหมายของสัญลักษณ์จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยสร้างความเข้าใจและช่วยให้มนุษย์สามารถติดต่อสัมพันธ์กันได้ในสังคม เมื่อทารกได้เติบโตขึ้นจะเริ่มพัฒนาความสำนึกว่าอะไรถูกอะไรผิด โดยการยึด “บุคคลอื่น” เป็นเกณฑ์พื้นฐาน นั่นคือบุคคลจะเริ่มเข้าใจว่าสังคมต้องการให้เขาปฏิบัติอย่างไรและผลสะท้อนที่บุคคลอื่นมีต่อตน ในที่สุดเด็กก็จะถูกขัดเกลาให้เรียนรู้วัฒนธรรมทางสังคม จนเกิดความเป็นตัวตนทางสังคมขึ้น ซึ่งไม่ได้หมายความว่าถึงการยอมรับทุกสิ่งทุกอย่าง โดยคำนึงถึง Me ที่ได้มาจากการหล่อหลอมของสังคม และ I ที่สามารถควบคุมตนเองได้ นอกจากนี้ผลกระทบจากการขัดเกลาเริ่มตั้งแต่เด็ก ทำให้มนุษย์แต่ละคนมีบุคลิกภาพที่แตกต่างกันออกไปอันเนื่องมาจากประสบการณ์ตั้งแต่วัยเด็กจนสามารถรู้จักตนเองว่าตนเองคือใคร

3. ทฤษฎีความเป็นตัวตน (Self) ของ Freud

Freud (อ้างถึงใน สุพัตรา สุภาพ, 2538: 59-50) ให้ความหมายที่เกี่ยวกับความเป็นตัวตน (Self) ว่าเป็นปัจจัยทางด้านชีววิทยา มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาบุคลิกภาพ แนวความคิดของ Freud ถือเอาหลักทางชีววิทยาเป็นสำคัญ โดยแบ่งความเป็นตัวตนออกเป็น 3

ส่วนคือ

1. ID เป็นพลังดั้งเดิม เป็นพื้นฐานที่ถูกผลักดันโดยความต้องการทางเพศและแรงกระตุ้นที่รุนแรง เป็นพลังที่อยู่เบื้องหลังการเจริญเติบโตของมนุษย์ เป็นแหล่งที่ก่อให้เกิดบุคลิกภาพ ซึ่งเป็นมรดกที่ถ่ายทอดทางกรรมพันธุ์

2. EGO เป็นตัวประสานระหว่าง ID กับ SUPEREGO ที่คอยควบคุมกิจกรรมหรือความเป็นตัวตนของมนุษย์ เป็นส่วนของจิตที่ประกอบไปด้วยความรู้ ความจำ ความคิด และเป็นส่วนที่สามารถคาดคะเน หรือวิเคราะห์สิ่งต่าง ๆ ได้ EGO เป็นส่วนที่ควบคุมและเป็นช่องทางในการส่งพลังของ ID ออกมา อันเป็นศูนย์กลางของบุคลิกภาพและการกระทำต่าง ๆ ของบุคคล

3. SUPEREGO เป็นส่วนที่เกี่ยวกับคุณธรรม ระเบียบประเพณี กฎเกณฑ์ กฎข้อบังคับต่าง ๆ ที่บุคคลได้รับการขัดเกลาทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เรียกว่าเป็นความรู้สึกไฝสูง ที่จะพิจารณาว่าอะไรถูก อะไรผิด เป็นตัวกดความต้องการที่ไม่ดีงามหรือที่สังคมไม่ต้องการ และเป็นตัวส่งเสริม EGO ให้ทำตามแผนที่สังคมกำหนดหรือยอมรับ SUPEREGO จึงเป็นตัวควบคุม ID และ EGO ความคิด Freud ถือว่า SUPEREGO เป็นผลิตผลของสังคม ไม่ใช่เกิดจากสาเหตุทางชีววิทยา

จะเห็นได้ว่าทั้ง Cooley และ Mead ได้เน้นศึกษาแหล่งที่หล่อหลอมหรือสร้างสรรค์บุคลิกภาพของมนุษย์ว่าเกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมอย่างไร ส่วน Freud ได้เน้นถึงเรื่องของความเป็นตัวตนว่าเป็นปัจจัยทางด้านของชีวภาพ อย่างไรก็ตามทั้ง 3 ท่านได้กล่าวถึงกระบวนการขัดเกลาทางสังคม ซึ่งแต่ละท่านเพิ่มเติมหรือตีความหมายที่แตกต่างกันออกไปบ้างเล็กน้อย ซึ่งวิธีการขัดเกลาทางสังคม แบ่งออกเป็น 2 วิธีด้วยกันคือ การขัดเกลาโดยทางตรงและโดยทางอ้อม (สุพัตรา สุภาพ, 2538 : 51)

1. การขัดเกลาโดยทางตรง เป็นการขัดเกลาที่ต้องการให้บุคคลปฏิบัติตามกฎระเบียบแบบแผนของกลุ่มสังคมนั้นกำหนดไว้ได้อย่างถูกต้อง การขัดเกลาโดยตรงจะพบเห็นเสมอในครอบครัว โรงเรียน วัด เป็นต้น เช่น ครอบครัวจะอบรมสั่งสอนบุตรในรูปแบบของการบอกเล่า สั่งสอน ชมเชย ดุด่า เป็นต้น ส่วนโรงเรียนจะอบรมแบบเป็นทางการมากกว่าครอบครัว เพราะเป็นสถาบันอบรมสั่งสอนคนจำนวนมาก จึงจำเป็นต้องมีการลงโทษอย่างเป็นทางการ

2. การขัดเกลาโดยทางอ้อม เป็นการอบรมที่ไม่ได้บอกกันโดยตรง บุคคลจะได้รับประสบการณ์หรือประโยชน์จากการสังเกต หรือการเรียนรู้จากการกระทำของผู้อื่น เช่น ในกลุ่มเพื่อน เด็กจะเลียนแบบการกระทำของเพื่อนและนำพฤติกรรมต่าง ๆ เหล่านี้มาเป็นพฤติกรรมของตนเอง

การเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์จะต้องได้รับการขัดเกลาจากสังคม ซึ่งมีส่วนอย่างมากในการหล่อหลอมบุคลิกภาพของมนุษย์ให้เกิดความเป็นมนุษย์ที่มีความพร้อมทั้งร่างกายและจิตใจ ไม่ประพฤติปฏิบัติตนออกนอกกฎเกณฑ์ที่สังคมกำหนดไว้ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ก็ขึ้นอยู่กับการเรียนรู้

และการเลียนแบบจากบุคคล และสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ รอบตัวของมนุษย์ เช่น บิดา มารดา เพื่อน เป็นต้น ว่าจะสามารถชักจูงและขัดเกลาให้มนุษย์ดำเนินชีวิตไปในทางใด เพราะถ้ามนุษย์อยู่ใกล้ชิดกับบุคคลที่ประพฤตินั้นไม่เหมาะสมกับบทบาทและหน้าที่ที่เหมาะสมเช่น บิดาอ่อนแอไม่สามารถเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับบุตรได้ บุตรก็จะเกิดการเลียนแบบพฤติกรรมที่ผิดไปจากความเป็นจริงในเรื่องของบทบาทได้ ก่อให้เกิดการเบี่ยงเบนทางด้านพฤติกรรมและความรู้สึกนึกคิดของมนุษย์ได้ในที่สุด หรือการที่มนุษย์อยู่ภายใต้สภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสม เช่น อยู่ภายในกลุ่มเพื่อนที่เบี่ยงเบนทางเพศ อาจทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ที่ผิด ๆ จนนำมาเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตโดยไม่รู้ตัว สิ่งเหล่านี้สามารถส่งผลสะท้อนให้กับความเป็นตัวตนขึ้นภายในอนาคตของมนุษย์ได้

3. ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalysis Theory)

ยศ สันตีสุมัติ (2538: 36 - 50) กล่าวถึงทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของซิกมันด์ فروยด์ (Sigmund Freud) ว่าเป็นการศึกษากระบวนการเรียนรู้ทางสังคม ซึ่งหมายถึง กระบวนการที่เด็กเติบโตขึ้นในสังคม เรียนรู้ภาษา บทบาทตามเพศ และเพศ กระบวนการนี้มีพื้นฐานความสัมพันธ์กับมโนทัศน์ที่สำคัญ ๆ ในทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของ فروยด์ เช่น มโนทัศน์เรื่องจิตไร้สำนึก เพศ ศีลธรรม และปมเอดิปัส เป็นต้น

ความต้องการทางเพศ โดยทั่วไปแล้วคนส่วนใหญ่มักเข้าใจว่า ความต้องการทางเพศเป็นสิ่งที่ไม่มีอยู่ในเด็กทารก แต่ความรู้สึกนี้เริ่มพัฒนาขึ้นเมื่อเด็กย่างเข้าสู่วัยรุ่น โดยมีความสัมพันธ์กับกระบวนการเข้าสู่ภาวะ และแสดงออกมาในรูปแบบของความรู้สึกห้วงหาอารมณ์และแรงดึงดูดต่อเพศตรงข้าม คนทั่วไปมักเชื่อว่าจุดมุ่งหมายของความต้องการทางเพศคือการมีความสัมพันธ์ทางเพศหรือการสมสู่ หรือการกระทำที่นำไปสู่ความสัมพันธ์นั้น เหตุผลที่ทำให้เชื่อได้ว่าทัศนคติดังกล่าวข้างต้นมิได้ให้ภาพที่เป็นจริง เพราะเมื่อพิจารณาอย่างถ่องแท้จะเห็นว่ามีข้อสรุปที่ผิดพลาด ฟรอยด์เชื่อว่าความต้องการทางเพศเป็นสิ่งที่มนุษย์มีอยู่ตั้งแต่แรกเกิด และพัฒนาขึ้นไปพร้อม ๆ กับกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม โดยฟรอยด์ได้แบ่งแยกระหว่าง “เป้าหมายทางเพศ” กับ “จุดมุ่งหมายทางเพศ” เป้าหมายทางเพศหรือเป้าหมายของความปรารถนาทางเพศอาจจะเป็นใครสักคน ทั้งเพศชายและเพศหญิง ผู้ชายคนหนึ่งอาจปรารถนาที่จะมีความสัมพันธ์กับผู้ชายอีกคนหนึ่ง ซึ่งเป็นเป้าหมายทางเพศของเขา ผู้หญิงก็เช่นเดียวกันอาจปรารถนาที่จะมีความสัมพันธ์กับผู้หญิงด้วยกัน เป้าหมายทางเพศจึงอาจเป็นได้ทั้งชายและหญิง ไม่จำกัดเพศและอายุ เช่น จุดหมายทางเพศ หมายถึง พฤติกรรมหรือการกระทำ ส่วนการสัมผัสแล้วโลม กอดจูบ การมองดู จนกระทั่งถึงการสมสู่ (ทั้งที่อวัยวะเพศและทวารหนัก) รวมทั้งการกระทำที่เป็นชาติเสถียรหรือชาติสม คือความพึงพอใจทางเพศที่ได้รับจากการทำทารุณกรรมต่อบุคคลอื่น ซึ่งอาจเป็นเพศเดียวกัน เพศตรงข้ามหรือสัตว์ (การได้รับความพึงพอใจทางเพศโดยการทรมานตนเองหรือยอมให้ผู้อื่นทำทารุณกรรมทางเพศต่อตน)

มโนทัศน์เรื่องเพศในทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของ فروยด์ จึงมีความหมายที่แตกต่างไป จากคำว่าเพศที่ใช้กันอยู่ในชีวิตประจำวันโดยสิ้นเชิง โดยทั่วไปแล้วคนส่วนใหญ่มักใช้คำว่าเพศซึ่ง หมายถึงและจำกัดแต่เฉพาะพฤติกรรมทางเพศหรือการร่วมรักระหว่างชายและหญิง แต่ตามทฤษฎี จิตวิเคราะห์ของ فروยด์ เพศมีความหมายที่กว้างกว่าการร่วมรักระหว่างชายและหญิง และครอบคลุมไปถึงความรู้สึกและพฤติกรรมของเด็กทารก วัยรุ่น และผู้ใหญ่ นอกจากนี้ فروยด์ยังได้แบ่ง ความพึงพอใจทางเพศออกเป็น 5 ชั้น ซึ่งเป็นขั้นตอนของการพัฒนาทางจิตเพศของมนุษย์ เป็น พัฒนาการที่เป็นจุดเริ่มต้นของชีวิตมนุษย์ดังนี้(นวลละอ อสุภามล, 2537: 48)

1. ชั้นความสุขทางปาก (The Oral Stage) เป็นชั้นที่มีความสำคัญอยู่ด้วยกันทั้ง สิ้น 2 ระยะคือ

ระยะแรก เป็นระยะทารกแรกเกิดถึงเดือนแรก فروยด์ได้กล่าวว่าในระยะนี้ถ้า ทารกพูดได้ก็จะบอกว่า “การดูดนมมารดาเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดของทารก” การดูดนมเป็นการกระทำ ที่ทำให้ทารกรู้สึกพอใจ เด็กทารกยังชอบที่จะดูดหัวนมมือตนเองและดูดวัตถุอื่น ๆ ทั้งที่ยังไม่หิวหรือ ยังอิ่มอยู่ فروยด์เรียกความสุขที่ได้จากการดูดนี้ว่า autoerotic เป็นความรู้สึกที่ทารกพอใจในการ ดูดซึ่งความสุขชนิดนี้ถือว่าเป็นการแสวงหาความสุขจากตัวเอง โดยไม่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อม ความสุข ชั้นนี้จะอยู่ในช่วงเด็กทารกระยะ 6 เดือนแรก เป็นระยะที่เด็กหลงตัวเอง รักตัวเอง

ระยะที่สอง เป็นระยะที่เด็กเริ่มมีอายุตั้งแต่ 6 เดือนเป็นต้นมา เด็กจะเริ่มพัฒนา ในเรื่องของการเรียนรู้ผู้อื่น โดยเฉพาะกับแม่ในลักษณะที่แตกต่างจากบุคคลอื่น เด็กจะเริ่มรู้สึก กังวลเมื่อถูกปล่อยให้อยู่กับคนแปลกหน้า

2. ชั้นความสุขทางอวัยวะขับถ่ายหรือทวารหนัก (The Anal Stage) เป็นชั้นของ ความสุขในเด็กในช่วงอายุระหว่าง 1 ขวบครึ่ง ถึง 3 ขวบ ซึ่งบริเวณทวารหนักจะเป็นจุดศูนย์กลาง ของความสนใจในเรื่องเพศของเด็ก เด็กจะมีความรู้สึกไวต่อการรับความรู้สึกที่เกิดจากความเคลื่อนไหว ในท้องและการบีบตัวบริเวณกล้ามเนื้อทวารหนัก ระยะนี้การเจริญเติบโตทางด้านร่างกายทำให้ เด็กมีวุฒิภาวะที่จะสามารถควบคุมในเรื่องของการขับถ่ายได้แล้ว แต่ในบางครั้งเด็กจะเรียนรู้ที่จะ กลั้นอาการปวดอุจจาระไว้ไม่ยอมถ่ายออกมา โดยจะกลั้นไว้จนถึงขั้นสุดท้ายที่จะเก็บไว้ไม่ได้ การ กระทำเช่นนี้ทำให้เด็กเกิดความพอใจและเกิดความสุขที่ได้รับจากการบีบตัวของบริเวณปลายลำไส้ ใหญ่ ความสุขจะเพิ่มขึ้นจนถึงระยะการปลดปล่อยในขั้นสุดท้าย โดยทั่ว ๆ ไปเด็กจะสนใจสิ่งที่ขับ ออกมาและมีความสุขที่ได้หยิบจับเล่น ความสุขที่ได้จากการเล่นอุจจาระในระยะนี้เป็นจุดเริ่มต้นของ ความสุขที่เกิดจากการสมมติ แต่เมื่อเด็กถูกขัดขวางความสุขโดยบิดามารดาที่ไม่เข้าใจถึงความสุขที่ ลูกได้รับการเล่นอุจจาระ เพราะบิดามารดาส่วนใหญ่เห็นว่าการเล่นอุจจาระเป็นสิ่งที่น่ารังเกียจ และสกปรก ดังนั้นจึงพยายามขัดขวางการกระทำของเด็ก การกระทำเช่นนี้ของบิดามารดาเป็นการ สะกดกั้นความสุขของเด็ก

3. **ขั้นความสุขทางอวัยวะเพศ (The Phallic or Oedipal Stage)** ขั้นของความสุขนี้จะเกิดในช่วงอายุระหว่าง 3 ขวบถึง 6 ขวบ เด็กจะเริ่มเข้าสู่ระยะ Phallic หรือระยะ Oedipal ลักษณะของเด็กในขณะนี้ คือ

1. เป็นระยะที่เด็กได้รับความพึงพอใจ ความใส่ใจ และความอยากรู้อยากเห็น ย้ายจากบริเวณอวัยวะขับถ่ายไปยังอวัยวะสืบพันธุ์ ในช่วงระยะนี้เด็กจะเกิดความอยากรู้อยากเห็นเกี่ยวกับร่างกายซึ่งมีความแตกต่างกันออกไปตามเพศ อยากรู้อะไรว่าเด็กทารกเกิดมาได้อย่างไร การเล่นอวัยวะเพศอาจพบในเด็กตั้งแต่อายุก่อน 3 ขวบเล็กน้อย

2. เป็นระยะที่ทั้งเด็กผู้หญิงและเด็กผู้ชายให้ความสำคัญกับอวัยวะเพศของตนเอง เด็กผู้หญิงจะรู้สึกว่าตนเองขาดอวัยวะเพศแบบเด็กผู้ชายทำให้เด็กตีความไปว่าถูกตัดไป ซึ่งการตีความเช่นนี้ ทำให้เด็กผู้ชายมีความวิตกกังวลเพิ่มมากขึ้นเพราะกลัวจะถูกตัดอวัยวะเพศเช่นเดียวกับเด็กผู้หญิง

3. เป็นระยะที่จุดสนใจของความรักของเด็กผู้หญิงและเด็กผู้ชายที่จะพุ่งความสนใจไปยังบิดามารดาที่เป็นเพศตรงข้ามของตน เป็นความรักที่ต้องการเป็นเจ้าของแต่เพียงผู้เดียวไม่ต้องการให้ผู้อื่นเข้ามาเกี่ยวข้อง

ขั้นของความสุขที่ได้ทางอวัยวะเพศนี้ แสดงให้เห็นอย่างเด่นชัดในช่วงของปมวิกฤตของเด็ก ปมนี้จะเกิดขึ้นเมื่อเด็กผู้ชายเริ่มสนใจอวัยวะเพศของตน (penis) อวัยวะเพศนี้ก่อให้เกิดความรู้สึกหลายอย่าง เช่น เกิดความตื่นเต้น เกิดความไม่แน่ใจ มีความอยากรู้อยากเห็น มีความต้องการอยากเปรียบเทียบอวัยวะเพศของตนกับผู้อื่น เด็กในช่วงวัยนี้จะสร้างจินตนาการว่าตนเองเป็นผู้ชายที่เก่งกล้า เป็นวีรบุรุษ บุคคลแรกที่เด็กจะมุ่งให้ความสนใจและให้ความสำคัญในเรื่องของบทบาททางเพศก็คือมารดา ซึ่งเด็กอาจจะจูบมารดาของเขาอย่างรุนแรงและมีการสร้างมโนภาพว่าตนเองได้แต่งงานกับมารดา แต่เด็กในช่วงวัยนี้ยังไม่รู้ในเรื่องของเพศสัมพันธ์ แต่เขาอาจเกิดข้อสงสัยเกิดขึ้นในใจได้ว่าเขาจะสามารถแสดงพฤติกรรมทางเพศกับมารดาของเขาได้อย่างไรบ้าง สิ่งเหล่านี้เป็นความปรารถนาของเด็กชาย ซึ่งฟรอยด์ได้เรียกช่วงนี้ว่าเป็นช่วงของการเกิดปมเอดิปัส ฟรอยด์ได้อธิบายปมเอดิปัสนี้ว่าเป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นได้ทั้งกับเด็กผู้ชายและเด็กผู้หญิง มารดาเป็นเป้าหมายแห่งความรัก ความผูกพันและความใกล้ชิดสำหรับเด็กทั้งชายและหญิง เด็ก ๆ เริ่มเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับโลกภายนอก โดยอาศัยความสัมพันธ์ระหว่างตัวเด็กและมารดาเป็นพื้นฐานความสัมพันธ์ระหว่างมารดากับบุตร ตามทศณะของฟรอยด์ไม่ได้เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ทางสายโลหิตหรือกรรมพันธุ์ ฟรอยด์เชื่อว่าความสัมพันธ์ระหว่างมารดากับบุตรเกิดขึ้นโดยธรรมชาติ เพราะโดยทั่วไปแล้วมารดาเป็นผู้ทำหน้าที่คอยเลี้ยงดูบุตร ให้นมบุตรตี้ม ความผูกพันระหว่างมารดาและเด็กในขณะที่ให้นมเป็นความอบอุ่นและความรักอันดุจดั่งมลิกลีซึ่ง ก่อให้เกิดความรู้สึกหวงแหนและความผูกพันที่ติดตรึงตัวเด็กไปจนเติบโตใหญ่ แม้กระนั้นก็ตามในกรณีที่เด็ก ๆ ได้รับการเลี้ยงดูเอาใจใส่จากผู้ชาย อย่างเช่น ในกรณีที่มารดาเสียชีวิตตั้งแต่เด็ก ๆ ความรักและความผูกพันที่มีต่อบิดาอาจมีความแนบแน่นลึกซึ้งเช่นเดียวกันก็ย่อมเป็นไปได้ ประเด็นสำคัญในมโนทัศน์เรื่อง ปมเอดิปัส

ของ فروยด์ จึงอยู่ที่ว่าใครเป็นผู้พุ่มพุกเลี้ยงดูและเป็นตัวแทนของความรักและความผูกพันครั้งแรก ในชีวิต หรือเป็นเป้าหมายแห่งความรักของเด็ก พร้อม ๆ กับความรักและความผูกพัน เด็กเริ่มรู้สึก อิจฉาริษยา เกลียดชังผู้ที่เป็ญคู่แข่ง ซึ่งเด็กมีความรู้สึกว่กำลังจะมาแย่งชิงความรักหรือคนรักไปจาก ตน فروยด์เชื่อว่าเด็ก ๆ ทั้งชายและหญิงมีลักษณะของความเป็นชาย (masculinity) และความเป็น หญิง (femininity) อยู่ในตัว ในขณะที่เด็กผู้หญิงมีลักษณะของความเป็นชายและผูกพันกับมารดา ของตน เด็กผู้ชายก็มีลักษณะของความเป็นหญิง ซึ่งก่อให้เกิดความผูกพันต่อบิดาเช่นเดียวกัน ใน ลักษณะเดียวกันเด็กผู้ชายก็มีความเป็นชายที่ก่อให้เกิดความผูกพันต่อมารดา และเด็กผู้หญิงก็มี ความเป็นหญิงที่ก่อให้เกิดความผูกพันกับบิดาของตนตั้งแต่แรกเกิด มนุษย์ตามทัศนะของ فروยด์ จึงมีลักษณะเป็นไบเซ็กชวล (bisexual) คือสามารถมีความรักความผูกพันและความปรารถนาทั้งกับ เพศชายและเพศหญิง เด็ก ๆ ทุกคนทั้งชายและหญิงต้องเผชิญหน้ากับปมเอดิปีสหรือความขัดแย้ง ภายในจิตใจที่เกิดจากความรักและความผูกพันที่มีต่อมารดา และความหวาดกลัววิตกกังวลว่าจะมี คนอื่นมาแย่งความรักและคนรักของตนไป ตลอดจนความเกลียดชังที่มีต่อคู่แข่งในศึกแย่งชิงความ รักที่เกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในชีวิต

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการแสวงหาความพึงพอใจทางปาก (oral) ทางทวารหนัก (anal) และทางอวัยวะสืบพันธุ์ จุดมุ่งหมายทางเพศจะมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไป เช่น พวกถ้ามอง พวก ชอบโชนั พวกชาติสมั มาโซติสมั จนกระทั่งถึงการร่วมรักทางปาก ทางทวารหนัก และอวัยวะสืบพันธุ์ เป้าหมายทางเพศจะมีรูปแบบและลักษณะที่หลากหลายออกไป เช่นเดียวกัน คนบางคนอาจชอบ ร่วมรักกับเพศเดียวกัน คนบางคนชอบคนต่างเพศ บางคนชอบคู่รักที่อายุน้อยกว่า บางคนชอบคู่ รักที่อายุมากกว่า บางคนชอบร่วมรักกับสัตว์ หรือวัตถุสิ่งของอื่น ๆ เป็นต้น

4. ขั้นสงบ (The Latency Stage) เป็นขั้นที่เกิดก่อนระยะวัยรุ่นในขั้นต่าง ๆ ที่ผ่าน มาเด็กได้สร้างเกราะป้องกันตัวและต่อต้านความรู้สึกของปมเอดิปีสอย่างเข้มแข็ง เด็กจะผ่านขั้นของ ความยุ่งยากทั้งหลายเข้าสู่ระยะที่มีความสงบทางด้านจิตใจ ซึ่งเป็นช่วงที่เด็กมีความสงบมากกว่าช่วง ที่ผ่านมามีหรือช่วงต่อไป ระยะก่อนวัยรุ่นคืออยู่ในช่วงอายุระหว่าง 6 ขวบถึง 11 ขวบ เป็นระยะที่พัก ในเรื่องของเพศและจินตนาการทางเพศที่รุนแรง เด็กจะเก็บเรื่องเพศและจินตนาการทางเพศลงสู่จิต ไร้สำนึก

5. ขั้นความสุขจากการมีเพศสัมพันธ์ (The Genital Stage or Puberty) ขั้นของ ความมั่นคงและความสงบแต่ไม่ได้เป็นขั้นสุดท้ายในเรื่องเพศ ขั้นความสุขจากการมีเพศสัมพันธ์ จะ เป็นช่วงที่เด็กผู้หญิงเริ่มเข้าสู่ระยะของความเป็นวัยรุ่นเมื่ออายุประมาณ 11 ปี ส่วนเด็กผู้ชายจะเข้าสู่ ระยะของความเป็นวัยรุ่นเมื่ออายุประมาณ 13 ปี เป็นระยะที่ความสนใจในเรื่องของเพศและมีความ พร้อมอย่างเต็มที่ที่จะปลดปล่อยความยุ่งยากทางเพศที่สะกิดกันไว้ให้ออกไป فروยด์ กล่าวว่า วัยรุ่น เป็นวัยที่เกิดมีความรู้สึกที่เป็นอิสระจากบิดามารดา ในเด็กผู้ชายสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้คือความหมายที่ว่า เขาได้สลัดความผูกพันกับมารดาไปหาผู้หญิงคนอื่นที่เขาค้นพบ ส่วนความรู้สึกที่มีกับบิดาก็ยังคงมี

ความรู้สึกของความเป็นคู่แข่ง แต่แตกต่างกันตรงที่เด็กเริ่มเกิดความรู้สึกที่เป็นอิสระจากอำนาจของบิดา ส่วนพัฒนาการในเด็กผู้หญิงก็จะเป็นไปในทิศทางเดียวกับเด็กผู้ชาย ในเรื่องของการแยกความรู้สึกผูกพันของตนออกจากบิดามารดาเพื่อสร้างชีวิตให้กับตัวเอง ซึ่งในความคิดของฟรอยด์กล่าวว่าความรู้สึกที่อยากเป็นอิสระหรือความต้องการเป็นอิสระของเด็กไม่เคยบรรลุถึงจุดมุ่งหมายอย่างสมบูรณ์ได้เลย

ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของฟรอยด์นี้ จะชี้ให้เห็นถึงความสำคัญในเรื่องของรูปแบบของพฤติกรรมและความปรารถนาในเรื่องเพศที่มีความแตกต่างกัน สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าฟรอยด์พยายามทำความเข้าใจธรรมชาติของเพศในทุกรูปแบบ พฤติกรรมทางเพศบางอย่างบางประเภทอาจถูกตีตราว่าเป็นสิ่งวิปริตในบางวัฒนธรรม แต่สำหรับฟรอยด์แล้วเชื่อว่าพฤติกรรมเหล่านี้เป็นลักษณะของธรรมชาติพื้นฐานของมนุษย์และเป็นส่วนหนึ่งของเพศ

มโนทัศน์เรื่องเพศของฟรอยด์มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการทำความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างเพศของเด็กทารก การอบรมสั่งสอนของบิดามารดา ชีวิตภายในครอบครัว การเรียนรู้ภาษาวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนบทบาทหน้าที่ภายในสังคม ทฤษฎีจิตวิเคราะห์เน้นความสำคัญของร่างกายเด็กและความพึงพอใจทางร่างกาย เช่น การสัมผัสสลับไล้ การป้อนอาหาร การเรียนรู้ การขับถ่าย เป็นต้น

ความสนใจในด้านกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม ทำให้นักสังคมศาสตร์ไม่อาจเพิกเฉยต่อความสำคัญของร่างกายเด็ก ความรู้สึกทางเพศและอิทธิพลของการเลี้ยงดูในวัยเด็กที่มีต่อการเรียนรู้ทางสังคม ทั้งนี้เป็นเพราะเด็กทารกมิใช่เป็นเพียงผ้าขาวที่ได้รับการแต่งเติมเสริมสร้างจากสังคมวัฒนธรรมที่เขาเติบโตขึ้น มนุษย์มิใช่เป็นเพียงผู้รับที่ถูกยึดเยียดปลูกฝังและหล่อหลอมให้มีบุคลิกภาพตามที่สังคมปรารถนา หากแต่มนุษย์เป็นทั้งผู้ให้และผู้รับ ผู้กระทำและถูกกระทำ ฟรอยด์ได้ชี้ให้เราเห็นว่ามนุษย์พยายามแสวงหาความสุขความพึงพอใจให้แก่ตนเองอยู่เสมอ พยายามดิ้นรนขวนขวายเพื่อสร้างสภาวะแวดล้อมที่เอื้ออำนวยความสุขสบายให้แก่ตน การดิ้นรนแสวงหาและการกระทำของมนุษย์นั้น มาจากความต้องการทางเพศที่เติบโตมาพร้อมกับเด็กทารก นั่นคือ การแสวงหาความพึงพอใจทางร่างกาย

มโนทัศน์เรื่องเพศของฟรอยด์มีความสำคัญยิ่งต่อการศึกษาทางด้านสังคมศาสตร์ เพราะมโนทัศน์นี้ช่วยปูพื้นฐานของแนวทางในการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างร่างกายมนุษย์ การแสวงหาความพึงพอใจ และการเรียนรู้ทางสังคม ฟรอยด์ได้ชี้ให้เราเห็นว่าธรรมชาติของมนุษย์พยายามดักดวงความสุขความพึงพอใจทางความรู้สึกให้มากที่สุด และในขณะเดียวกันมนุษย์ก็พยายามหลีกเลี่ยงความรู้สึกผิดและการลงโทษ ความพยายามที่จะดักดวงความสุขและตอบสนองความต้องการทางด้านร่างกายมีมาตั้งแต่แรกเกิด ในขณะที่เด็กทารกได้รับการเลี้ยงดู อบรมสั่งสอน เรียนรู้ภาษา วัฒนธรรม และบทบาทหน้าที่ทางสังคม บิดามารดาก็เป็นตัวแทนของสังคม หรือ

ตัวแทนของ “อำนาจ” ที่คอยควบคุมบังคับไม่ให้เด็ก ๆ กระทำตามอำเภอใจของตน ชัดใจเด็กในความพยายามที่จะตัดดวงความสุขความพึงพอใจตามธรรมชาติของเขา

กระบวนการเรียนรู้ทางสังคมจึงเป็นความขัดแย้งระหว่างความปรารถนาตามความรู้สึกของเด็กกับการควบคุมบังคับของสังคม ที่พยายามตัดทอนความปรารถนาของเด็กลงบังคับให้เด็กประพฤติตนตามกฎระเบียบที่สังคมวางไว้ ความปรารถนาที่ถูกขัดขวางก่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในจิตใจของเด็กและถูกเก็บกดไว้ในจิตใจไร้สำนึก คนบางคนมีความต้องการทางเพศที่รุนแรงกว่าคนอื่น และบางครั้งความต้องการนี้รุนแรงเกินกว่าที่ตัวเขาจะเปลี่ยนความต้องการนั้นไปสู่พฤติกรรมที่สังคมยอมรับว่าดีงามและถูกต้อง คนประเภทนี้อาจยอมผ่อนตามความต้องการหรือความรู้สึกทางเพศที่รุนแรงของตนและฝ่าฝืนกฎเกณฑ์จารีตประเพณีที่สังคมกำหนดเอาไว้ ตีตราว่าเป็นพวกวิปริตผิดปกติ เช่น พวกกรักร่วมเพศ เป็นผู้ที่ยอมโอนอ่อนผ่อนตาม ความต้องการทางเพศของตนและฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ทางศาสนา ครอบครัว หรือแม้กระทั่งกฎหมาย เพื่อประพฤติปฏิบัติตามความพึงพอใจของตน

ดังนั้น ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของ فروยด์จึงให้ความสำคัญกับรูปแบบของสังคมวัฒนธรรมที่มากำหนดการพัฒนาบุคลิกภาพของมนุษย์ตั้งแต่แรกเกิดจนเติบโตเป็นผู้ใหญ่

4. ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Theories of Learning)

Albert Bandura (อ้างใน ประเทือง ภูมิภักทราคม, 2540: 59-67) กล่าวว่า พฤติกรรมของมนุษย์นอกเหนือจากปฏิกิริยาสะท้อนเบื้องต้นแล้วเกิดจากการเรียนรู้ทั้งสิ้น และการเรียนรู้พฤติกรรมใหม่เหล่านั้นสามารถเรียนรู้ได้จากประสบการณ์ตรง หรือไม่ก็โดยสังเกตองค์ประกอบทางชีววิทยาซึ่งมีบทบาทที่สำคัญ ในกระบวนการเรียนรู้พฤติกรรม นั่นก็คือองค์ประกอบในตัวบุคคลมีบทบาทที่สำคัญในการเรียนรู้พฤติกรรม (Bandura, 1977: 16 อ้างถึงใน บงกชมาศ เอกเยี่ยม, 2532: 25-31) ในการอธิบายกระบวนการเกิดพฤติกรรมของมนุษย์ แบนดูราได้อธิบายในรูปแบบของการมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันอย่างต่อเนื่องระหว่างพฤติกรรมองค์ประกอบส่วนบุคคลและองค์ประกอบทางด้านสิ่งแวดล้อมโดยที่องค์ประกอบทั้ง 3 นี้มีการปฏิสัมพันธ์กัน แบนดูรา กล่าวถึงตัวกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ไว้ 2 ประการด้วยกัน ได้แก่

ตัวกำหนดพฤติกรรม (Behavior Determinants)

1. ตัวกำหนดพฤติกรรมที่เกิดขึ้นก่อนพฤติกรรม (Antecedent determinants) ได้อธิบายเรื่องนี้ว่าถ้ามีเหตุการณ์ต่าง ๆ เกิดขึ้นในสิ่งแวดล้อมเช่นนั้นเป็นประจำอย่างสม่ำเสมอจะทำให้บุคคลสามารถคาดการณ์ได้ว่า ถ้ามีสิ่งหนึ่งเกิดขึ้นแล้วจะมีอีกสิ่งหนึ่งตามมา การรู้ความสัมพันธ์เงื่อนไขต่าง ๆ เหล่านี้จะทำให้บุคคลสามารถทำนายเหตุการณ์ได้ว่า อะไรจะ

เกิดขึ้นอย่างไรภายใต้ภาวะการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นก่อน ถ้าบุคคลนั้นมีความสามารถทางสติปัญญาสูงก็จะสามารถคาดการณ์ถึงเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นได้ และจะเลือกกระทำหรือแสดงพฤติกรรมของเขาให้สอดคล้องกับการคาดการณ์ของเขา ซึ่งเป็นการเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้าหนึ่งกับอีกสิ่งเร้าหนึ่งนั่นเอง ดังนั้นการเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้าหนึ่งกับอีกสิ่งเร้าหนึ่งจะมีผลต่อการเกิดหรือไม่เกิดพฤติกรรมจะมีผลต่อการคงอยู่หรือการหดหายของพฤติกรรมของบุคคล เพราะบุคคลยึดเอาสิ่งเร้าหนึ่งมาทำนายการเกิดของอีกสิ่งเร้าหนึ่งเช่น เห็นท้องฟ้ามืดครึ้ม บุคคลรีบเดินทางกลับบ้าน ทั้งนี้เพราะคาดการณ์ว่าฝนจะต้องตกลงมาแน่นอน ฉะนั้นตัวกำหนดพฤติกรรมที่เป็นสิ่งเร้าจึงได้แก่สิ่งเร้าต่าง ๆ ที่มากระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมและเป็นสิ่งเร้าที่ปรากฏในสภาพแวดล้อมของบุคคลซึ่งเกิดก่อนพฤติกรรม จึงเรียกตัวกำหนดพฤติกรรมนี้อีกอย่างหนึ่งว่า ตัวกำหนดพฤติกรรมที่เกิดก่อนพฤติกรรมซึ่งก็คือสิ่งเร้านั่นเอง

2. **ตัวกำหนดที่เป็นผลกรรม (Consequent determinants)** ตัวกำหนดพฤติกรรมอีกประการหนึ่งได้แก่ ผลกรรมการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ในสังคมของมนุษย์เป็นการเรียนรู้เงื่อนไขผลกรรมว่า พฤติกรรมใดกระทำแล้วจะได้รับรางวัลหรือผลกรรมทางบวกและพฤติกรรมใดกระทำแล้วจะได้รับผลกรรมทางลบ การเรียนรู้เงื่อนไขผลกรรมดังกล่าวจะทำให้มนุษย์เลือกกระทำพฤติกรรมที่ได้รับผลกรรมทางบวกหรือการเสริมแรงและจะหลีกเลี่ยงการกระทำพฤติกรรมที่จะได้รับผลกรรมทางลบหรือการลงโทษ ดังนั้นการเกิดพฤติกรรมจึงขึ้นอยู่กับผลกรรมอีกด้วย ถ้ากระทำพฤติกรรมใดแล้วได้รับผลกรรมทางบวก พฤติกรรมนั้นจะเกิดขึ้น และถ้ากระทำพฤติกรรมใดแล้วได้รับผลกรรมทางลบ พฤติกรรมนั้นก็ลดลงหรือหายไป อย่างไรก็ตามการเรียนรู้เงื่อนไขผลกรรมนี้สามารถเรียนรู้ได้จากประสบการณ์ตรง และจากการสังเกตจากตัวแบบหรือการกระทำของผู้อื่นที่สังเกตเห็น ซึ่งเป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ทางอ้อม

วิธีการเรียนรู้ของมนุษย์

แบนดูรา กล่าวถึงการเรียนรู้พฤติกรรมของมนุษย์ไว้ 2 วิธี ดังนี้ (Bandura, 1977: 17-27 อ้างถึงใน ประเทือง ภูมิภัทราคม, 2540: 59-67)

1. **การเรียนรู้จากผลกรรม (Learning by response consequences)** วิธีการเรียนรู้ที่ถือว่าเป็นการเรียนรู้เบื้องต้นที่สุดจากผลกรรม ทั้งผลกรรมทางบวกและผลกรรมทางลบ ซึ่งได้แก่การเรียนรู้จากผลของการกระทำ ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมถือว่า มนุษย์มีความสามารถทางสมองในการที่จะใช้ประโยชน์จากประสบการณ์ที่ผ่านมา มนุษย์มีความสามารถที่จะรับรู้ความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลของการกระทำ กระบวนการเรียนรู้จากผลกรรม ผลกรรมจะทำหน้าที่ 3 ประการคือ

1.1 **ทำหน้าที่ให้ข้อมูล (Informative function)** การเรียนรู้ของมนุษย์นั้นไม่เพียงแต่เรียนรู้เพื่อการตอบสนองเท่านั้น แต่มนุษย์ยังสังเกตผลของการกระทำนั้นด้วยโดยการสังเกตความแตกต่างของผลที่ได้รับจากการกระทำของเขาว่าการกระทำใดในสถานการณ์ใด ก่อ

ให้เกิดผลกรรมอย่างไร ข้อมูลด้านนี้จะเป็แนวทางหนึ่งในการกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ใน อนาคต

1.2 ทำหน้าที่จูงใจ (Motivational function) กระบวนการเรียนรู้ผล กรรมทำหน้าที่จูงใจ หมายถึง ความเชื่อในการคาดหวังผลกรรมของบุคคล กล่าวคือ ผลกรรมใด เป็นที่พึงปรารถนาย่อมจูงใจให้เกิดการกระทำมาก ผลกรรมใดไม่เป็นที่พึงปรารถนาย่อมจูงใจให้ เกิดการกระทำน้อย และมนุษย์ก็พยายามหลีกเลี่ยงการกระทำนั้น

1.3 ทำหน้าที่เสริมแรง (Reinforcing function) การกระทำใด ๆ ก็ตาม ถ้าได้รับการเสริมแรง การกระทำนั้นก็ย่อมมีแนวโน้มเกิดขึ้นอีก แต่สิ่งสำคัญก็คือ เงื่อนไขการ เสริมแรง (Reinforcement contingency) ซึ่งบุคคลจะเรียนรู้ได้จากข้อมูลเดิมและการจูงใจ ตลอด จนการหาข้อสรุปได้ถูกต้อง การเสริมแรงจะไม่มีอิทธิพลเลย ถ้าบุคคลไม่รู้ว่าเงื่อนไขการเสริมแรง มีไว้ว่าอย่างไร การเสริมแรงในที่นี้จะเน้นถึงการกระทำให้พฤติกรรมนั้นคงอยู่มากกว่าการสร้าง พฤติกรรมใหม่

2. การเรียนรู้จากการเลียนแบบ (Learning through modeling) แบบดูรา กล่าวว่ การเรียนรู้ของมนุษย์จากผลกรรมมีข้อจำกัดอยู่มาก ทั้งนี้เพราะสิ่งที่จะเรียนรู้มีมากกว่าที่ เวลาและโอกาสจะอำนวย ดังนั้นการเรียนรู้จากการเลียนแบบจึงเป็นอีกวิธีหนึ่งที่ทำให้มนุษย์ สามารถเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้อย่างกว้างขวางขึ้น พฤติกรรมของมนุษย์หลายอย่างเกิดขึ้นมาโดยที่ มนุษย์ไม่เคยมีประสบการณ์ตรงเลย แต่มนุษย์สังเกตเห็นตัวแบบหรือผู้อื่นกระทำ เช่น คนส่วน มากงดเว้นจากการเสพยาเฮโรอีน ทั้ง ๆ ที่ไม่เคยประสบกับผลกรรมที่จะได้รับจากการเสพยาเฮโรอีน ทั้งนี้เพราะคนเหล่านั้นเรียนรู้ว่ การเสพยาเฮโรอีนจะได้รับผลกรรมทางลบ คือ ทำลายสุขภาพ และถึงตายในที่สุด การเรียนรู้เช่นนี้ไม่ได้เรียนรู้โดยประสบการณ์ตรง แต่เรียนรู้จากการสังเกต ตัวแบบ คือ เห็นผู้อื่นเสพยาแล้วได้รับผลกรรมทางลบดังกล่าว จึงงดเว้นจากการเสพยาเฮโรอีน ตัว แบบอาจเป็นตัวแบบจริง ตัวแบบจากภาพยนตร์ หรือตัวแบบในรูปของสื่ออื่น ๆ ก็ได้ การเรียน รู้จากตัวแบบ อาศัยกระบวนการเรียนรู้โดยการสังเกตเป็นสำคัญ กระบวนการเรียนรู้จากการ สังเกตตัวแบบ จะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ประการดังนี้

2.1 กระบวนการใส่ใจ (Attention processes) มนุษย์จะไม่สามารถเรียน รู้อะไรได้เลยถ้าขาดความใส่ใจและขาดการรับรู้ในสิ่งนั้น การเรียนรู้จากตัวแบบก็เช่นกัน หากผู้ เรียนขาดความใส่ใจและขาดการรับรู้พฤติกรรมของตัวแบบที่แสดงออกมา สิ่งที่มีอิทธิพลต่อ กระบวนการใส่ใจมีอยู่ 2 ประการ ดังนี้

2.1.1 ลักษณะของตัวแบบ ตัวแบบที่มีลักษณะเด่น มีความดึงดูดใจ สูง มีความซับซ้อนของพฤติกรรมน้อยจะมีโอกาสให้ผู้สังเกตใส่ใจได้มาก นอกจากนี้หากพฤติกรรม ที่ตัวแบบแสดงออกมาเป็นพฤติกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อผู้สังเกต ก็จะโน้มน้าวให้ผู้สังเกตใส่ใจได้ มาก

2.2.2 ความสามารถของผู้สังเกต ผู้สังเกตจะต้องมีความสามารถในการรับรู้การกระทำของตัวแบบ จึงจะทำให้การเรียนรู้เกิดขึ้นได้

2.2 กระบวนการเก็บจำ (Retention processes) ในการเรียนรู้โดยการสังเกต มนุษย์จะไม่สามารถเรียนรู้ได้เลยถ้าจำการกระทำของตัวแบบไม่ได้ ดังนั้นในการเรียนรู้โดยการสังเกตกระบวนการเก็บจำการกระทำต่าง ๆ ที่ตัวแบบแสดงออกมาจึงเป็นกระบวนการที่สำคัญกระบวนการเก็บจำเป็นการเก็บรวบรวมแบบแผนของพฤติกรรมของตัวแบบที่ได้สังเกตเห็นทุกครั้ง แล้วนำมาสร้างรูปแบบของพฤติกรรมที่แน่ชัด การเก็บจำจะกระทำในรูปของระบบการลงรหัสซึ่งมี 2 ลักษณะ คือ การเก็บจำในรูปของมโนภาพ และการเก็บจำในรูปของสัญลักษณ์ทางภาษา ซึ่งการเก็บจำในลักษณะสัญลักษณ์ทั้งสองประการนี้ จะช่วยให้จำได้ง่ายและคงทนสำหรับการฝึกฝนและการทบทวนในใจ หรือการกระทำจะส่งเสริมให้ผู้สังเกตจำพฤติกรรมของตัวแบบได้ดียิ่งขึ้น ดังนั้นการเก็บจำรายละเอียดเกี่ยวกับพฤติกรรมของตัวแบบ จึงเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในการเรียนรู้โดยการสังเกต

2.3 กระบวนการกระทำทางกาย (Motor reproduction processes) ในการเรียนรู้โดยการสังเกตนั้น กระบวนการทางกายเป็นกระบวนการที่ผู้สังเกตเปลี่ยนสัญลักษณ์ที่เก็บจำไว้มาเป็นการกระทำที่เหมาะสม การกระทำตามตัวแบบจำเป็นต้องจัดระเบียบการกระทำไว้ในระบบความจำ โดยให้สอดคล้องกับแบบแผนพฤติกรรมที่ตัวแบบกระทำ ในระยะแรกของการกระทำตามตัวแบบ การดัดแปลงการกระทำให้มาเป็นพฤติกรรมใหม่ที่เหมาะสมจะทำได้ยาก แต่เมื่อทราบข้อบกพร่องระหว่างการดัดแปลงสัญลักษณ์มาเป็นการกระทำ จะช่วยให้การทำตามตัวแบบในระยะต่อมาถูกต้องมากยิ่งขึ้น ในการเรียนรู้พฤติกรรมทั้งหลายในชีวิตประจำวันของมนุษย์มนุษย์จะค่อย ๆ ปรับแก้พฤติกรรมที่ละเอียดที่เล็กลงจนกระทั่งทำได้ถูกต้อง ทั้งนี้ก็อาศัยการกระทำที่ผ่านมาเป็นข้อมูลย้อนกลับ (Informative feedback)

2.4 กระบวนการจูงใจ (Motivational process) ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมแสดงให้เห็นความแตกต่างระหว่างสิ่งที่ได้เรียนรู้มากับการแสดงออก เนื่องจากในชีวิตจริงของมนุษย์ในสังคมนั้น มีพฤติกรรมมากมายที่มนุษย์พบเห็นผู้อื่นกระทำ มนุษย์จึงไม่สามารถกระทำพฤติกรรมตามตัวแบบได้ทั้งหมด มนุษย์จึงเลือกกระทำตามตัวแบบ เฉพาะการกระทำที่เขาเห็นว่ากระทำนั้นให้ผลกรรมทางบวกแก่เขา และจะไม่กระทำตามตัวแบบถ้าเขาเห็นว่าการกระทำนั้นให้ผลกรรมทางลบ ฉะนั้นผลกรรมที่สังเกตเห็นจึงเป็นสิ่งที่มียุทธพลต่อการจูงใจในการเรียนรู้โดยการสังเกต

ดังนั้นในการเรียนรู้จากการเลียนแบบ องค์ประกอบทั้ง 4 ประการดังกล่าวนี้เป็นองค์ประกอบที่จำเป็นจะขาดไม่ได้ ถ้าขาดกระบวนการใดกระบวนการหนึ่งจะทำให้การเรียนรู้จากการเลียนแบบขาดความสมบูรณ์ ทั้งนี้เพราะการเรียนรู้จากตัวแบบจะต้องมีความใส่ใจตัวแบบจนกระทั่งสามารถจำและแปลงระบบสัญลักษณ์ไปสู่การกระทำในภายหลังได้ โดยมีองค์ประกอบสุดท้ายคือแรงจูงใจที่จูงใจให้ผู้สังเกตแสดงการกระทำตามตัวแบบนั้นออกมาในที่สุด ซึ่งแบนดูรา

กล่าวถึงอิทธิพลของตัวแบบที่มีต่อผู้สังเกตไว้พอสรุปได้ดังนี้

อิทธิพลของตัวแบบที่มีต่อผู้สังเกต

1. **การสร้างพฤติกรรมใหม่** ตัวแบบสามารถช่วยให้ผู้สังเกตสร้างพฤติกรรมใหม่โดยผู้สังเกตจะรวบรวมแบบแผนการกระทำที่ได้เห็นหรือได้ยินมาแล้วถ่ายทอดออกมาเป็นการกระทำ
2. **การสร้างกฎเกณฑ์หลักการใหม่** ในสภาพการณ์ที่ผู้สังเกตได้สังเกตเห็นการกระทำของตัวแบบ ตัวแบบจะช่วยให้ผู้สังเกตสามารถสร้างกฎเกณฑ์หรือหลักการใหม่ขึ้นมาได้ เช่น การเรียนรู้ทางภาษา ผู้เรียนสามารถสร้างหลักในการเข้าประโยคจากการได้ยินตัวแบบพูด
3. **การสอนพฤติกรรมสร้างสรรค์** ตัวแบบจะช่วยพัฒนาพฤติกรรมเชิงสร้างสรรค์ขึ้นมาได้ ทั้งนี้เนื่องจากการได้เห็นพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่งจากตัวแบบ มนุษย์สามารถนำประสบการณ์ที่ตนมีอยู่ประกอบกับการกระทำของตัวแบบพัฒนาขึ้นมาเป็นพฤติกรรมใหม่ๆ ได้
4. **การยับยั้งการกระทำและการหวั่นเกรงที่จะกระทำ** ตัวแบบมีอิทธิพลต่อการยับยั้งหรือความหวั่นเกรงที่จะกระทำพฤติกรรม กล่าวคือ ถ้าผู้สังเกตได้เห็นตัวแบบถูกลงโทษ ผู้สังเกตมีแนวโน้มที่จะไม่กระทำตามตัวแบบนั้น และในทางตรงกันข้าม ถ้าผู้สังเกตเห็นตัวแบบกระทำพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้อง และถูกห้ามปรามแล้วไม่มีผลกระทบใด ๆ ตามมา ผู้สังเกตก็มีแนวโน้มที่จะกระทำตามตัวแบบนั้น
5. **การส่งเสริมการกระทำ** ตัวแบบมีอิทธิพลต่อการส่งเสริมการกระทำทั้งทางบวกและทางลบ ถ้าผู้สังเกตเห็นตัวแบบกระทำพฤติกรรมใดแล้วได้รับการเสริมแรง (Vicarious reinforcement) ผู้สังเกตก็มีแนวโน้มที่จะกระทำตามมากยิ่งขึ้น และในทำนองเดียวกัน ถ้าผู้สังเกตเห็นตัวแบบที่แสดงความก้าวร้าว และได้รับการยกย่องว่าเป็นสิ่งที่ดี ผู้สังเกตก็มีแนวโน้มที่จะกระทำตามมากขึ้นเช่นกัน
6. **ด้านอารมณ์** นอกจากตัวแบบจะมีอิทธิพลต่อผู้สังเกตในการกระทำตามตัวแบบดังกล่าวมาแล้ว ตัวแบบยังมีอิทธิพลต่ออารมณ์ของผู้สังเกตอีกด้วย ตัวแบบจะกระตุ้นให้ผู้สังเกตเกิดแนวคิดและความรู้สึกคล้ายตามตัวแบบ
7. **การเผยแพร่แนวคิดและการกระทำ** การกระทำของตัวแบบจะมีอิทธิพลต่อการเผยแพร่แนวคิดและการกระทำต่าง ๆ ให้บุคคลในสังคมกระทำตาม นอกจากนี้ตัวแบบยังสามารถเผยแพร่แนวคิดและการกระทำดังกล่าวนั้น จากสังคมหนึ่งไปสู่อีกสังคมหนึ่งได้ด้วย กระบวนการเผยแพร่พฤติกรรมทางสังคมใหม่ ๆ ดังกล่าวนี้นี้มี 2 กระบวนการ คือ กระบวนการเรียนรู้โดยตรง เป็นการได้เรียนรู้จากตัวแบบแล้วนำมากระทำ และอีกกระบวนการหนึ่งได้แก่ การดัดแปลงประสบการณ์ที่ได้รับจากการสังเกตตัวแบบแล้วแสดงออกมา ดังนั้นการเรียนรู้จากการเลียนแบบ นอกจากผู้สังเกตจะเกิดการเปลี่ยนแปลงภายในตนเองแล้ว ยังมีผลทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงอีกด้วย

การควบคุมพฤติกรรมด้วยปัญญา (Cognitive Control)

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม ให้ความสำคัญของการเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลกรรม การเรียนรู้เมื่อเกิดขึ้นแล้วจะอยู่ในรูปของความเชื่อและความคาดหวัง ซึ่งเป็นกระบวนการทางปัญญาของมนุษย์ ความเชื่อและความคาดหวังนี้จะทำหน้าที่ควบคุมหรือกำกับการกระทำของมนุษย์ในเวลาต่อมา การควบคุมพฤติกรรมด้วยปัญญามีตัวแปรที่สำคัญที่เกี่ยวข้อง 3 ประการ คือ ความเชื่อเกี่ยวกับกฎเกณฑ์เงื่อนไข การคาดหวังเกี่ยวกับความสามารถของตนและสิ่งที่จะเกิดขึ้นและสิ่งจูงใจ

1. ความเชื่อเกี่ยวกับกฎเกณฑ์เงื่อนไข ความเชื่อเกี่ยวกับกฎเกณฑ์เงื่อนไขนี้เป็นความเชื่อว่าการกระทำใดนำมาซึ่งผลกรรมใด ความเชื่อนี้จะมีพลังหรืออำนาจในการควบคุมและกำกับการกระทำของเจ้าของความเชื่อได้มาก ความเชื่อเกี่ยวกับกฎเกณฑ์เงื่อนไขไม่จำเป็นต้องถูกต้องตรงความเป็นจริงเสมอไป トラบโดที่บุคคลยังเชื่อว่าผลกรรมนั้นนำมาซึ่งผลกรรมนี้ ความเชื่อนี้ก็ยังสามารถควบคุมพฤติกรรมของเขาในเรื่องนั้นได้ ตัวอย่างเช่น หากบุคคลใดเชื่อว่าพ่อแม่ที่มีบุตรชาย หากบุตรชายบวชให้เมื่อมีอายุสามารถบวชเป็นพระสงฆ์ได้ เมื่อตายไปพ่อแม่จะได้เกาะผ้าเหลืองไปสู่สวรรค์ ความเชื่อเช่นนี้จะควบคุมและกำกับการให้บุคคลบวชเป็นพระสงฆ์เมื่ออายุสามารถบวชได้ เป็นต้น

2. ความคาดหวังเกี่ยวกับความสามารถของคนและผลที่จะเกิดขึ้น การที่มนุษย์จะกระทำตามกฎเกณฑ์เงื่อนไขในสถานการณ์หนึ่ง ๆ หรือไม่ นอกจากมนุษย์จะต้องมีความเชื่อเกี่ยวกับกฎเกณฑ์เงื่อนไขแล้ว ยังขึ้นอยู่กับความคาดหวังเกี่ยวกับความสามารถของตนเอง (Efficacy expectations) ด้วยความคาดหวังเกี่ยวกับความสามารถของตนเอง เกิดขึ้นจากสาเหตุหลายประการ เป็นต้นว่า เกิดจากเคยกระทำพฤติกรรมนั้นได้สำเร็จ เกิดจากเคยเห็นผู้อื่นทำได้ เกิดจากการจูงใจของตนเอง หรือผู้อื่นจูงใจให้เชื่อมั่นว่าตนทำได้ เป็นต้น

ความคาดหวังเกี่ยวกับผลที่จะเกิดขึ้น ส่วนหนึ่งเกิดจากเห็นผู้อื่นกระทำแล้วได้รับผลกรรมหลังการกระทำบางอย่างเกิดขึ้นจากการบอกเล่า และการอ่านจากหนังสือหรือตำรา บางอย่างเกิดจากประสบการณ์ตรง คือ กระทำแล้วได้รับผลกรรมหนึ่ง และบางส่วนเป็นผลกรรมภายใน คือ การมีปฏิริยาต่อกรกระทำของตนเองในทางบวกหรือทางลบแล้วแต่กรณี เช่น ความภาคภูมิใจของตนเองที่ได้ทำสิ่งที่ถูกต้อง การตำหนิตนเองเมื่อทำสิ่งที่ไม่ดีงาม เป็นต้น

3. สิ่งจูงใจ ความเชื่อและการคาดหวังเกี่ยวกับผลกรรมจะมีบทบาทในการควบคุมพฤติกรรมของบุคคล ถ้าบุคคลเชื่อว่าการกระทำใดนำมาซึ่งผลกรรมทางบวก และเป็นสิ่งที่ตนปรารถนา ความเชื่อและการคาดหวังในผลกรรมนั้นจะเป็นสิ่งจูงใจให้บุคคลกระทำพฤติกรรม จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้จะเห็นว่า ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของแบนดูราอธิบายว่าพฤติกรรมของมนุษย์เกิดจากการเรียนรู้ 2 วิธี คือ การเรียนรู้จากผลกรรมซึ่งเป็นการเรียนรู้โดยประสบการณ์ตรง และการเรียนรู้จากการเลียนแบบ คือ การเรียนรู้จากการสังเกตตัวแบบ ซึ่งเป็นการเรียนรู้

จากประสบการณ์ทางอ้อม อย่างไรก็ตามทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของแบนดูราจะเน้นที่การเรียนรู้จากการเลียนแบบเป็นสำคัญ

ดังนั้นการเรียนรู้ของมนุษย์เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม การเรียนรู้ในเรื่องพฤติกรรมทางเพศที่ผิดไปจากความเป็นจริง จึงเป็นผลมาจากการที่มนุษย์เรียนรู้ในสิ่งที่ไม่ถูกต้องและไม่เหมาะสมนั้นมาใช้กับตนเอง

5. ทฤษฎีการกระทำระหว่างกันเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Interactionism)

สตีเวน สตีเวนสัน (2533: 161-181) กล่าวถึงทฤษฎีการกระทำระหว่างกันเชิงสัญลักษณ์ (symbolic interactionism) เป็นทฤษฎีหลักอีกทฤษฎีหนึ่งทางสังคมวิทยา ทฤษฎีนี้เริ่มด้วยความคิดเรื่องการกระทำระหว่างกัน (interaction) และสัญลักษณ์ (symbol) ซึ่งเป็นหัวใจแล้วจึงขยายวงออกไปถึงมนุษย์แต่ละคน ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสังคมและสภาพของสังคมมนุษย์ ทฤษฎีนี้นับเป็นทฤษฎีประเภทจุลภาค (micro) เพราะให้ความสำคัญต่อมนุษย์แต่ละคน ผิดกับทฤษฎีที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ที่เป็นทฤษฎีประเภทมหภาค (macro) เพราะเน้นเรื่องของกลุ่มคน หรือโครงสร้างของความเป็นส่วนรวม มองในแง่ที่ทฤษฎีการกระทำระหว่างกันเชิงสัญลักษณ์ (เรียกสั้น ๆ ว่าทฤษฎีสัญลักษณ์) ช่วยทำให้ความรู้เกี่ยวกับสังคมมนุษย์สมบูรณ์ขึ้น เพราะสองทฤษฎีแรกได้พรรณนาโครงสร้างของสังคมในส่วนที่เป็นการประสานสอดคล้องกัน และในส่วนที่ขัดแย้งกัน ทฤษฎีสัญลักษณ์เข้ามาช่วยให้ความรู้เกี่ยวกับมนุษย์ (จิตใจ ตัวตน หรือ อัตตา บุคลิกภาพ) และสังคมครบถ้วนสมบูรณ์มากขึ้น

การกระทำระหว่างกันเชิงสัญลักษณ์ และการกระทำระหว่างกันทางสังคม

สิ่งที่ควรทำความเข้าใจเป็นเบื้องต้น คือ การกระทำระหว่างกันทางสังคม และการกระทำร่วมกันทางสัญลักษณ์ การกระทำระหว่างกันทางสังคม (social interaction) หมายถึง การกระทำของบุคคลที่มีผลอย่างใดอย่างหนึ่งต่อความคิดหรือการกระทำของบุคคลอีกคนหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นการกระทำนั้นจะเป็นไปในทิศทางเดียว เช่น การโฆษณาสินค้าในโทรทัศน์ หรือเป็นการกระทำทั้งสองฝ่าย เช่น การสนทนาระหว่างนาย ก. กับ นาย ข. การเซ็นสัญญาระหว่างบริษัท ก. กับบริษัท ข. ถือเป็นการกระทำระหว่างกันทั้งสิ้นจะสังเกตได้ว่า ในการกระทำระหว่างกันทางสังคมนั้นจะต้องมีการใช้สัญลักษณ์ (symbol จะอธิบายต่อไป) อย่างใดอย่างหนึ่งสื่อความหมายระหว่างกัน เช่น การโฆษณาสินค้าใช้ภาษา รูปภาพ รูปภาพของสิ่งของหรือคนที่กำลังทำการต่างๆ หรือกรณีการสนทนาระหว่าง นาย ก. และนาย ข. เขาก็ต้องใช้ภาษาสื่อความหมายกัน ประกอบกับกริยาท่าทาง ซึ่งมีความหมายสื่อความหมายกันได้ ดังนั้นการกระทำระหว่างกันทางสังคม จึงต้องเป็นการกระทำระหว่างกันเชิงสัญลักษณ์ (symbolic interaction) ด้วย

นอกจากนั้นนักสังคมวิทยายังได้แบ่งแยกการกระทำระหว่างกันเชิงสัญลักษณ์ ออกจากการกระทำระหว่างกันทางพฤติกรรม (behavioral interaction) โดยการกระทำระหว่างกันเชิงสัญลักษณ์มีการถ่ายทอดความคิดกันด้วย ส่วนการกระทำระหว่างกันทางพฤติกรรมไม่มีการถ่ายทอดความคิดความเข้าใจระหว่างคู่สัมพันธ์จะอาศัยพฤติกรรมที่แสดงออก (overt behaviors) เท่านั้น การกระทำระหว่างกันทางพฤติกรรมเป็นการกระทำระหว่างกันของสัตว์โลกโดยทั่วไป ในขณะที่การกระทำระหว่างกันเชิงสัญลักษณ์เป็นของมนุษย์ แต่สำหรับมนุษย์จะใช้การกระทำระหว่างกันทั้งสองอย่างผสมกันในการเข้าใจกัน คือ อาศัยพฤติกรรมที่แสดงออกเป็นสื่อในการรู้ความหมายของคู่สัมพันธ์ เนื่องจากการกระทำระหว่างกันเชิงสัญลักษณ์ต้องมีการสื่อความคิดกัน เช่นนี้ จึงทำให้นักสังคมวิทยาใช้คำนี้กับคำว่า การสื่อสาร (communications) แทนกันอยู่เสมอ ถือว่ามีความหมายเหมือนกัน ซึ่งบางทีก่อให้เกิดปัญหาได้เหมือนกัน เพราะความหมายของการกระทำระหว่างกันเชิงสัญลักษณ์ เช่น เมื่อใช้คำว่า การสื่อสารกับกรณีนักล้วง ปฏิบัติการล้วงกระเป๋าผู้โดยสารรถเมล์ หรือกรณีกองทหารบุกเข้าโจมตีศัตรู แทนที่จะใช้คำว่า การกระทำระหว่างกันเชิงสัญลักษณ์

คติการกระทำระหว่างกัน (interactionism)

ผู้ถือคติการกระทำระหว่างกัน (interactionist) มักมีคำถามต่อไปนี้แนวทางในการสร้างความคิดเชิงทฤษฎีซึ่งจะเป็นพื้นฐานสำหรับนักการกระทำระหว่างกันเชิงสัญลักษณ์ คือ มนุษย์คิดว่า มนุษย์คนอื่นเป็นอย่างไร สังคมหล่อหลอม (shape) มนุษย์แต่ละคนอย่างไร หรือมนุษย์ผู้เป็นสมาชิกของสังคมทั้งหลายสร้างสรรค์สังคมขึ้นมาอย่างไร บำรุงรักษาสังคมไว้ได้อย่างไร หรือเปลี่ยนแปลงสังคมไปอย่างไร สังคมและบุคลิกภาพของบุคคลที่เป็นสมาชิกของสังคมทั้งหลายสะท้อนปรากฏการณ์ทางสังคมขึ้นเหนือผูกพันกัน แต่ขณะเดียวกันก็มีลักษณะของตนเองได้อย่างไร ในที่นี้จะนำความคิดของ George Herbert Mead, Jacod Moreno และ Ralph Linton มาแสดงเป็นคำตอบส่วนใหญ่ของคำถาม ข้างต้น

จิต อัตตา และสังคม

เริ่มด้วยความคิดของ Mead ก่อน มีดเป็นนักปรัชญาชาวอเมริกัน แต่มีชื่อเสียงทางสังคมวิทยาในฐานะผู้วางรากฐานทฤษฎีแม่บทชื่อการกระทำระหว่างกันเชิงสัญลักษณ์ เนื้อหาสาระความคิดของเขาได้จากหนังสือ Mind, Self and Society (1943) ซึ่งเป็นหนังสือรวมคำบรรยายของเขามิผู้จัดพิมพ์ขึ้นภายหลังที่เขาเสียชีวิตแล้ว ตอนเขามีชีวิตอยู่เขาไม่เคยพิมพ์หนังสือเป็นเล่มเลยแม้แต่เล่มเดียว

ความคิดภูมิหลังสิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นวัตถุหรือไม่ใช่วัตถุ เช่น ความคิดความรู้ต่าง ๆ ล้วนเป็นสิ่งที่ต้องมีการสะสมความรู้มาก่อนล่วงหน้าทั้งสิ้น ความคิดของมีดเกี่ยว

กับการกระทำระหว่างกันก็ไม่ต่างกับสิ่งประดิษฐ์อื่น ๆ ได้มีนักคิดอื่น ๆ ก่อนหน้านั้นวางรูปเค้าไว้แล้ว สำหรับในยุโรป มี Georg Simmel ได้คิดถึงเรื่องนี้อย่างจริงจังมาแล้ว โดยเขาใช้คำว่า sociability แทนคำว่า interaction ข้อคิดข้อเขียนของเขาทำให้ความคิดเรื่องการกระทำระหว่างกันมีฐานะสูงขึ้นจากการเป็นเพียงเรื่อง “รู้กันอยู่” (ทำนองเรื่องสามัญสำนึก take-for-granted) ซิมเมล ชี้แจงว่า โครงสร้างมหภาคและกระบวนการมหภาค ที่ทฤษฎีหน้าที่นิยมและทฤษฎีขัดแย้งได้สาธยายไว้ เช่น ชนชั้น รัฐ ครอบครัว ศาสนา พัฒนาการ เป็นต้น ในท้ายที่สุด เป็นเพียงภาพสะท้อนของการกระทำระหว่างกันของบุคคลนั่นเอง ในเบื้องต้นการกระทำระหว่างกันเหล่านี้ก่อให้เกิดปรากฏการณ์ทางสังคมระดับสูงขึ้น (กว่าระดับบุคคลที่เรียกว่า emergent social phenomena) ผลต่อมาก็คือ เมื่อปรากฏการณ์ทางสังคมระดับสูงขึ้นมาแล้ว ทำให้เป็นความรู้พื้นฐานในการทำความเข้าใจกระบวนการกระทำระหว่างกันที่เกิดขึ้นในระยะแรก และต่อมาส่งผลให้มีความยั่งยืนต่อไปได้ ต่อจากนั้นซิมเมลได้ขยายความรู้เกี่ยวกับรูปแบบของการกระทำร่วมกันอีกหลายอย่างที่ เป็นพื้นฐานให้แก่ความคิดของนักการกระทำระหว่างกันรุ่นหลัง กระนั้นก็ดีความคิดของซิมเมลก็ยังไม่เป็นระเบียบหมวดหมู่กว้างขวางเพียงพอ ที่จะเป็นรากฐานสมบูรณ์ให้กับทฤษฎีการกระทำระหว่างกันได้ ความคิดทำนองนั้นได้รับการพัฒนาขึ้นภายหลังในสังคมอเมริกัน โดยนักคิดอเมริกัน เช่น William James, Charles Horton Cooley, James Mark Baldwin และ John Dewey ได้แสดงให้เห็นว่า การกระทำระหว่างกันของบุคคลหล่อหลอมโครงสร้างทางสังคมได้อย่างไร และในทางกลับกันได้แสดงให้เห็นว่าโครงสร้างทางสังคมในฐานะที่เป็นข่ายงาน (network) ของการกระทำระหว่างกันมีอิทธิพลหล่อหลอมปัจเจกชนได้อย่างไร โดยบุคคลเหล่านี้ได้ ช่วยกันขยายความคิดของซิมเมลด้านต่าง ๆ ให้ละเอียดกว้างขวางขึ้น ต่อมาเมื่อได้จัดรูปแบบความคิดที่กระจายกระจายเหล่านั้นให้เป็นระเบียบ เป็นพื้นฐานสำหรับปริทรรศน์ทางการกระทำระหว่างกันได้ โดยมีผู้เชื่อมโยงความคิดเรื่องจิตมนุษย์ อัดตามนุษย์และโครงสร้างของสังคมเข้ากับ

กระบวนการกระทำระหว่างกันทางสังคม

มีดทำการสังเคราะห์สังกับเหล่านั้น ด้วยฐานคติที่สำคัญ 2 ประการ คือ ประการแรก ความอ่อนแอทางชีววิทยาของเผ่าพันธุ์มนุษย์ เป็นเหตุให้มนุษย์ต้องรวมกันอยู่เป็นกลุ่ม เป็นสังคม เพื่อจะสามารถมีชีวิตรอด ประการที่สอง มนุษย์คัดเลือกเก็บรักษาการกระทำระหว่างกัน ที่ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างกัน ซึ่งส่งผลให้มีชีวิตอยู่รอดด้วยเอาไว้ ขณะเดียวกันก็สละทิ้งการกระทำระหว่างกัน ที่ไม่ส่งเสริมความสัมพันธ์เช่นนั้นทิ้งไปเสีย จากฐานคติสองประการนี้ ทำให้มีดสร้างสังกับเรื่อง “คนอื่น” เพื่อให้เป็นเครื่องระบุหรือทำให้เกิดจิต อัดตา และสังคม รวมทั้งเป็นเครื่องบำรุงรักษาสิ่งเหล่านั้นให้คงอยู่ต่อไปได้ด้วย

ในเรื่องจิตมนุษย์ มีดมีความเห็นว่า ลักษณะเด่นของจิตมนุษย์มี 3 ประการ คือ 1) จิตมีความสามารถใช้สัญลักษณ์กำหนดสิ่งต่าง ๆ ในสภาพแวดล้อม ทำให้สามารถ “รู้จัก” สิ่งต่าง ๆ เหล่านั้น 2) จิตสามารถฝึกซ้อมแนวการกระทำต่อสิ่งต่าง ๆ ดังกล่าว แนวทางต่าง ๆ

ก่อนที่จะได้ลงมือกระทำจริง และ 3) จิตสามารถหักห้ามแนวการปฏิบัติที่ไม่เหมาะสมไม่ควร เมื่อพิจารณาที่ได้จากการฝึกซ้อมในใจตามข้อ 2 ก่อนที่จะได้มีการปฏิบัติจริง มีดีเรียกกระบวนการการใช้สัญลักษณ์หรือใช้ภาษาที่ใช้เรียกนี้ว่า “การฝึกซ้อมในใจ” (imaginative rehearsal) ซึ่งแสดงให้เห็นความคิดเกี่ยวกับจิตมนุษย์ว่าจิตเป็นกระบวนการไม่ใช่เป็นโครงสร้าง ความคิดเรื่องการฝึกซ้อมในใจนี้เองเป็นความคิดสำคัญทำให้มีอธิบายการเกิดขึ้นของกลุ่มที่เป็นระเบียบ (organized group) และการดำรงอยู่ได้ของกลุ่มเหล่านี้ เพราะจิตจะเลือกสรรแนวปฏิบัติที่ส่งเสริมความร่วมมือและการปรับตัว จึงทำให้กลุ่มเกิดขึ้นและดำรงอยู่ได้

ความคิดเรื่องจิตเป็นของสำคัญในทัศนะของมิต เพราะถ้าไม่มีจิตแล้ว อัตตา และสังคมก็จะเกิดไม่ได้ แต่มิตก็ได้สนใจเรื่องจิตของคนโตแล้ว เขาสนใจเฉพาะการเกิดของจิตมนุษย์ในวัยทารกและเด็ก มิตเชื่อว่าจิตเป็นผลผลิตทางสังคม (social product) คือ ไม่ได้มีมาแต่กำเนิด จิตเกิดจากการที่มนุษย์สัมพันธ์กัน โดยในชั้นแรกทารกที่เกิดมาจะมีความสัมพันธ์กับผู้ใกล้ชิด เช่น แม่ พ่อ พี่ และคนใกล้ชิดอื่น ๆ ทารกจะเลือกสรรท่าทาง (gesture) ต่าง ๆ ที่เขาแสดงออกไปอย่างเดาสุ่มกับบุคคลเหล่านั้นที่ทำให้บุคคลเหล่านั้นแต่ละคนกระทำตอบในทางบวก การเลือกสรรเช่นนั้นอาจเป็นได้ ทั้งโดยการสอนของคนเหล่านั้น หรือเลือกเดาสุ่มเอาเอง การเลือกทางเช่นนั้น ดำเนินเรื่อยไปจนกระทั่งพบ “ความหมายทั่วไป” (common meanings) ของท่าทางเหล่านั้นที่เข้าใจตรงกัน ทั้งทารกและผู้แวดล้อม จากนั้นท่าทางต่าง ๆ ก็จะมีคามหมายถึงสิ่งต่าง ๆ โดยเฉพาะขึ้น ผู้มีความสัมพันธ์กันมีแนวโน้มที่จะมีปฏิกิริยาต่อท่าทางเหล่านั้น ทำนองเดียวกันมิตให้ชื่อท่าทางที่มีความหมายทั่วไปนี้ว่า “ท่าทางตามประเพณี” (conventional gesture) ท่าทางตามประเพณีนี้จะก่อให้เกิดความไม่มีประสิทธิภาพสำหรับการกระทำระหว่างกันมากขึ้น เพราะมีความหมายตายตัว ดังนั้นจึงกระตุ้นให้ผู้เข้าสัมพันธ์ต้องปรับตัวระหว่างกันมากขึ้น เป็นผลให้เพิ่มความสามารถของบุคคลมากขึ้น

ความสามารถใช้และตีความท่าทางตามประเพณีที่มีความหมายทั่วไปของมนุษย์นี้ เป็นขั้นตอนที่สำคัญในกระบวนการพัฒนาจิต อัตตา และสังคม กล่าวคือเมื่อมนุษย์รับรู้และตีความท่าทางแล้วก็แสดงว่า มนุษย์มีความสามารถ “สวมบทบาทของผู้อื่น” (เอาใจเขามาใส่ใจเรา take the role of the other) เพราะเมื่อมาถึงตอนนี้ เขาสามารถนึกคิดตามแนวของผู้ที่เขาต้องร่วมมือเพื่อการอยู่รอดได้ เมื่อสามารถอ่านและตีความท่าทางตามประเพณีที่ไม่ได้แสดงออกมาอย่างเปิดเผยได้ บุคคลก็สามารถฝึกซ้อมแนวปฏิบัติตอบในใจ เพื่อเลือกแนวทางที่จะได้รับความร่วมมือจากผู้อื่นก่อนที่จะแสดงออกมาจริงได้ ดังนั้นการที่บุคคลสามารถเอาใจเขามาใส่ใจเราได้ จึงเป็นการเพิ่มความเป็นไปได้ในการกระทำระหว่างกันที่ประสานร่วมมือกัน

กล่าวโดยสรุป เมื่อบุคคลได้พัฒนาความสามารถ 3 ประการต่อไปนี้ คือ 1) ความสามารถในการเข้าใจท่าทางตามประเพณีนี้ได้ 2) สามารถใช้ท่าทางต่าง ๆ เหล่านี้เข้าใจท่าทางของคนอื่นได้ และ 3) สามารถฝึกซ้อมแนวทางปฏิบัติตามทางเลือกต่าง ๆ ในใจได้ แล้ว

มีดีเชื่อว่าบุคคลหรือสิ่งมีชีวิตนั้นมี “จิต” แล้ว

อิตตาทางสังคม เมื่อมนุษย์สามารถให้ความหมายกับสิ่งต่าง ๆ และบุคคลอื่นในสภาพแวดล้อมได้แล้ว เขาก็สามารถให้ความหมายกับตัวของเขาได้ ดังนั้นการตีความหมายของท่าทางต่าง ๆ จึงไม่เพียงแต่ช่วยให้เกิดการประสานงานระหว่างมนุษย์ด้วยกันเท่านั้น แต่จะสามารถนำมาประเมินผลตนเองได้ด้วย การประเมินผลตนเองนี้ขึ้นอยู่กับกระบวนการของจิต

มีดีกล่าวว่าเมื่อบุคคลได้ “ภาพตนเอง” (self-image) จากสายตาของคนอื่นที่สัมพันธ์กับตนมาระยะหนึ่ง ภาพตนเองที่มีลักษณะชั่วคราวนี้จะค่อย ๆ ผังลึก จนในที่สุดจะกลายเป็น “ความคิดเกี่ยวกับตนเอง” (self-conception) ที่เป็นเสมือนวัตถุอย่างหนึ่งที่มีความสม่ำเสมอ เป็นบุคคลประเภทหนึ่งที่มีท่าทีความโน้มเอียงที่จะชอบสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (disposition) ที่ประสานสอดคล้องกัน มันคงถาวรของตนขึ้น จนกลายเป็นอิตตาของบุคคลนั้น

มีดีเลือกแสดงขั้นตอนสำคัญ ในกระบวนการพัฒนาอิตตา 3 ขั้นตอนด้วยกัน โดยแต่ละขั้นตอนจะแสดงทั้งการเปลี่ยนแปลงภาพตัวเองที่มีลักษณะชั่วคราว และการลงรากฝังลึกลงไปในการรู้สึกของความคิดเกี่ยวกับตนเองด้วย คือ ประการที่ 1 ชั้นเอาใจเขามาใส่ใจเรา (role-taking) ซึ่งการสวมบทบาทของผู้อื่น มีดีเรียกว่า ชั้นการเล่นบท (play stage) ในขั้นนี้เป็นขั้นที่มนุษย์ยังเป็นเด็กทารกมีความสามารถในการเล่นบทได้จำกัดเพียงคนสองคน ภาพของตนเองก็ยังจำกัดไม่ฝังแน่นแต่อย่างใด ขั้นที่ 2 ชั้นเกมกีฬา (game stage) ช่วงนี้ร่างกายของเด็กเจริญวัยใหญ่ขึ้นแล้ว สามารถสวมบทบาทของผู้อื่นได้มากขึ้น แล้วบุคคลก็จะสวมบทบาทหรือเอาอย่างคนอื่นมากขึ้น บุคคลที่ทำงานอย่างเป็นระบบมากขึ้น ภาพของตัวเองก็จะมีความซับซ้อนมากขึ้น ตัวอย่างเช่น สามารถร่วมมือกับผู้อื่นได้มากขึ้น ร่วมกิจกรรมที่มีการประสานงานกันอย่างมีระเบียบมากขึ้น (มีดีชอบเทียบเคียงขั้นนี้กับทีมฟุตบอล โดยบุคคลจะต้องสวมบทบาทของนักฟุตบอลคนหนึ่งเล่นฟุตบอลประสานกับคนอื่น เพื่อให้ได้ชัยชนะทีมคู่ต่อสู้และชนะใจคนดู) ขั้นสุดท้ายเป็นขั้นที่บุคคลสามารถสวมบทบาทของบุคคลทั่วไป (generalized other) หรือกลุ่มท่าทีของสังคม ขั้นนี้เป็นขั้นที่มีดีเห็นว่า บุคคลสามารถยึดถือปริทรรศน์ทั่วไปของชุมชนหรือความเชื่อทั่วไป ค่านิยมบรรทัดฐานของสังคมหนึ่งในการกระทำระหว่างกันด้านต่าง ๆ ได้ ซึ่งหมายความว่า มนุษย์สามารถทั้ง 1) เพิ่มความเหมาะสมในการตอบโต้กับผู้อื่น และ 2) ขยายขอบเขตภาพตนเองจากความสามารถในการสวมบทบาทของบุคคลจำนวนมากขึ้นอยู่เสมอ และการขยายวงจำนวนคนที่บุคคลสวมบทบาทนี้เอง ที่เป็นขั้นตอนของพัฒนาการของอิตตาขั้นต่าง ๆ ของมนุษย์

สังคมมนุษย์

ตามทัศนะของ Mead สังคม หรือคำที่เขาชอบเรียกว่า “สถาบัน” คือ การกระทำระหว่างกันที่จัดระเบียบแล้ว และมีแบบแผนของบุคคลต่าง ๆ การกระทำดังกล่าวเกิดขึ้นได้เพราะ “จิต” ถ้าไม่มีจิตเสียแล้ว บทบาทและการคิดหาทางเลือกต่าง ๆ ของกิจกรรมก็ไม่อาจ

เกิดขึ้นได้ Mead ย้ำว่าผลกระทบทันทีของการยึดถือบทบาท คือ การสามารถควบคุมลักษณะการโต้ตอบของเขาเอง การควบคุมการโต้ตอบของเขาเองได้เกิดจากความสามารถของบุคคล ในการสวมบทบาท (นึกถึง) ของผู้อื่นได้ เพราะการควบคุมการโต้ตอบของเขานี้เองที่ทำให้บุคคลสามารถเข้าใจผู้อื่น และปฏิบัติตอบได้อย่างถูกต้องในกลุ่มที่เขาสังกัดอยู่

นอกจากนั้นสังคมยังต้องขึ้นกับอัตตา (self) ด้วยเพราะอัตตาเกิดจากทัศนะของคนอื่นที่มองดูเรา ซึ่งถ้าหากว่าเราไม่สามารถมองเห็นและประเมินค่าตนเองจากสายตาของคนอื่นแล้ว การควบคุมทางสังคมก็จะอาศัยเพียงการประเมินตนจากบทบาทของตนเท่านั้น ซึ่งจะทำให้ไม่สามารถประสานกิจกรรมที่แตกต่างกันได้ ยิ่งกว่านั้น สังคมกับเรื่องจิตและอัตตา ยังช่วยให้ Mead สามารถมองสังคมในสภาพที่ไหลเลื่อนไปมา และเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอได้ด้วย เพราะการแทรกบทบาทและเลือกบทบาทหรือแนวทางปฏิบัติ ทำให้บุคคลสามารถปรับตัวได้อยู่ตลอดเวลาที่มีการโต้ตอบกับผู้อื่น (response) นอกเหนือจากนั้นการถือเอาอัตตาเป็นวัตถุอย่างหนึ่งในกระบวนการกระทำระหว่างกันทางสังคม ทำให้บุคคลสามารถประเมินค่าอัตตาในสายตาของผู้อื่นได้ด้วย หลังจากนั้น ก็สามารถวางแผนการโต้ตอบได้ ปรีทรรคนั้นเน้นลักษณะสังคมและแบบแผนขององค์การสังคมว่า เป็นทั้งการสืบเนื่องและเปลี่ยนแปลงความสามารถในการปรับตัวของจิต และการต่อรองของอัตตาในส่วนนี้ Mead กล่าวว่าเมื่อเป็นดังนั้น สถาบันของสังคมก็คือรูปแบบที่เป็นระเบียบของกลุ่ม หรือกิจกรรมทางสังคมซึ่งเป็นรูปแบบที่มีการจัดระเบียบ จนบุคคลสมาชิกของสังคมสามารถปฏิบัติตนได้สมบูรณ์ ด้วยการถือลักษณะท่าทีของผู้อื่นที่มีต่อกิจกรรมเหล่านี้แต่ก็ไม่มีเหตุผลใดหรือเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่พ้นอย่างไรที่สถาบันสังคมจะต้องบีบบังคับหรืออนุรักษนิยมอย่างมากมา หรือไม่ยืดหยุ่น ไม่ก้าวหน้า ไม่ส่งเสริมบุคคลแทนที่จะทำให้เสียกำลังใจ

ข้อความเหล่านี้ แสดงถึงการไม่ชอบลักษณะความเข้มงวดการบีบบังคับของสังคมของ Mead ซึ่ง Mead เชื่อว่าสังคมเป็นปรากฏการณ์ที่สร้างสรรค์ขึ้น จากการปรับตัวระหว่างการกระทำระหว่างกันของมนุษย์ (ไม่ใช่เป็นสิ่งที่มียู่ก่อน) ดังนั้นสังคมจึงอาจถูกสร้างขึ้นใหม่เปลี่ยนแปลงไปตามจิตและอัตตาจะเห็นควร Mead มักจะเดินล่วงหน้าผู้อื่นไปก้าวหนึ่งเสมอด้วยการกล่าวว่า สังคมไม่เพียงแต่มักจะเปลี่ยนแปลงอยู่เรื่อยเท่านั้น แต่ทำนายล่วงหน้าไม่ได้แม้แต่คนที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนั่นเองเพื่อประกอบการอธิบายเรื่องนี้ Mead จึงได้สร้างสังกัดกับเรื่อง I และ Me ขึ้น ตามแนวคิดของมัตต์ I คือ แนวโน้มผลึกตันของคน Me คือ พฤติกรรมตามความรู้สึกของตน หลังจากได้ทำลงไปแล้วคนเราไม่สามารถจะทำนาย I ได้ แต่จะรู้ได้เมื่อเป็น Me แล้ว

โดยสรุป สังคมตามความคิดของ Mead คือแบบแผนที่ประสานสอดคล้องกันของกิจกรรมที่มนุษย์ก่อขึ้น ดำรงรักษาไว้ เปลี่ยนแปลงไปตามการกระทำระหว่างกันด้วยสัญลักษณ์ระหว่างบุคคลหรือในแต่ละคน ทั้งการบำรุงรักษาและการเปลี่ยนแปลงของสังคมกระทำ

ผ่านกระบวนการของจิตและอัตตา แม้สาระในแนวความคิดของ Mead จะมีอิทธิพลต่อนักสังคมวิทยามาก่อนมีการจัดพิมพ์คำบรรยายในปี 1934 หลังจากเขาเสียชีวิตแล้วก็ตาม แต่สาระความคิดนี้มีข้อบกพร่องในทางทฤษฎีอยู่บ้างคือความไม่กระจ่างในลักษณะของสังคมและความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกกับสังคม Mead ถือว่าสังคมเป็นกิจกรรมที่ได้รับการจัดระเบียบแล้วควบคุมโดยบุคคลสำคัญต่าง ๆ (generalized other) และเป็นแหล่งที่บุคคลจะปรับตัวและร่วมมือระหว่างกัน การปรับตัวและประสานงานเช่นนั้นเกิดขึ้นได้เพราะจิตและอัตตา กล่าวคือ ขณะที่จิตและอัตตาเกิดจากสังคม แต่การบำรุงรักษาและการเปลี่ยนแปลงสังคมก็เป็นผลของกระบวนการของจิตและอัตตา ระหว่างปัจเจกบุคคลและสังคม และได้สั่งกับเรื่องจิตและอัตตาจะชี้ให้เห็นกระบวนการสำคัญในการบำรุงรักษาความสัมพันธ์นั้น แต่สั่งกับเหล่านั้นก็ได้ช่วยในการวิเคราะห์แบบแผนขององค์การสังคมแบบต่าง ๆ ที่บุคคลได้เข้าไปเกี่ยวข้องในลักษณะต่าง ๆ การกล่าวเพียงว่า “สังคม” เป็นกิจกรรมประสานกัน และกิจกรรมเหล่านั้นดำรงอยู่ และเปลี่ยนแปลงไปได้ด้วยบทบาทและการประเมินตนของบุคคล ช่วยให้ภาพความคิดเพียงกว้าง ๆ เท่านั้น ทฤษฎีของ Mead ไม่ได้ให้ภาพที่ชัดเจนเกี่ยวกับความสัมพันธ์ที่มีลักษณะต่าง ๆ แต่อย่างใด ดังนั้น ท้ายที่สุดสั่งกับต่าง ๆ ของ Mead เพียงแต่เน้นว่า สังคมกลมกลืนทำให้จิตและอัตตามีรูปร่างอย่างไร และจิตกับอัตตามีรูปร่างอย่างไร และจิตกับอัตตามีผลต่อสังคมอย่างไร ซึ่งเป็นความรู้ที่สำคัญในสมัยนั้น แต่ก็ก็เป็นความคิดที่จะต้องมื่ออะไรมาเพิ่มเติมอีกมาก

สิ่งที่ยังขาดอยู่ในความคิดของ Mead ได้มีการเพิ่มเติมเมื่อราว 4 ทศวรรษมานี้ เมื่อนักวิจัยและนักทฤษฎีได้เริ่มปรับปรุงเสริมแต่งทฤษฎีของ Mead ตอนแรกได้มีการคิดค้นข้อความที่สั้น ชัดเจน และไม่เป็นงูกินหางมาแสดงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสังคมมากขึ้น ประกอบด้วยสั่งกับต่าง ๆ แสดงให้เห็นส่วนต่าง ๆ ที่เป็นพื้นฐาน ในการสร้างสั่งกับสังคม จึงทำให้ความคิดของ Mead มีความกระจ่างชัดเจนขึ้น

Herbert Blumer (1969: 2 อ้างถึงใน บงกชมาศ เอกเอี่ยม, 2532: 25-31) เสนอทฤษฎีการกระทำระหว่างกันเชิงสัญลักษณ์โดยมองว่ามนุษย์มีความตื่นตัวอยู่เสมอ การกระทำและอัตตะของมนุษย์จะเกิดขึ้นจากกระบวนการที่ต่อเนื่องทางสังคม โดยมีการกระทำระหว่างกันของบุคคล ผ่านการให้ความหมายในเชิงสัญลักษณ์แก่สิ่งต่าง ๆ หรือการนิยามสถานการณ์ สัญลักษณ์ที่เป็นตัวสื่อความหมายที่มนุษย์ใช้สื่อสารกันนั้น มีลักษณะสำคัญคือเป็นสัญลักษณ์ที่มีความหมายร่วมกันในสังคมเช่น ภาษาเป็นกลุ่มของสัญลักษณ์ที่มีความหมายร่วมในสังคม นอกจากนั้นยังรวมถึงการแสดงออกทางด้านร่างกาย สีหน้าหรือการกระทำด้วย สำหรับสัญลักษณ์ที่สำคัญของการกระทำระหว่างกันของมนุษย์ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการให้ความหมายนั้น Herbert Blumer ได้เสนอว่า

1. การกระทำของบุคคลขึ้นอยู่กับความหมายที่บุคคลมีต่อวัตถุ
2. ความหมายของสิ่งต่าง ๆ ได้มาจากการกระทำระหว่างกันทางสังคม

3. ความหมายนั้นจะมีระดับของความเฉพาะตัว เนื่องมาจากการตีความของแต่ละบุคคล

ดังนั้นการนิยามความหมายของความเป็นรักร่วมเพศที่บุคคลให้กับตนเองนั้น จะเกิดขึ้นจากการที่บุคคลมีการกระทำระหว่างกันกับบุคคลในสังคม โดยอาจจะรับทราบถึงความหมายของพฤติกรรมหรือความปรารถนาทางเพศเดียวกัน คือ พวกรักร่วมเพศจากการติดต่อเกี่ยวข้องกับคนอื่น ๆ ไม่ว่าจะจากเกย์ (เกย์คิงส์ เกย์ควีน กระเทย หรือสาวประเภทสอง) ด้วยตนเอง โดยตรง หรือจากเพื่อน สถาบันการศึกษา และการรับทราบเรื่องราวของเกย์ทางสื่อมวลชน แล้วนำค่านิยามนั้น ๆ มาเป็นเอกลักษณ์ของตนเองโดยผ่านกระบวนการตีความพฤติกรรมและความรู้สึกนึกคิดของตนเองว่าสอดคล้องและเหมาะสมกับตัวเองมากที่สุดมาเป็นเอกลักษณ์ คือการแสดงออก เป็นการแสดงมิติทางสังคมของอัตตะ

Herbert Blumer กล่าวถึง อัตตะว่า “มนุษย์เป็นวัตถุของตนเอง” คือมนุษย์สามารถมองตนเองในวิถีทางที่จะนำไปสู่การมีสภาพเป็นวัตถุของตนเองในลักษณะต่าง ๆ ซึ่งการพัฒนาอัตตะนั้นจะต้องขึ้นอยู่กับความสามารถของจิตในการใช้สัญลักษณ์ที่สำคัญ เช่น บุคคลอาจมองตนเองในฐานะนักศึกษาผู้ชาย ผู้หญิง รักร่วมเพศ รักต่างเพศ คนดี คนเลว สวย ไม่สวย มีสถานภาพสูงต่ำอย่างไร เป็นต้น

สำหรับ Mead (1934) ได้เสนอความสามารถทางพฤติกรรมของจิตไว้ดังนี้

1. ความสามารถในการเรียกหรือมองวัตถุต่าง ๆ ในสิ่งแวดล้อมโดยการใช้สัญลักษณ์ที่สำคัญ
2. ความสามารถในการใช้สัญลักษณ์เหล่านี้เป็นตัวเฝ้าการตอบสนองของตนเอง
3. ความสามารถในการอ่านและตีความท่าทางของคนอื่น ๆ และใช้ท่าที่เหล่านี้เป็นตัวเฝ้าในการตอบสนองของตนเอง
4. ความสามารถในการหยุดยั้งหรือหักห้ามการตอบสนองเชิงพฤติกรรมโดยเปิดเผยต่อท่าที่ของคนอื่น ๆ
5. ความสามารถในการชักซ้อมโดยจินตนาการ แนวพฤติกรรมแบบต่าง ๆ มองเห็นผลติดตามของแต่ละแนวและเลือกแนวการตอบสนองที่เอื้อหรือช่วยเสริมการปรับตัวเองให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม (พงษ์สวัสดิ์ สวัสดิพงษ์, 2529: 37) จะพบว่านอกจากจิตได้ให้ความสามารถเชิงสัญลักษณ์สำหรับการให้ชื่อแก่วัตถุทางสังคมต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้ชื่อต่อตนเองในฐานะที่เป็นวัตถุนิตหนึ่งแล้ว ยังมีความสามารถในการจัดระเบียบการตอบสนองต่อตนเองและบุคคลอื่น ๆ ในกระบวนการกระทำระหว่างกันทางสังคมอีกด้วย

ความสามารถในเชิงพฤติกรรมของจิตนี้ จะเป็นเงื่อนไขที่สำคัญอันดับแรกในการพัฒนา “อัตตะ” (ซึ่งเป็นกระบวนการของการตีความที่ต่อเนื่อง อันรวมถึงการรับรู้ การคิด การวางแผน การประเมิน การเลือก และอื่น ๆ ผลที่ได้จากกระบวนการดังกล่าวนี้เป็นโครงสร้างของมโนทัศน์เกี่ยวกับตนเองของบุคคล โดยที่ทั้งจิตและอัตตะก็เป็นผลผลิตของสังคม) ซึ่งนั่นก็หมายความว่า ความสามารถในการมองเห็นตนเองของมนุษย์นั้นต้องขึ้นอยู่กับบุคคลอื่น ๆ ด้วย ซึ่ง Mead ถือว่าอัตตะมีลักษณะของพัฒนาการในเชิงสังคม โดยพัฒนาจากการเรียนรู้ผ่านการกระทำระหว่างกันกับคนอื่น ๆ ในบริบททางสังคม Mead กล่าวว่า “อัตตะ” เป็นบางสิ่งบางอย่างซึ่งมีพัฒนาการของมันไม่ได้ปรากฏอยู่ที่นั่นตั้งแต่แรกเกิด แต่เกิดขึ้นมาในบุคคลอันเป็นผลมาจากความสัมพันธ์ของเขากับกระบวนการดังกล่าวโดยส่วนรวมและกับบุคคลอื่น ๆ ที่รวมอยู่ในกระบวนการนั้น ๆ

จะเห็นได้ว่า Mead ได้ให้ความหมายของอัตตะในรูปของกระบวนการแห่งพฤติกรรมและภาพพจน์แห่งอัตตะ ซึ่งดำเนินอยู่ตลอดเวลา โดยมองคนในฐานะที่เป็นวัตถุชนิดหนึ่ง ซึ่งมีการกระทำของตน แล้วตรวจสอบผลแห่งการกระทำนั้น ๆ ตีความปฏิกิริยาของคนอื่น ๆ ที่ตอบสนองต่อการกระทำของเขา และตัดสินใจว่าจะกระทำอย่างไรต่อไป แล้วก็กระทำอีกครั้งหนึ่งอันเป็นการเรียกร่องภาพพจน์ใหม่ของการกระทำของเขา ดังนั้นอัตตะจึงเกิดขึ้นมาจากบุคคลที่มีการกระทำระหว่างกันและปรับตนเองให้เข้ากันนั่นคือ “อัตตะเชิงสังคม” เกิดขึ้นมาจากกระบวนการซึ่งบุคคลอ่านหรือตีความท่าทีของคนอื่น ๆ หรือรวบรวมรับทัศนคติของคนอื่น ๆ และได้ภาพพจน์ของตนเองในฐานะที่เป็นวัตถุชนิดหนึ่งในสถานการณ์ ภาพพจน์ของตนเองดังกล่าวอยู่ในฐานะที่เป็นตัวเร้าทางพฤติกรรม เรียกร่องให้บุคคลมีการตอบสนองบางประการออกไป ในทางกลับกันการตอบสนองดังกล่าวของบุคคลก็สามารถกลับกลายเป็นสาเหตุของปฏิกิริยาหรือพฤติกรรมของการตอบสนองของคนอื่น ๆ ซึ่งจะทำให้บุคคลได้ภาพพจน์แห่งตนในรูปแบบใหม่ หรืออาจได้รับภาพพจน์แห่งตนในรูปแบบเดิมที่ชัดเจนยิ่งขึ้นนั่นคือเอกลักษณ์หลาย ๆ เอกลักษณ์ของบุคคลจะก่อตัวเป็น “อัตตะเชิงสังคม” หรืออัตตะในบริบทของการกระทำทางสังคม ความสามารถในการมองเห็นตนเองของมนุษย์นั้นต้องขึ้นอยู่กับบุคคลอื่น ๆ ด้วย ซึ่ง Mead ถือว่าอัตตะมีลักษณะของพัฒนาการในเชิงสังคม (social mature) โดยพัฒนาจากการเรียนรู้ผ่านการกระทำระหว่างกันกับคนอื่น ๆ ในบริบททางสังคม Mead กล่าวว่า “อัตตะ” เป็นบางสิ่งบางอย่างซึ่งมีพัฒนาการของมันไม่ได้ปรากฏอยู่ที่นั่นตั้งแต่แรกเกิด แต่เกิดขึ้นมาในบุคคลอันเป็นผลมาจากความสัมพันธ์ของเขากับกระบวนการดังกล่าวโดยส่วนรวม และกับบุคคลอื่น ๆ ที่รวมอยู่ในกระบวนการนั้น ๆ” (บงกชมาศ เอกเอี่ยม, 2532: 29)

ดังนั้นในการศึกษาครั้งนี้จึงมุ่งประเด็นความสนใจไปยังอัตตะและกระบวนการสร้างอัตตะของบุคคล โดยถือว่าบุคคลจะมีความหมายแห่งตนที่สัมพันธ์กันมากมาย และเอกลักษณ์รกร่วมเพศยังเป็นความหมายหนึ่ง คือการนิยามตนเองว่าตัวเขาคือรกร่วมเพศ

ตามแนวความคิดเชิงการกระทำระหว่างกันเชิงสัญลักษณ์นั้น ความคิดเกี่ยวกับตนเอง การประเมินคุณค่าของตนเอง ความรู้สึกต่อตนเองหรือการรับรู้เกี่ยวกับตนเองเป็นผลมาจากการที่บุคคลมองตนเองเหมือนกับเป็นวัตถุของสังคมอย่างหนึ่ง ซึ่งบุคคลจะสามารถให้ชื่อหรือให้ตราประทับกับวัตถุนั้น ๆ ได้ ซึ่งการให้ชื่อและความหมายแก่ตนเองในฐานะที่เป็นวัตถุจะเป็นผลมาจากการที่บุคคลเข้าร่วมปฏิสังสรรค์ภายในโลกแห่งความหมายที่ถูกบ่งชี้จากทางสังคม

แม้ว่าอัตตะจะเป็นภาพพจน์ที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ แต่อย่างไรก็ตาม กระบวนการได้มาซึ่งภาพพจน์แห่งตนก็สามารถนำไปสู่ความคิดที่บุคคลมองตนเองในฐานะที่เป็นวัตถุนิตหนึ่ง เพราะในระหว่างการกระทำระหว่างกัน มนุษย์มีความสามารถในการให้ความหมายกับสิ่งต่าง ๆ มีการเลือกรับรู้ความหมาย และมีการตีความอย่างเลือกสรรต่อท่าทีของคนอื่น โดยอาศัยความหมายที่เคยได้จากประสบการณ์เดิม เป็นสิ่งที่จะช่วยในการตีความสถานการณ์ จากลักษณะดังกล่าว อัตตะที่มั่นคงก็เกิดขึ้น ซึ่งนั้นก็หมายความว่าแม้ว่าสถานการณ์แห่งการกระทำระหว่างกัน องค์ประกอบของการกระทำระหว่างกันของบุคคลหรือ บริบททางสังคมจะเปลี่ยนไป แต่พฤติกรรมและค่านิยมที่บุคคลให้กับตนเองในฐานะที่เป็นวัตถุหนึ่งนั้นยังมีความหมาย

กรอบแนวคิดของ Mead ซึ่งได้เสนอกรอบแนวคิดพื้นฐานของ จิตอัตตะและสังคม (Mind, self and society) ที่ให้เห็นว่า “อัตตะ” เป็นผลมาจากกระบวนการทางสังคม ซึ่งเกิดจากการกระทำระหว่างกันของบุคคล ในเรื่องอัตตะดังกล่าวของ Mead ได้มีอิทธิพลอย่างกว้างขวางต่อนักสังคมวิทยาสมัยต่อมา และมีผลต่อการพัฒนาแนวคิดและมโนทัศน์เกี่ยวกับเอกลักษณ์ตามลักษณะของการกระทำระหว่างกันเชิงสัญลักษณ์เชิงโครงสร้าง ซึ่งนิยามอัตตะว่าเป็นโครงสร้างของทัศนคติต่อสถานภาพและบทบาทของบุคคลที่เกิดขึ้นท่ามกลางการกระทำระหว่างกัน หมายความว่ามโนทัศน์เกี่ยวกับตนเองของบุคคลจะเกิดขึ้นจากการที่คนอื่น ๆ ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับตัวเขาในระหว่างการกระทำระหว่างกัน และความหมายดังกล่าวจะมีผลต่อการมองตนเองของบุคคล เมื่อเป็นเช่นนี้ อัตตะจึงเป็นชุดของความหมายที่มั่นคง ซึ่งบุคคลรับมาให้กับตนเองในฐานะที่เป็นวัตถุ ซึ่งความหมายที่ให้แก่ตนเองหรือมโนทัศน์แห่งตนนั้นจะมีผลต่อการนิยามสถานการณ์และให้แนวทางสำหรับการกระทำระหว่างกันทางสังคมด้วย เพราะมโนทัศน์แห่งตนของบุคคลจะมีอิทธิพลต่อการวางแผนการกระทำของเขาต่อวัตถุทางสังคมอื่น ๆ ในแต่ละสถานการณ์

ดังนั้นอัตตะจึงเป็นสิ่งที่ได้จากการกระทำระหว่างกันทางสังคม ในขณะที่เดียวกันก็สามารถก่อให้เกิดรูปแบบ หรือควบคุมการกระทำระหว่างกันกับบุคคลอื่น ๆ ในสังคม

สำหรับ Stryker (1980: อ้างถึงใน บงกชมาศ เอกเยี่ยม, 2532: 25-31) ได้เสนอกรอบแนวคิดเพิ่มเติม โดยมีรากฐานมาจาก Mead และ Kuhn ดังนี้

1. พฤติกรรมจะขึ้นอยู่กับข้อกำหนดชื่อหรือการจัดประเภททางสังคม ซึ่งชื่อและประเภทของสิ่งแวดล้อมทั้งทางกายภาพและทางสังคมจะมีความหมายโดยถูกกำหนดจากความคาดหวังในพฤติกรรมร่วมกัน ภายใต้การกระทำระหว่างกันทางสังคมวิทยา จากการกระทำ

ระหว่างกันกับคนอื่น ๆ บุคคลเรียนรู้ว่าจะจัดประเภทของวัตถุต่าง ๆ ที่เขาติดต่อสัมพันธ์ได้อย่างไร และในกระบวนการนั้น บุคคลจะเรียนรู้ว่าเขาถูกคาดหวังในพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัตถุเหล่านั้นอย่างไร

2. ท่ามกลางการเรียนรู้ถึงประเภททางสังคมต่าง ๆ จากการกระทำระหว่างกันเชิงสัญลักษณ์ บุคคลจะเข้าสวม “ตำแหน่ง” (position) อย่างสม่าเสมอจะมีความสัมพันธ์มั่นคงกับองค์ประกอบของโครงสร้างสังคม โดยที่ตำแหน่งนั้น ๆ จะถูกกำหนดบทบาทจากการคาดหวังในพฤติกรรมร่วมกันของสังคม

3. บุคคลผู้กระทำภายใต้บริบทแห่งการจัดระเบียบรูปแบบพฤติกรรม หรือในบริบทของโครงสร้างสังคมซึ่งมีการให้ชื่อแก่คนใดคนหนึ่ง ในความหมายของการรับรู้ว่าเขาเป็นผู้ครอบครองตำแหน่งใดอยู่ นั้นจะก่อให้เกิดความคาดหวังในพฤติกรรมจากชื่อหรือตำแหน่งดังกล่าว

4. บุคคลผู้กระทำภายใต้บริบทแห่งการจัดระเบียบรูปแบบพฤติกรรมจะกำหนดชื่อให้กับตนเองเช่นกัน การระบุถึงตำแหน่งนั้นจะกลายมาเป็นส่วนหนึ่งของ “อัตตะ” ซึ่งสร้างขึ้นมาจากความคาดหวังในพฤติกรรมของตนเอง

5. เมื่อเข้าสู่สถานการณ์แห่งการกระทำระหว่างกัน บุคคลจะนิยามสถานการณ์ โดยการให้ชื่อแก่สถานการณ์ ผู้มีส่วนร่วมในสถานการณ์คนอื่น ๆ ที่เข้ามาปฏิบัติสังสรรค์ด้วยตนเอง และให้กับลักษณะพิเศษเฉพาะภายในสถานการณ์ แล้วเขาจะใช้คำนิยามนั้น ๆ เป็นแนวทางในการจัดระเบียบพฤติกรรมของตนเอง

6. อย่างไรก็ตาม คำนิยามเหล่านี้ก็ไม่ใช่สิ่งที่จะกำหนดพฤติกรรม (แม้ว่าคำนิยามแรก ๆ จะจำกัดความเป็นไปได้ของคำนิยามอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นจากการกระทำระหว่างกันทางสังคมก็ตาม) แต่พฤติกรรมจะเป็นผลผลิตของกระบวนการสร้างบทบาทที่เริ่มมาจากความคาดหวังที่ปลูกไว้ในกระบวนการนิยามสถานการณ์แล้วพัฒนาบทบาทโดยผ่านการทดลอง บางครั้งจะมีการทดลองที่ยากยิ่งคือ การทดลองแลกเปลี่ยนบทบาทซึ่งกันและกันระหว่างผู้กระทำที่สามารถแต่งรูปแบบและเนื้อหาของการกระทำระหว่างกัน

7. ระดับของบทบาททั้งหลายจะถูก “สร้าง” มากกว่าเป็นแต่เพียงการ “เล่น” และส่วนประกอบในการสร้างบทบาททั้งหลายจะขึ้นอยู่กับโครงสร้างสังคมส่วนใหญ่ซึ่งสถานการณ์แห่งการกระทำระหว่างกันได้เกิดขึ้น บางโครงสร้างอาจจะ “เปิด” โอกาสให้กับการแสดงบทบาทที่แปลก ๆ ออกไป ในขณะที่โครงสร้างสังคมอื่น ๆ “ปิด” สำหรับบทบาทนั้น

8. ระดับของบทบาทที่ถูกสร้างขึ้น จะสามารถเปลี่ยนแปลงลักษณะของคำนิยามชื่อหรือประเภทของรูปแบบคำนิยามต่าง ๆ และความเป็นไปได้ของการกระทำระหว่างกัน และการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวสามารถที่จะนำการเปลี่ยนแปลงกลับไปสู่โครงสร้างสังคมที่ใหญ่กว่าที่ซึ่งกระบวนการกระทำระหว่างกันเกิดขึ้น

จากข้อเสนอของ Stryker ดังกล่าว เราจะพบว่าในสังคมจะมีการจัดประเภท การกำหนดชื่อหรือตำแหน่ง ตลอดจนให้ความหมายแก่วัตถุ พฤติกรรม บุคคลและสิ่งแวดล้อม ทางสังคมต่าง ๆ จากการเรียนรู้ถึงความหมายและการจัดประเภททางสังคมต่าง ๆ โดยผ่าน กระบวนการติดต่อกันทางสังคม บุคคลจะเริ่มสวมตำแหน่งและระบุตำแหน่งที่เหมาะสมให้กับตนเอง จากความคาดหวังในบทบาทหรือพฤติกรรมจากชื่อหรือตำแหน่งนั้น ซึ่งการระบุถึงตำแหน่งให้ กับตนเองนี้เองที่จะกลายมาเป็นส่วนหนึ่งของอัตตะ นั่นคือ Stryker ให้ความสำคัญในเชิงโครงสร้าง และเห็นว่าอัตตะเป็นโครงสร้างที่ประกอบไปด้วยความรู้หรือความเข้าใจเกี่ยวกับตนเอง ความรู้สึกแห่งตนและมโนทัศน์เกี่ยวกับตนเอง ซึ่งได้รับมาจากการแสดงบทบาทภายใต้สถานการณ์ที่หลากหลาย

สำหรับมโนทัศน์เกี่ยวกับตนเองทั้งหลายที่ได้มาจากการแสดงบทบาทต่าง ๆ นี้ Stryker ได้ให้คำนิยามว่าเป็น “เอกลักษณ์แห่งบทบาท” ซึ่งเป็นคุณลักษณะและความหมายแห่งบทบาทของบุคคลในฐานะที่เป็นผู้ครองตำแหน่งพิเศษทางสังคม เช่นเดียวกับเอกลักษณ์ทางเพศที่เป็นมโนทัศน์หนึ่งของอัตตะของบุคคลจะเกิดมาจากการที่บุคคลได้ให้ความหมาย หรือกำหนดชื่อให้กับบทบาทหรือพฤติกรรมทางเพศที่เขากระทำ แล้วระบุถึงชื่อของประเภทพฤติกรรมทางเพศนั้นให้กับตนเอง เช่น บุคคลที่มีการกระทำทางเพศมีความพึงปรารถนา และมีแนวโน้มนำทางเพศกับเพศเดียวกัน เขาจะเรียนรู้จากสังคมโดยผ่านการกระทำระหว่างกันกับคนอื่น ๆ ว่าพฤติกรรมดังกล่าว สังคมได้กำหนดไว้ว่าเป็นประเภทของพฤติกรรมรักร่วมเพศอย่างสม่าเสมอ จะทำให้บุคคลกำหนดชื่อให้กับตนเองเช่นกันว่าเขาคือ “ผู้รักร่วมเพศ” ก็ย่อมหมายความว่าเอกลักษณ์แห่งบทบาทของรักร่วมเพศได้เกิดขึ้นแล้ว และในทางกลับกันเอกลักษณ์รักร่วมเพศนี้ก็จะมามีอิทธิพลต่อแนวทางการแสดงพฤติกรรม และการให้นิยามสถานการณ์แต่ละสถานการณ์แห่งการกระทำระหว่างกันทางสังคมด้วย

ดังนั้นการนิยามความหมายของความเป็นรักร่วมเพศที่บุคคลให้กับตนเองจะเกิดขึ้นจากการที่บุคคลมีการกระทำระหว่างกันกับบุคคลในสังคม โดยอาจจะรับทราบถึงความหมายของพฤติกรรมหรือความปรารถนาทางเพศเดียวกัน คือ พวกรักร่วมเพศจากการติดต่อกับผู้อื่น ๆ

6. ทฤษฎีพฤติกรรมเบี่ยงเบน (Deviant behavior)

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2542: 58-61) ได้กล่าวว่า ในปี 1957 ศาสตราจารย์ Clinard ได้เขียนหนังสือเรื่อง The Sociology of Devor ความสำคัญของหนังสือเล่มนี้มีหลายประการคือ ประการแรก หนังสือเล่มนี้แสดงปัจจัยต่าง ๆ ของ Merton และ Sutherland จึงนับได้ว่า หนังสือได้ช่วยปรับปรุงปริทรรศน์พฤติกรรมเบี่ยงเบนได้ทางหนึ่ง ประการที่สอง หนังสือเล่มนี้ยังได้รวมแนวความคิดของปริทรรศน์อื่นไว้ด้วย โดยคัดเลือกความคิดที่ดีละทิ้งสิ่งที่ไม่

เหมาะสมเสีย ประการที่สาม หนังสือเล่มนี้ก่อให้เกิดการให้คำจำกัดความกับรายวิชาปัญหาสังคม หรือการเสียระเบียบทางสังคม มาเป็นสังคมวิทยาพฤติกรรมเบี่ยงเบน แต่การเปลี่ยนชื่อรายวิชา เป็นชื่อใหม่เช่นนี้ต้องคิดกันต่อไปว่าความหมายของคำว่า พฤติกรรมเบี่ยงเบนรวมถึงสิ่งที่รายวิชา ปัญหาสังคมเคยรวมไว้ได้ทั้งหมดหรือไม่ เพราะแม้ Merton และ Sutherland จะย้ำว่าพฤติกรรม เบี่ยงเบนกับเสียระเบียบทางสังคมจะแตกต่างกันสามารถที่จะแยกออกจากกันได้ แต่ยังไม่มีคน เชื่อนัก อย่างไรก็ตามก็ตีความยากลำบากในการวิจัยปรัชญาของพฤติกรรมเบี่ยงเบนที่เข้ามาทดแทน ปรัชญาดั้งเดิม กลายมาเป็นหัวข้อสำคัญของปริทรรศน์นี้มากยิ่งขึ้น

เนื้อหาสาระ

ลักษณะสำคัญของปริทรรศน์พฤติกรรมเบี่ยงเบนมีดังนี้คือ

1. นิยาม ปัญหาสังคมสะท้อนให้เห็นการละเมิดความคาดหวังทางบรรทัดฐาน พฤติกรรมหรือสถานการณ์ที่ไม่เป็นไปตามบรรทัดฐานถือว่าเป็นการเบี่ยงเบน

2. สาเหตุ นักสังคมวิทยาที่ยึดถือปริทรรศน์นี้เชื่อว่า สาเหตุของพฤติกรรม เบี่ยงเบนเกิดมาจากการได้เรียนรู้แนวทางที่เบี่ยงเบนไปจากมาตรฐาน ซึ่งเป็นแนวทางที่มีน้ำหนัก มากกว่าแนวทางปฏิบัติตามประเพณี การที่บุคคลมาเรียนรู้แนวทางเบี่ยงเบนก็เพราะโครงสร้าง ของสังคมมีหนทางไปสู่เป้าหมายที่สังคมกำหนดไม่เพียงพอ

3. สถานการณ์ที่จะทำให้เกิดพฤติกรรมเบี่ยงเบนเกิดขึ้นได้ ต้องเป็นสถานการณ์ที่โอกาสของการเรียนรู้การปฏิบัติตามประเพณีมีจำกัด แต่โอกาสในการเรียนรู้วิธีการเบี่ยงเบนมีมาก โอกาสที่จะบรรลุเป้าหมายตามที่สังคมกำหนดมีจำกัด แต่มีความรู้สึกบีบคั้นใจมาก ทางระบายนความคับแค้นใจมีจำนวนจำกัดเหล่านี้เป็นต้น เป็นสภาพที่จะช่วยทำให้เกิดพฤติกรรม เบี่ยงเบนเกิดขึ้นได้

4. ผลกระทบ ปริทรรศน์พฤติกรรมเบี่ยงเบนได้แสดงให้เห็นผลกระทบหลาย ประการ แต่จะเกิดผลกระทบขนาดไหน และจะเกิดภาวะใดเป็นเรื่องที่ต้องทำวิจัยจึงจะทราบได้แน่ ชัด กล่าวโดยทั่วไปแล้วพฤติกรรมเบี่ยงเบนส่วนใหญ่จะก่อให้เกิดการสิ้นเปลืองมาก แต่พฤติกรรม เบี่ยงเบนบางสังคมกำหนดแน่นอนว่าเป็นความชั่ว ก็จะเป็นบรรทัดฐานสำหรับสังคมที่จะลงโทษ แทนที่จะให้รางวัล กล่าวอย่างกว้างแล้วผลที่ได้อย่างหนึ่งก็คือจะมีการกำหนดโลกของความชั่วก็ได้

5. แนวทางแก้ไข ปริทรรศน์นี้เสนอให้ใช้วิธีการขัดเกลาซ้ำหรือการขัดเกลา ใหม่เป็นแนวทางหลักในการแก้ไขปัญหาพฤติกรรมเบี่ยงเบน ทางที่ดีที่สุดในการขัดเกลาซ้ำก็คือ การเพิ่มโอกาสการติดต่ออย่างมีความหมายกับคน และพยายามลดการติดต่อหรือสัมพันธ์แบบที่ ไม่ดีลง ในขณะที่เดียวกันควรต้องลดความตึงเครียด เพื่อไม่ให้บุคคลเบี่ยงเบนไปจากแนวทางที่ถูก ที่ควรของสังคม หรืออาจกล่าวเป็นเชิงสมมติฐานได้ว่า ยิ่งโอกาสในการปฏิบัติตามทำนองคลอง ธรรมมีมากขึ้นพฤติกรรมเบี่ยงเบนก็ยิ่งลดน้อยลง

บีเบอร์ และคณะ (Bieber, 1967 อ้างถึงใน ผกา สัตยธรรม, 2516: 3-6) กล่าวถึงปัญหาที่ได้รับจากครอบครัวที่มีส่วนทำให้เกิดรักร่วมเพศในตัวบุคคล โดยถือว่ารักร่วมเพศเกิดจากประสบการณ์ ในด้านทัศนคติกับพฤติกรรมของบิดามารดาที่มีอิทธิพลต่อเด็กกล่าวคือ มารดาใกล้ชิดกับบุตรมากเกินไป ทำให้เกิดความสนิทสนมเกินไป เช่น มารดาอาจแสดงการเป็นเจ้าของครอบครองบุตร ทำตัวมีอำนาจเหนือกว่าบุตรและให้ความคุ้มครองบุตรมากเกินไป ซึ่งทำให้บุตรมีความอ่อนแอ ไม่สมกับความเป็นชาย มารดาที่ใช้เวลาอยู่กับบุตรชายนาน ๆ และมักจะส่งเสริมให้บุตรชายต่อต้านบิดาโดยไม่รู้ตัว จากการแสดงความรักใคร่ของบุตรชายมากกว่าบิดา ประกอบกับมารดามีนิสัยเคร่งครัดในศีลธรรม มีความซาเหินทางเพศ และชอบเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับความสนใจในเพศตรงข้ามของบุตรชาย ด้วยเหตุนี้มารดาจึงมีแนวโน้มที่จะชักจูงให้บุตรหลงไปในทางที่ผิดเกี่ยวกับการมีพฤติกรรมกับบุตรเกินกว่าเหตุ ทำให้บุตรคิดว่าเป็นเด็กเล็ก ๆ ตลอดเวลา เช่น บาดเจ็บเล็กน้อยก็จะช่วยจนเกินเหตุ และอาจกีดกันบุตรในการไปร่วมกิจกรรมตามแบบเด็กผู้ชายแต่กลับให้ไปทำอย่างอื่นแทน มีบางครั้งที่มารดามีความห่างเหินจากบุตร ละทิ้งและแสดงความเป็นศัตรูต่อบุตร แต่ส่วนมากจะเป็นแบบบังคับควบคุม แสดงการเป็นเจ้าของ มีความสัมพันธ์กับบุตรอย่างไม่เหมาะสม เช่น นอนกับบุตรชายจนกระทั่งบุตรชายเข้าสู่วัยรุ่น หรือปล่อยให้บุตรชายเห็นร่างกายที่เปลือยเปล่าของตน

บุตรชายจะมีลักษณะเอาใจมารดา อ่อนน้อมยอมจำนน มีความเกรงกลัวว่ามารดาจะไม่พอใจหรือโกรธ บุตรชายพวกนี้โดยปกติจะเป็นที่ชื่นชมยินดี และเป็นที่ยอมรับของมารดา บุตรชายก็จะชื่นชมยกย่องและเคารพนับถือมารดา มีพวกรักร่วมเพศจำนวนน้อยที่เกลียดหรือกลัวมารดา ส่วนมากจะหันเข้าหามารดาเพื่อจะได้รับการปกป้องคุ้มครอง และจะเข้าข้างมารดาเสมอ เมื่อมารดามีปากเสียงหรือทะเลาะกับบุคคลภายในบ้าน

โดยทั่วไปบิดามักจะมีความห่างเหินจากบุตร ไม่เป็นที่รักใคร่และเป็นศัตรูกับบุตรชาย อาจจะทำให้บุตรเกิดความรู้สึกด้อย ส่วนมากบิดาไม่ค่อยมีเวลาอยู่กับบุตร พวกรักร่วมเพศจึงไม่ค่อยเป็นที่รักของบิดาและมีสภาพเป็นแพะรับบาป บุตรจะเกลียดและกลัวบิดา ขาดความนับถือยกย่องบิดา ด้วยเหตุนี้ลักษณะของบิดาจึงมีส่วนอย่างมากในการก่อให้เกิดบุคคลที่รักร่วมเพศ แม้ในคนปกติซึ่งมีบิดาแบบนั้นก็ทำให้เกิดปัญหาขึ้นได้ ส่วนมากพวกรักร่วมเพศจะบรรยายลักษณะของบิดามารดาตั้งที่กล่าวไว้ข้างต้น แต่ก็มีมารดาบางคนของกลุ่มรักร่วมเพศที่มีความห่างเหินจากบุตร ไม่ให้ความสนใจ แสดงความไม่เป็นมิตรกับบุตร เช่น แสดงความเพิกเฉย ละเลย ไม่ให้การดูแลคุ้มครอง เป็นผลให้บุตรชายเกิดความกระตือรือร้นทางอารมณ์ ซึ่งเด็กปรับตัวไม่ได้ บิดาอาจใกล้ชิดกับบุตรมากเกินไปและทำให้บุตรรู้สึกว่าตัวเองไม่มีค่า ไม่มีบิดาของบุคคลที่รักร่วมเพศคนใดที่ให้ความสัมพันธ์อย่างอบอุ่น หรือให้การส่งเสริมความเป็นชายของบุตรเลย

จากการศึกษาวิจัยของบีเบอร์ พบว่า กลุ่มปกติมีความสัมพันธ์กับบิดาอยู่ในขั้นดี อาจสรุปได้ว่าเด็กจะไม่กลายเป็นรักร่วมเพศถ้าหากมีบิดาอันเป็นที่รัก แม้ว่าจะมีมารดาที่ซุกจุกให้บุตรหลงผิดไปในด้านรักร่วมเพศ บิดามารดาของพวกรักร่วมเพศบางคนปฏิบัติกับบุตรคนอื่น ๆ อย่างเสมอภาคกันได้เว้นแต่บุตรที่เป็นรักร่วมเพศเท่านั้นที่ไม่ให้ความสนใจ นอกนี่ยังพบว่ากลุ่มรักร่วมเพศอาจมีลักษณะทางโรคประสาท ซึ่งอาจได้รับอิทธิพลมาจากบิดามารดาตั้งแต่เล็ก เนื่องจากถูกขัดขวางการมีพฤติกรรมแบบผู้ชาย ทำให้ความรักและความสนใจในต่างเพศหมดไป โดยได้รับความกังวลจากมารดาบิดา ต่อมาก็เกิดความกังวลใจกลัวจะถูกตัดอวัยวะเพศชาย

การที่มารดาเกี่ยวข้องกับใกล้ชิดกับบุตรคนเดียวมากเกินไป ย่อมมีโอกาสทำให้บุตรชายมีลักษณะเป็นรักร่วมเพศ กล่าวคือโดยปกติเด็กในวัย 3-4 ปีย่อมมีความต้องการความอบอุ่นและความใกล้ชิดจากมารดา สิ่งนี้เป็นแรงเสริมในการพัฒนาความสนใจในเพศตรงข้าม ถ้ารักมารดาจนเกินไปก็จะเปิดปมโอดิปัส (Oedipus Complex) ซึ่งหมายถึงความต้องการของเด็กชายที่จะแข็งแรงกว่าบิดา และมีอำนาจเหนือบิดา เขาต้องการเป็นเจ้าของมารดาหรือความต้องการของเด็กผู้หญิงที่จะเด่นและดีกว่ามารดา เพื่อให้บิดารักเขาแทนมารดา ยิ่งมารดาส่งเสริมให้บุตรเรียกร้องสิ่งที่เขาพอใจได้ในการแสดงการเป็นเจ้าของมารดา จะก่อให้เกิดปัญหามากขึ้น เนื่องจากบุตรชายมีความผูกพันกับมารดามาก ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นคู่แข่งและอยากทำร้ายหรือฆ่าบิดา เมื่อเด็กมีความรู้สึกแบบที่กล่าวแล้วก็จะเกิดความกลัวว่าบิดาจะกระทำตอบทำให้เกิดความกลัวบิดาอย่างไม่มีเหตุผล บุคคลที่รักร่วมเพศส่วนมากจะมีบิดาที่แสดงความเป็นศัตรู ไม่ให้ความสนใจบุตร ไม่เกี่ยวข้องด้วย แสดงความดูหมิ่นและความโกรธกับบุตรอย่างเห็นได้ชัด

การมีสภาพเป็นคู่แข่งกับบิดานั้นทำให้เด็กเกิดความกลัว เพราะเด็กรู้ว่าบิดามีอำนาจเหนือกว่า เด็กจะเกิดความวิตกกังวล เพราะที่จริงแล้วเด็กต้องการความปลอดภัยและการปกป้องคุ้มครองจากบิดา แต่กลับได้รับการปฏิเสธ ทำให้ขาดความอบอุ่นรักใคร่ ขาดความใกล้ชิดและตัวอย่างในการเลียนแบบเพื่อความเป็นชายของเขา ถ้าบิดามีบทบาทที่เหมาะสมในการเป็นบิดาคือมีความเข้าใจในความต้องการของบุตรชายให้กำลังใจในการเลียนแบบความเป็นชาย ไม่แข่งขันเกี่ยวกับความรักที่มีต่อมารดา บิดาช่วยแก้ไขบุตรหมดความกังวลไม่ทำให้บุตรต้องหันไปพึ่งมารดาแต่ฝ่ายเดียวอยู่เสมอเพราะขาดความรักจากบิดา ย่อมทำให้ปัญหาทางจิตใจของเด็กลดน้อยลง

ลักษณะปัญหาที่เกิดจากปมโอดิปัส เกิดจากทั้งบิดามารดาเป็นผู้ปล่อยปละละเลย ความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันในระหว่างบิดามารดาและบุตรไม่อยู่ในสภาพที่ดีคือมีปัญหาอยู่เสมอ แทนที่บุตรจะได้รับความอบอุ่นรักใคร่ กลับกลายเป็นการที่ต้องเผชิญกับอำนาจเหนือการวิตรอนต่าง ๆ จากมารดาต้องเผชิญกับความเกลียดกลัวว่าบิดาจะทำร้ายอวัยวะเพศของตน หรือบางกรณีบิดามีความอ่อนแอ ไม่มีบทบาทความเป็นชายที่เหมาะสม เมื่อมีปัญหาตั้งกล่าวย่อมก่อให้เกิดทัศนคติที่แตกต่างไปจากปกติคือ แทนที่จะมีความสนใจในผู้หญิงกลับมีความกลัว ซึ่งเป็นเครื่องกีดขวางการมีความสัมพันธ์กับผู้หญิงหรือเด็กหญิง ขณะเดียวกันก็เกิดลักษณะขัดแย้งที่ต้อง

การพึ่งพาผู้ชายแต่ก็ต้องแข่งขันและเป็นศัตรูด้วย

ดังนั้น การที่มนุษย์ได้รับการเรียนรู้จากประสบการณ์ต่าง ๆ ในทางเพศที่ผิด ๆ มีส่วนทำให้เกิดรกร่วมเพศในตัวบุคคลขึ้นได้ ซึ่งถือว่าการเกิดรกร่วมเพศเกิดได้จากการที่มนุษย์มีประสบการณ์ทางเพศที่ไม่ถูกต้อง

7. ทฤษฎีการตัดสินใจ (Decision Making Theory)

Bross (1953 อ้างถึงใน ธารทิพย์ ตันศลารักษ์, 2532: 125-130) ได้ให้ความหมายของการตัดสินใจว่า เป็นการเลือกกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งจากทางเลือกหลาย ๆ ทางที่เป็นไปได้ การตัดสินใจครอบคลุมกระบวนการตั้งแต่การเริ่มต้นตัดสินใจจนกระทั่งถึงการนำผลการตัดสินใจไปปฏิบัติ

เป้าหมายของการตัดสินใจ การตัดสินใจเป็นกระบวนการของมนุษย์ที่รู้สึกได้เกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางสังคมและบุคคลที่มีค่านิยมและความเชื่อแฝงอยู่ ซึ่งรวมทั้งทางเลือกซึ่งมีพฤติกรรมของบุคคลหนึ่งได้เลือกเพื่อให้สามารถก้าวไปสู่สภาพการณ์ที่พึงปรารถนา จะเห็นได้ว่าเป้าหมายของการตัดสินใจอยู่ที่สภาพการณ์อันพึงปรารถนาของผู้ตัดสินใจนั่นเอง ผู้ตัดสินใจในความหมายดังกล่าวนี้จะเป็นผู้ตัดสินใจในฐานะเอกบุคคลคนหนึ่ง ซึ่งจะมีความรู้สึกทางจิตบางอย่างเกิดขึ้นด้วย เอกบุคคลนั้นจะต้องมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึก และมีความรู้ความสามารถโดยทั่วไปในการตัดสินใจ (Cognition) ประการที่สองยังมีปฏิบัติการทางจิตที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่เรียกว่า ความปรารถนา ความต้องการ หรือความตั้งใจ และประการสุดท้ายคือทัศนคติทางจิตที่เกี่ยวข้องทางอารมณ์ ความรู้สึกและความพึงพอใจ ซึ่งในความรู้สึกทางจิตดังกล่าวนี้จะเป็นความรู้สึกที่เอกบุคคลจะได้นำไปพิจารณาทางเลือก และทางเลือกที่จะสร้างความพึงพอใจให้กับตนเองมากที่สุดเท่าที่จะทำได้

กล่าวโดยสรุปได้ว่า แท้ที่จริงแล้วเป้าหมายของการตัดสินใจนั้น เป็นการเสาะแสวงหาสถานภาพอันพึงปรารถนา หมายความว่า การที่จะได้เลือกทางเลือกในการสร้างความพึงพอใจให้กับตนเองมากที่สุดนั่นเอง

ขั้นตอนการตัดสินใจ

Tannenbaum (1950: 23-24 อ้างถึงใน ธารทิพย์ ตันศลารักษ์, 2525: 30-33) ได้เสนอทฤษฎีการตัดสินใจอย่างเป็นระบบ ซึ่งประกอบด้วยขั้นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. การรับรู้และการกำหนดปัญหา (Recognition and Defining the Problem) การรับรู้ปัญหามีความสำคัญต่อการตัดสินใจ เพราะการที่บุคคลไม่รับรู้ปัญหา ก็จะไม่มีความพยายามในการแก้ไขปัญหาก็จะไม่มีการตัดสินใจเกิดขึ้น การรับรู้ปัญหาไม่เพียงแต่รอ

ให้ปัญหาเกิดขึ้นเสียก่อน แต่ต้องพยายามคาดการณ์ล่วงหน้าว่าจะเกิดปัญหาอะไรบ้าง

2. การระบุปัญหา (Identifying the Problem) เมื่อรับรู้ปัญหาที่เกิดขึ้น หรือคาดการณ์ได้ว่า จะมีปัญหาอะไรเกิดขึ้น ยังต้องระบุให้ชัดเจนไปว่าปัญหาที่เกิดขึ้นหรือจะเกิดขึ้น อยู่ตรงไหน ประกอบด้วยปัญหาย่อย ๆ อะไรบ้าง และจำเป็นต้องแก้ไขตรงจุดไหนก่อนหลัง

3. การสร้างทางเลือกในการแก้ไขปัญหา (Generalization of Alternatives) เนื่องจากปัญหาต่าง ๆ ทุกปัญหาย่อมมีหนทางที่แก้ไขได้หลาย ๆ ทาง ดังนั้นการกำหนดทางเลือกต่าง ๆ ที่เป็นไปได้หลาย ๆ ทาง จะช่วยให้การเปรียบเทียบผลดีผลเสียของแต่ละอย่างได้ชัดเจน และทำให้ได้ทางเลือกที่ดีที่สุดที่เหมาะสมมากขึ้น

4. การเลือกทางแก้ไขปัญหา (Selection of the Alternation) เมื่อได้ทางเลือกต่าง ๆ ที่เป็นไปได้แล้ว ขั้นตอนต่อไปก็จำเป็นต้องตัดสินใจเลือกทางใดทางหนึ่งมาดำเนินการแก้ไขปัญหา

5. การดำเนินการและการประเมินผล (Implementation and Evaluation) เมื่อตัดสินใจเลือกทางแก้ไขปัญหาแล้ว ก็ดำเนินการวางแผนและดำเนินการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ตามทางเลือกที่ได้ตัดสินใจไปแล้ว พร้อมทั้งติดตามประเมินผลเพื่อแก้ไขสิ่งบกพร่องต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น การดำเนินการแก้ไขปัญหาและการประเมินผลนั้นมีความสำคัญมากในกระบวนการตัดสินใจ การตัดสินใจเลือกทางเลือกจะมีเหตุผลก็ตามหากการปฏิบัติตามทางเลือกไม่ดำเนินไปอย่างรัดกุมแล้ว การแก้ปัญหาก็ไม่อาจบรรลุตามเป้าหมายได้

วุฒิชัย จานงค์ (2523: 13-20) ได้ให้ความหมายของเทคนิควิธีการตัดสินใจว่า หมายถึง การเสนอแนะวิธีการหลายอย่างเพื่อช่วยในการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล และให้ผลของการตัดสินใจที่เหมาะสมมากขึ้นในด้านการปฏิบัติ โดยทั่วไปแล้ว ผู้ทำการตัดสินใจต่างก็ได้ใช้เทคนิควิธีการบางอย่างรวมทั้งเทคนิควิธีอื่น ๆ บ้าง มาช่วยให้ผลของการตัดสินใจนั้นมีผลลัพธ์ออกมาเป็นที่ชื่นชมยินดีดังนี้

1. การใช้ประสบการณ์และดุลพินิจ การตัดสินใจโดยทั่วไปมักใช้เทคนิควิธีนี้กันอย่างกว้างขวาง ทั้งนี้เพราะเหตุผลว่า ถ้าเราพิจารณาถึงลักษณะการตัดสินใจซึ่งแบ่งออกได้เป็น 2 ประการ ประการแรกคือ เป็นการตัดสินใจตามแนวการตัดสินใจที่เคยทำมาแล้ว เมื่อได้พบปัญหาที่เกิดขึ้นในลักษณะที่คล้ายคลึงกันมาก ก็อาจใช้วิธีการหรือว่าแนวทางที่เคยปฏิบัติอย่างได้ผลแล้วมาตัดสินใจก็เป็นได้ อีกประการหนึ่งเป็นการตัดสินใจซึ่งไม่เคยตัดสินใจมาก่อน

2. การรื้ออ หมายถึง การได้ตัดสินใจแล้วว่าจะรื้ออไว้ก่อนนั่นเอง ในทางปฏิบัติจะเห็นอยู่โดยทั่วไปว่าการตัดสินใจมักจะใช้การรื้ออ ยังไม่ตัดสินใจในเรื่องที่ควรตัดสินใจในขณะนั้น โดยการเก็บเรื่องหรือรื้ออเรื่องไว้ก่อน ซึ่งในบางครั้งบางกรณีอาจจะเกิดเหตุบังเอิญว่าสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในลักษณะการเช่นนี้น้อยมาก และอาจจะเสี่ยงจนเกินไปที่จะต้องรื้ออการตัดสินใจในทุก ๆ เรื่อง แต่ผู้ทำการตัดสินใจก็ยังคงนิยมใช้เทคนิควิธีนี้อยู่มาก ทั้ง ๆ ที่ยังมีอันตรายของการรื้อออย่างมาก

3. การใช้ตัวแบบในเชิงปริมาณ ปัจจุบันจะเห็นว่าข้อเสนอแนะตลอดจนวิธีการปฏิบัติที่ใช้วิธีการเชิงปริมาณเข้ามาเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจอย่างเหมาะสม มีเหตุมีผลมากทุกที่ อย่างเช่น สถานการณ์แห่งความเบี่ยงเบน จะเห็นว่าทฤษฎีของความน่าจะเป็นไปได้มากน้อยเพียงใด ทั้งนี้เพื่อคิดคำนวณค่าค่าแห่งความคาดหมายมากน้อยกว่ากัน ซึ่งเป็นที่แน่นอนว่าผู้ตัดสินใจจะเลือกทางเลือก ซึ่งให้ค่าแห่งความคาดหมายนั้นออกมาสูงสุด (Eilon อ้างถึงใน วุฒิชัย จำนวนค์, 2523: 14)

4. วิธีการสร้างความคิดสร้างสรรค์ วิธีการง่าย ๆ เริ่มต้นจากคน ๆ เดียว เป็นลักษณะที่บุคคลนั้นพยายามสอบถามปัญหาต่าง ๆ ดูว่ามีทางเลือก ความน่าจะเป็นของที่จะจริง เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้ เข้ามาสร้างรูปแบบของความเข้าใจสถานการณ์ที่จะช่วยในการประเมินค่าทางเลือกแต่ละทาง

5. ความมีเหตุมีผลของการตัดสินใจ หลักการหรือกระบวนการตัดสินใจก็เป็นความมุ่งหมายของการตัดสินใจ ซึ่งโดยทั่วไปก็คือ ความมีเหตุผลของการตัดสินใจหลายอย่าง เมื่อผู้ที่ตัดสินใจออกมาแล้ว ผู้ที่จะปฏิบัติตามหรือผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งโดยทางตรงและโดยทางอ้อมอาจมีความเห็นว่า การตัดสินใจนั้นอาจจะไม่มีเหตุผลเพียงพอก็เป็นได้ เพราะความมีเหตุผลนั้นมักจะเป็นการมองลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างพิธีการไปสู่ผลที่ต้องการ ไชม่อน (Simon, 1947) ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความมีเหตุผลในการตัดสินใจว่าในความเป็นจริงแล้วนั้นการตัดสินใจที่มีเหตุผลสมบูรณ์ที่สุดมักจะไม่มีเกิดขึ้น เนื่องจากผู้ตัดสินใจมักจะมีข้อจำกัดในเรื่องของความรู้ความสามารถ ตลอดจนข้อจำกัดในการเก็บข้อมูลเพื่อใช้ในการตัดสินใจ นอกจากนั้นนิสัยและค่านิยมในตัวของผู้ตัดสินใจเองก็เป็นตัวแปรสำคัญที่จะทำให้การตัดสินใจเอนเอียงไปทางใดทางหนึ่ง

ในกรณีการตัดสินใจทางด้านพฤติกรรมทางเพศนั้นบุคคลจะต้องพิจารณาถึงผลได้ผลเสียจากการมีพฤติกรรมทางเพศ โดยอาศัยเหตุผลทางด้านจริยธรรม ค่านิยม สังคม และสาธารณสุข มาเป็นหลักในการตัดสินใจที่จะมีหรือไม่มีพฤติกรรมทางเพศ

พฤติกรรมทางเพศเป็นความรู้สึกอย่างหนึ่งของมนุษย์ โดยเฉพาะในวัยรุ่นชายที่มีพฤติกรรมทางเพศอย่างเต็มที่ มีแรงขับทางเพศสูง พร้อมทั้งจะแสดงพฤติกรรมทางเพศอยู่ตลอดเวลา และมีแนวโน้มของการตอบสนองต่ออารมณ์ทางเพศได้ง่าย ถ้าลักษณะของแวดล้อมมีลักษณะเป็นตัวกระตุ้นแต่พฤติกรรมต่าง ๆ ของบุคคล ย่อมมีกระบวนการของการตัดสินใจภายใต้เหตุผลบางประการ ในกรณีของสาวประเภทสองนี้มีการตัดสินใจแปลงเพศที่มีลำดับขั้นตอนดังนี้ (สิงหนาท อุตสาโท และ พรธนิภา ต่วนโสภา, 2526: 47-49)

1. ขั้นตอนการเตรียมการ เมื่อพวกหลักเพศมีความคิดที่ต้องการอยากเป็นผู้หญิงจนถึงจุดสูงสุดแล้ว และได้พยายามทำทุกอย่างเพื่อให้ตนเองได้กลายเป็นผู้หญิง เกิดความรู้สึกราคาญอวัยวะเพศชายที่ตนเองมี เกิดความรู้สึกว่าเกะกะ ไม่ประโยชน์นอกจากมีไว้เพื่อทำหน้าที่ในการปัสสาวะอย่างเดียวนั้น เกิดความรู้สึกรังเกียจและอยากที่จะตัดทิ้ง ดังนั้นจึงได้มีการตัด

ลื่นใจที่จะแปลงเพศจากเพศชายมาเป็นเพศหญิง โดยขั้นแรกพวกหลักเพศจะทำการผ่าตัดเสริมจมูก ทำตาสองชั้น ผ่าตัดแกัรอยตีนกา ทำลักยิ้ม เสริมคาง เป็นขั้น ๆ ไปเพื่อปรับเปลี่ยนตนเอง ให้กลายเป็นเพศหญิง

2. **ขั้นพร้อมที่จะเป็นหญิง** หลังจากที่ได้มีการตัดสินใจว่าจะเป็นผู้หญิงอย่างสมบูรณ์แล้ว พวกหลักเพศมักจะทำการฉีดโฮโมนเพศหญิงทุก ๆ สัปดาห์ บางคนก็ทั้งฉีดทั้งกินเพื่อที่จะปรับเปลี่ยนร่างกายให้เหมือนผู้หญิง คือทำให้เนื้อนุ่มขึ้นกว่าในอดีต สะโพกผายขึ้น เต้านมจะขยายและบวมออกเพราะฤทธิ์ของฮอร์โมนที่ร่างกายรับเข้าไป

3. **ขั้นแปลงเพศอย่างสมบูรณ์** เป็นขั้นการผ่าตัดแปลงเพศจากเพศชายมาเป็นเพศหญิง ซึ่งในขั้นนี้หมอที่ผ่าตัดแปลงเพศจะให้คำแนะนำและคำชี้แจงให้พวกหลักเพศฟังก่อนที่จะตัดสินใจแปลงเพศว่า เมื่อเขาแปลงเพศแล้วเขาจะหมดความเป็นเจ้าของความเป็นเพศชายไป และไม่สามารถเป็นเพศหญิงที่สมบูรณ์ทุกอย่าง เพราะไม่สามารถที่จะมีบุตรได้ สังคมอาจไม่ให้การยอมรับ หลังผ่าตัดอาจเป็นกามตายด้านได้

ดังนั้น การตัดสินใจแปลงเพศของสาวประเภทสอง จึงเป็นผลที่ได้มาจากกระบวนการตัดสินใจที่มีลำดับขั้นตอนของความคิดที่เป็นระบบ โดยผ่านแต่ละขั้นของการตัดสินใจ

งานวิจัยและวรรณคดีที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยและวรรณคดีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ งานวิจัยในประเทศไทยและงานวิจัยในต่างประเทศ

งานวิจัยและวรรณคดีในประเทศไทย

ผกา สัตยธรรม (2516) ได้ศึกษาพบว่าในพี่น้องด้วยกันนั้น บุคคลรักร่วมเพศจะสนิทกับพี่น้องผู้หญิงมากกว่าพี่น้องผู้ชาย โดยเฉพาะกับพี่ชายมักมีเรื่องขัดแย้งกันอยู่เสมอ มีความเห็นว่าพี่ชายเป็นคนใจร้อน ชอบข่มขู่และไม่ยุติธรรม หรือพวกรักร่วมเพศชายมักมีพี่น้องทั้งหญิงและชายที่ชอบแสดงอำนาจเหนือตน ทำตัวเด่นกว่าหรือเป็นคู่แข่งอยู่เสมอ หากบุคคลรักร่วมเพศมีพี่น้องเป็นชายทั้งหมด ก็จะมีความรู้สึกว่าตนเองอ่อนแอและถูกบังคับข่มขู่ และหากเป็นผู้ชายคนเดียวในกลุ่มพี่น้องหญิงทั้งหมด ก็อาจเกิดความรู้สึกต่อความเป็นผู้ชายได้ง่าย อาจมีผลต่อความไม่กล้าที่จะมีสัมพันธ์ภาพกับเพื่อนต่างเพศได้ อีกทั้งยังได้กล่าวถึงสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้ขาดประสบการณ์ที่จะเรียนรู้ในเพศตรงข้าม บางรายก็พบว่าตัวเองห่างเหินจากเพื่อน คิดว่าตัวเองถูกไล่ออกจากสังคม ขาดกำลังใจไม่สามารถบังคับตัวเองได้ จึงเข้ากลุ่มรักร่วมเพศ มีชีวิตอ้างว้างโดยรู้สึกว่าเป็นความผิดและยอมรับการตัดขาดจากสังคม

สุชาติ โสມประยูร และ วรณี โสມประยูร (2517) ที่มีความเห็นว่าวัยรุ่นมีความอยากรู้ อยากเห็นและอยากทดลองเรื่องเพศเป็นเรื่องที่สำคัญมากที่วัยรุ่นมีความสนใจ และต้องการทราบข้อเท็จจริงต่าง ๆ ร่างกายเริ่มเจริญเติบโต ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงทางเพศมากขึ้น จิตใจก็เริ่มสนใจเพศตรงข้าม จึงมีการกระตือรือร้นเพื่อแสวงหาข้อเท็จจริง บางคนจึงลองผิดลองถูกไปเรื่อย ๆ แต่สังคมไม่ยอมรับ วัยรุ่นบางคนจึงไปลองกับหญิงอาชีพพิเศษ เรื่องร้ายที่ตามมานอกจากจะเสียเวลา เสียเงินแล้วยังติดคามโรคและโรคเอดส์จากหญิงอาชีพพิเศษอีกด้วย

ประนอม สโรชมาน (2524) กล่าวว่าทำให้บุคคลหาทางออกด้วยการมีเพศสัมพันธ์แบบรักร่วมเพศ ซึ่งเมื่อพ้นจากสภาพแวดล้อมนี้แล้วบางคนกลับไปมีความสัมพันธ์ทางเพศตามปกติ แต่บางคนเป็นรักร่วมเพศถาวรได้ด้วย นอกจากนี้ยังมีผู้ศึกษาว่าบางครั้งการสนับสนุนจากเพื่อนสนิทที่เป็นเพศเดียวกันก็ก่อให้เกิดเป็นรักร่วมเพศได้ โดยเฉพาะมีบุคคลเหล่านั้นเรียนรู้การเข้าสังคมไม่เก่ง ทุกวัฒนธรรมจะมีการเรียนรู้ความหมายและความแตกต่างระหว่างมนุษย์ผู้ชายและมนุษย์ผู้หญิงที่เป็นผู้ชายสังคมจะคาดหวังให้มีลักษณะ “ความเป็นชาย” อันได้แก่ บึกบึน เข้มแข็ง ฉลาด อดทน กล้าหาญและเป็นผู้นำ เป็นต้น ที่เป็นผู้หญิงจะถูกคาดหวังให้มี “ความเป็นหญิง” อันได้แก่ ลักษณะที่อ่อนหวาน นิ่มนวล บอบบาง รักสวยรักงาม เรียบร้อย เชื่อฟัง และมีลักษณะของผู้ตามที่ดี เป็นต้นความเป็นหญิงและความเป็นชายมีความหลากหลายในแต่ละวัฒนธรรม

เยาวนุช อินทรเดโชกุล (2526) ศึกษาเกี่ยวกับความรู้สึก เจตคติ และการปฏิบัติตนในเรื่องเพศของสมาชิกสหภาพแรงงานไทยคูราโบ 129 คน เป็นชาย 33 คนและเป็นหญิง 96 คน ซึ่งมีการสอบถามถึงเรื่องรักร่วมเพศด้วย ผลการศึกษาปรากฏว่า คนงานส่วนใหญ่ร้อยละ 61.51 เห็นว่ารักร่วมเพศเป็นบุคคลผิดปกติ นำหัวเราะและบางทีก็นำรังเกียจ โดยที่คนงานชายเห็นด้วยมากกว่าคนงานหญิง นอกจากนั้นมีคนงานร้อยละ 72.81 ที่เห็นว่าบุคคลรักร่วมเพศเป็นบุคคลที่มีความชอบแปลกไปจากคนอื่นซึ่งน่าสนใจ

วันทนี วาลิกะสิน (2526) กล่าวว่า วัยรุ่นเป็นวัยที่ต้องการเป็นส่วนหนึ่งของสังคมมากที่สุดคือต้องการให้สังคมยอมรับ มีการเปลี่ยนแปลงอวัยวะสืบพันธุ์อย่างเห็นได้ชัด เป็นวัยที่ต้องการความสนใจจากเพศตรงข้าม ความรักจากเพศตรงข้าม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งและเป็นพื้นฐานที่จะก้าวไปสู่ความต้องการทางเพศ สังคมและสภาพแวดล้อม กำหนดไม่ให้หญิงแสดงออกในเรื่องความต้องการทางเพศมากนัก แต่โดยทางทฤษฎีแล้วมนุษย์ทั้งหญิงและชายมีความต้องการทางเพศในอัตราส่วนเท่ากัน ยกเว้นแต่การแสดงออกเท่านั้น

วันทนี วาลิกะสิน และ วันเพ็ญ บุญประกอบ (2526) กล่าวว่า รักร่วมเพศทำให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมา เช่น ปัญหาโสเภณีรักร่วมเพศ ปัญหาอาชญากรรมที่เกิดจากความหึงหวงของคนกลุ่มนี้ ปัญหาการล่อลวงข่มขืนเด็ก ปัญหายาเสพติด และโรคระบาด การรวมกลุ่มกันและการเปลี่ยนคู่อ้อย ๆ เนื่องจากไม่สามารถมีความสัมพันธ์ที่ถาวรกับคู่ของตนนั้น ทำให้เกิดการแพร่ระบาดของโรคต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็ว

อติรัตน์ วัฒนไพสิน (2527) ได้ศึกษาถึงเจตคติและพฤติกรรมทางเพศของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วิทยาเขตประสานมิตร โดยใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นชาย 151 คน และเป็นหญิง 207 คน ซึ่งกำลังศึกษาในระดับปริญญาตรี โท และเอก ปีการศึกษา 2525 นิสิตส่วนใหญ่มีเจตคติเกี่ยวกับการเป็นรักร่วมเพศว่าเป็นความผิดปกติทางจิตใจ และเป็นเรื่องส่วนตัวของแต่ละบุคคล ทั้งยังเห็นว่าไม่เป็นปัญหาสังคมที่รุนแรง

เพ็ญมาศ กำเนิดโทน (2528) ทำการศึกษาถึงการยอมรับของครูที่มีต่อนักเรียนเกย์ในโรงเรียนมัธยมชายล้วน 8 โรงเรียนในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาสอดคล้องกับการศึกษาต่าง ๆ ชำงต้นว่านักเรียนเกย์เหล่านี้เป็นบุคคลที่มีความบกพร่อง สามารถแก้ไขได้ถ้าพยายามปรับตัวใหม่และมีความวิตกกังวลกับผลกระทบเนื่องจากเกย์น้อยกว่าปัญหาโสเภณีเมื่อเปรียบเทียบกัน

อุดมศิลป์ ศรีแสงนาม และ สมศรี สุกุมลนันท์ (2529) ได้กล่าวว่าสภาพแวดล้อมด้านอื่น ๆ ที่ควรจะให้ความสนใจเป็นอันดับต่อมาคือสภาพแวดล้อมทางสังคมซึ่งมีหลายรูปแบบ เช่น สื่อมวลชนสะท้อนลักษณะของดารายอดนิยมในลักษณะรักร่วมเพศ ทำให้เกิดความชื่นชมในหมู่วัยรุ่นจนนำมาเป็นแบบอย่าง หรืออิทธิพลของแฟชั่นที่ไม่แบ่งแยกชายหญิง (unisex) ซึ่งสะท้อนถึงบุคคลลัทธิโคลัหลงตัวเองและสะท้อนถึงการแต่งกายที่คาดว่าเป็นปัญหารักร่วมเพศในขณะนี้และในอนาคตมีแนวโน้มที่จะสูงขึ้นในนักเรียนมัธยมศึกษา

อุดมศิลป์ ศรีแสงนาม และ สมศรี สุกุมลนันท์ (2529) กล่าวว่า การเกิดความพึงพอใจทางเพศกับคนเพศเดียวกัน ส่วนหนึ่งอาจเป็นผลมาจากการที่บุคคลได้รับรางวัลซ้ำ ๆ จากการมีพฤติกรรมทางเพศที่สนองให้เกิดความพึงพอใจในวัยเด็ก กระนั้นก็ยังไม่สามารถสรุปผลได้ว่าปัญหาในการเกิดความพึงพอใจกับบุคคลเพศเดียวกัน เป็นผลจากการมีความสัมพันธ์เชิงรักร่วมเพศในวัยเด็ก เนื่องจากบุคคลรักร่วมเพศที่สมัครใจหลายคนรู้สึกว่าการมีความชอบที่จะเป็นมาตั้งแต่วัยเด็ก โดยที่ไม่เคยมีประสบการณ์แบบรักร่วมเพศมาก่อน

รุ่งกานดา พงศ์ธรรกุลพานิช (2531) ได้ศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนชายชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 108 คน ที่มีต่อรักร่วมเพศชายพบว่านักเรียนร้อยละ 99.5 ไม่มีสมาชิกในครอบครัวที่เป็นรักร่วมเพศชาย ร้อยละ 88.9 ไม่มีญาติเป็นรักร่วมเพศชาย ในขณะที่ร้อยละ 11.1 ยอมรับว่ามี ร้อยละ 66.8 ตอบว่าไม่มีเพื่อนสนิทหรือเพื่อนร่วมห้องที่มีพฤติกรรมรักร่วมเพศชาย ในขณะที่ร้อยละ 33.2 ยอมรับว่ามี ร้อยละ 37 ยอมรับว่าเคยพบเพื่อนร่วมโรงเรียนมีพฤติกรรมรักร่วมเพศชาย ในขณะที่ร้อยละ 12.5 พบบ้าง และร้อยละ 50.5 ไม่พบและกว่าครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 52.9) คิดว่าตนเคยติดต่อกับบุคคลที่รักร่วมเพศชายมาก่อน ตัวเลขเหล่านี้แสดงถึงโอกาสที่นักเรียนจะได้พบกับบุคคลที่เป็นรักร่วมเพศชายในโรงเรียนที่มีมากพอสมควร

งานวิจัยและวรรณคดีในต่างประเทศ

โรเมอร์ (Romer, 1906) ได้ศึกษาเด็กนักเรียนชายในมหาวิทยาลัยจำนวน 600 คน ในประเทศฮอลแลนด์ พบว่ามีประมาณร้อยละ 2 ที่มีลักษณะของการเป็นรักร่วมเพศโดยเฉพาะอย่างยิ่ง (exclusive homosexuality) และมีร้อยละ 4 ที่เป็นแบบรักทั้งสองเพศ (bisexual)

คินซี (Kinsey, 1948) ศึกษาและให้ความสนใจและความเข้าใจในเรื่องธรรมชาติทางเพศของมนุษย์เรามากขึ้น โดยเฉพาะในเรื่องที่ว่า การเกี่ยวข้องกับทางเพศ (sexual contact) กับคนเพศเดียวกันในระยะก่อนวัยรุ่น และวัยรุ่นเป็นเรื่องที่พบได้บ่อย และคนเราอาจมีประสบการณ์และความสัมพันธ์เชิงรักร่วมเพศ โดยบางคนอาจเป็นไม่บ่อยนัก บางคนมีการสลับเปลี่ยนให้มีความสนใจกับทั้งสองเพศ และบางคนก็มีความสัมพันธ์กับบุคคลเพศเดียวกันต่อก็ได้พบว่ามีชายร้อยละ 5 และหญิงร้อยละ 2 ยอมรับว่าเคยมีประสบการณ์ดังกล่าว ในการศึกษาเรื่องเกี่ยวกับการเป็นรักร่วมเพศ ความพึงพอใจทางเพศมักถูกนำมาศึกษาเพื่อแยกบุคคลออกเป็นกลุ่มตามความพึงพอใจของแต่ละคน มาตราวัดความพึงพอใจทางเพศที่ได้รับการกล่าวถึงเสมอ

ฟอร์ด และ บีช (Ford & Beach, 1952) ได้ศึกษาสังคมต่าง ๆ 76 สังคม พบว่าในบางสังคมเช่นพวกเคอรากี (Keraki) ในนิวกีนิ พวกอรันดา (Aranda) ในออสเตรเลียและสวีเดน (Siwans) ในแอฟริกา รักร่วมเพศชายเป็นที่พบได้ทั่วไป และไม่ทำให้เสียหายในการสร้างสัมพันธ์ภาพกับต่างเพศ ร้อยละ 36 ของสังคมที่เขาทำการศึกษานั้นการแสดงออกเชิงรักร่วมเพศแม้จะเป็นสิ่งต้องห้าม แต่ก็มีหลักฐานว่ามีการกระทำดังกล่าวซ่อนอยู่ ในขณะที่ร้อยละ 64 ของสังคมเหล่านั้นเห็นว่ารักร่วมเพศเป็นเรื่องปกติและสังคมยอมรับได้

คินซี และคณะ (Kinsey, et al., 1953) ได้ศึกษาสำรวจพฤติกรรมทางเพศของหญิงชายชาวอเมริกันจำนวนกว่า 10,000 ราย โดยการสัมภาษณ์ คณะของเขาพบว่าพฤติกรรมทางเพศของคนโดยปกตินั้นไม่แบ่งแยกว่าเป็นรักร่วมเพศ หรือรักต่างเพศอย่างใดอย่างหนึ่งเพียงอย่างเดียว แต่มีคนจำนวนมากที่ตกอยู่ระหว่างกลาง คือมีประสบการณ์ พบว่า ผู้ชายอเมริกันร้อยละ 37 ยอมรับว่าตลอดชีวิตตั้งแต่วัยรุ่นจนถึงวัยชราเคยมีพฤติกรรมรักร่วมเพศจนถึงขั้นบรรลุจุดสุดยอด (orgasm) ร้อยละ 10 เคยเป็นรักร่วมเพศโดยเฉพาะอย่างยิ่งติดต่อกันนานกว่า 3 ปี ระหว่างอายุ 16-55 ปี ร้อยละ 4 เป็นรักร่วมเพศตั้งแต่วัยรุ่นจนตลอดชีวิต ร้อยละ 13 ยอมรับว่าความรู้สึกทางเพศถูกกระตุ้นได้โดยผู้ชายด้วยกัน แม้ว่าในความจริงคนเหล่านี้จะไม่ได้มีพฤติกรรมที่เปิดเผยหลังจากวัยรุ่นมาแล้ว ในผู้หญิงอเมริกันพบพฤติกรรมรักร่วมเพศน้อยกว่าในชาย หญิงโสดร้อยละ 2-6 และหญิงสมรสแล้วร้อยละ 1 เคยมีพฤติกรรมรักร่วมเพศโดยเฉพาะอย่างยิ่งติดต่อกันเป็นเวลานานกว่า 1 ปี ในช่วงที่มีอายุระหว่าง 20-35 ปี ร้อยละ 28 ยอมรับว่าเคยมีประสบการณ์รักร่วมเพศ และร้อยละ 13 ถึงขั้นบรรลุจุดสุดยอด (orgasm)

ซาเกียร์และโรบินส์ (Saghir & Robins, 1973) ได้ศึกษาชายรักร่วมเพศวัยผู้ใหญ่ และพบว่า คนเหล่านี้ส่วนใหญ่จะรายงานถึงพฤติกรรมวัยเด็กของตนที่แตกต่างไปจากเด็กชายตาม

ปกติ โดยที่ 2 ใน 3 (ร้อยละ 67) ของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นชายรักร่วมเพศจำนวน 89 ราย มีพฤติกรรมคล้ายเด็กผู้หญิงในขณะที่พฤติกรรมชนิดเดียวกันนี้จะพบได้น้อยในกลุ่มที่เป็นรักต่างเพศ พฤติกรรมคล้ายเด็กหญิงที่ซาเกียร์และโรบินส์พบได้แก่ การชอบอยู่รวมกลุ่มกับเด็กหญิง ชอบทำงานบ้าน และชอบเล่นตุ๊กตาเหมือนเด็กหญิง การถูกล้อเลียนว่าเป็นกระเทย (sissy) พฤติกรรมเหล่านี้มักเกิดร่วมกันหลายอย่างให้เห็นอย่างเด่นชัดต่อเนื่องตั้งแต่วัยเด็กจนถึงวัยรุ่นตอนต้น ยิ่งไปกว่านั้นพฤติกรรมดังกล่าวก็มักก่อให้เกิดผลเสียทางสังคมต่อเด็กตามมา นั่นคือ เด็กมักถูกล้อเลียนทำให้เด็กยิ่งแยกตัวออกจากกลุ่มเด็กชาย ส่วนใหญ่ของผู้ที่เป็นรักร่วมเพศในกลุ่มนี้จะรายงานถึงการไม่มีเพื่อนผู้ชายและชอบเล่นกับเพื่อนผู้หญิง และมักหลีกเลี่ยงที่จะเล่นเกมส้วมผาดโผนรุนแรงเหมือนเด็กชายคนอื่น นอกจากนี้แล้วยังพบว่ามักมีประวัติการแต่งกายอย่างเพศตรงข้าม เช่น ใส่เสื้อผ้าของเด็กหญิง โดยมีแรงจูงใจที่อยากกระทำพฤติกรรมดังกล่าวด้วย อย่างไรก็ตามการศึกษาของซาเกียร์และโรบินส์ยังพบว่า ในจำนวนชายรักร่วมเพศทั้งหมดมีร้อยละ 33 ที่ปฏิเสธถึงการมีพฤติกรรมของเพศตรงข้ามในวัยเด็ก คนกลุ่มนี้ยังคงรายงานถึงวัยเด็กที่เหมือนกับเด็กชายทั่ว ๆ ไป นอกจากนี้ ซาเกียร์และโรบินส์ (Saghir & Robins, 1973) ศึกษาในเรื่องของชีวิตการแต่งงานของบิดามารดามักมีความสัมพันธ์ไม่ราบรื่น มีการทะเลาะกันบ่อยครั้งทั้งด้วยวาจาและกำลังกาย การทะเลาะกันที่รุนแรงและบ่อยครั้งนั้นมากพอจะรบกวนทางอารมณ์และความเป็นสุขของครอบครัว ก่อให้เกิดความไม่พอใจและตึงเครียดต่อบุตร

โซเรนเซน (Soensen, 1973) ได้ศึกษาเด็กวัยรุ่นอายุ 13-19 ปี พบว่าเด็กชายร้อยละ 11 และเด็กหญิงร้อยละ 6 รายงานว่าเคยมีประสบการณ์ทางเพศอย่างน้อย 1 ครั้ง ร้อยละ 17 ของเพศชายที่มีอายุ 16-19 ปี รายงานว่ามีพฤติกรรมรักร่วมเพศ

มีด (อ้างใน Rosaldo, 1974) พบว่าลักษณะของผู้หญิงเช่น การยอมจำนน การเป็นฝ่ายรับ และพึงพอใจในการเลี้ยงดูเด็ก เป็นลักษณะที่มีอยู่ในตัวผู้ชายเผ่าหนึ่งได้เช่นกัน จึงไม่สามารถด่วนสรุปได้ว่าความแตกต่างของพฤติกรรมเหล่านั้นสืบเนื่องมาจากเพศ

โรเซนท์ (Rosen, 1974 อ้างอิงจาก Mamer, 1965 และ Wilber, 1965) ได้รวบรวมการศึกษาของมาร์เมอร์และวิลเบอร์ในปี 1965 และเสนอว่าบิดาของกลุ่มรักร่วมเพศหญิงก็มีลักษณะอ่อนแอ สมยอม เช่นเดียวกับบิดาของรักร่วมเพศชาย และมีลักษณะของความห่างเหินเย็นชา ส่วนการศึกษาของโรเซน (Rosen, 1974) กลับพบลักษณะที่ตรงข้ามกันคือ พบว่าบิดาของกลุ่มรักร่วมเพศชายมีลักษณะอบอุ่น ใจดี นอกจากนี้ในการศึกษาของคนอื่นก็พบลักษณะอื่นที่แตกต่างออกไป เช่น ลักษณะของความมีเสน่ห์และยั่วชวน ซึ่งพบทั้งในบิดาของรักร่วมเพศชายและรักร่วมเพศหญิง (พัทยา ไยสุน, 2527: 14 อ้างอิงจาก Wahl, 1976)

โรเซน (Rosen, 1974 อ้างอิงใน Bene, 1965 Wilber, 1965) ได้ศึกษาสัมพันธ์ภาพระหว่างบิดากับรักร่วมเพศหญิงจะเป็นไปในทางบวกคือ เด็กหญิงจะสนิทสนมคุ้นเคยกับบิดามากกว่ามารดา (Saghir & Robins 1973: 301; Rosen 1974: 12 อ้างอิงจาก Kaye 1971) และ

มักจะมีกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับบิดา ใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่กับบิดา และไม่ค่อยเข้าไปเกี่ยวข้องกับมารดา โดยมีรักร่วมเพศถึงร้อยละ 77 รายงานว่าตนเลียนแบบบิดา ในขณะที่มีเพียงร้อยละ 15 ของกลุ่มหญิงรักต่างเพศเท่านั้นที่รายงานว่าตนเลียนแบบบิดา (Saghir & Robins 1973: 301) ซึ่งเป็นลักษณะที่ไม่พบในความสัมพันธ์ระหว่างบิดากับรักร่วมเพศชาย

ริชาร์ด และ ฮาร์ท (Richardson and Hart, 1981) กล่าวว่า ผู้มีเอกลักษณ์ทางเพศเป็นชายจะมีบทบาทและพฤติกรรมแบบผู้ชาย เช่น แข็งแรง มีความพึงพอใจเพศหญิง ผู้หญิงก็จะแสดงบทบาทและพฤติกรรมแบบผู้หญิง เช่น ชอบความสวยงาม นุ่มนวล สนใจเพศตรงข้าม แต่ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับคนบางคน คือ เอกลักษณ์ทางเพศที่เขาเป็นเจ้าของอาจไม่สอดคล้องกับบทบาทและพฤติกรรมทางเพศที่เขาปฏิบัติเช่นผู้มีเอกลักษณ์ทางเพศเป็นชาย แต่แสดงบทบาทและพฤติกรรมทางเพศตรงข้ามที่เราเรียกกันว่าชายรักร่วมเพศ หรือเกย์ นอกจากนี้การแบ่งแยกในบทบาททางเพศของผู้ชายและผู้หญิงอย่างเด็ดขาดในสังคม ก่อให้เกิดปัญหาในการปฏิบัติตัวแก่ผู้ชายบางคนที่กำลังการคบหาผู้หญิง ไม่เคยนัดผู้หญิง กลัวไม่มีความดึงดูดใจต่อเพศตรงข้ามด้วยลักษณะความเป็นชายของตนไม่เพียงพอ ดังนั้นการคบหาเพื่อนเพศเดียวกันจึงน่าจะน้อยกว่า ซึ่งอาจก่อให้เกิดการเป็นรักร่วมเพศได้

แคปแลน และ แซดดอก (Kaplan & Sadock, 1981) กล่าวถึงเรื่องนี้ว่ารักร่วมเพศบางรายโดยเฉพาะผู้ชายจะเริ่มเกิดความพึงพอใจในคนเพศเดียวกันในระยะก่อนวัยรุ่น และชายที่เป็นรักร่วมเพศส่วนใหญ่จะย้อนรำลึกถึงการเริ่มมีความรู้สึกรักใคร่หรือพึงพอใจทางเพศกับบุคคลเพศเดียวกันในระหว่างวัยรุ่นตอนต้น ส่วนผู้หญิงจะมีอายุแรกเริ่มของการมีความรู้สึกทางเพศเดียวกันอยู่ในช่วงก่อนวัยรุ่น แต่อย่างไรก็ตามการตระหนักอย่างชัดเจนถึงความพอใจที่มีต่อเพศเดียวกันมักจะเกิดในระหว่างวัยรุ่นตอนกลางถึงตอนปลาย หรืออาจเลยไปถึงวัยผู้ใหญ่ตอนต้น

ไฮด์ (Hyde, 1982) ได้รวบรวมการศึกษาเกี่ยวกับอิทธิพลของพันธุกรรมไว้ว่าส่วนใหญ่มักเป็นการศึกษาที่ทำในฝาแฝด และการศึกษาทาง โครโมโซม (chromosome) กล่าวคือ ในปี ค.ศ.1952 คอลแมน (Kallmann) ได้ศึกษาฝาแฝดที่เป็นรักร่วมเพศจำนวน 85 คู่ พบว่าคู่แฝดที่เกิดจากไข่สองใบ (dizygote twins) 45 คู่ อาจไม่เป็นรักร่วมเพศทั้ง 2 คน ในขณะที่คู่แฝดจากไข่ใบเดียว (monozygote twins) จำนวน 401 คู่ จะเป็นรักร่วมเพศทั้งคู่ การศึกษานี้เท่ากับเป็นการสนับสนุนความเกี่ยวข้องของพันธุกรรม แต่ก็มีการศึกษาที่พบผลตรงกันข้ามคือ ในปี ค.ศ.1965

เบลล์ และ เวินเบิร์ก (Bell & Weinberg) (อ้างถึงใน Moses & Hawkins, 1982) กล่าวว่า การเปิดเผยตัวเองของพวกรักร่วมเพศนั้นมีผลทำให้เกิดการรวมตัวกันของบุคคลกลุ่มนี้มากขึ้นตามสถานเริงรมณ์ และบาร์เกย์มากขึ้นกว่าเดิม เป็นการเปิดโอกาสให้บุคคลเหล่านั้นได้ร่วมกันสังสรรค์ และมีการหาผู้ที่ถูกใจมาสนองความต้องการทางเพศของตน

โมเสส และ ฮอร์กินส์ (Moses & Hawkins, 1982) ได้ให้องค์ประกอบของการพิจารณาในเรื่องของความพึงพอใจทางเพศไว้ 4 องค์ประกอบ คือ ความรู้สึกดึงดูดใจทางเพศ

กิจกรรมทางเพศ จินตนาการทางเพศ อารมณ์ที่ประสงค์เท่านั้น โดยเน้นให้ความสำคัญกันแต่ละองค์ประกอบในลักษณะที่เคยเป็นมาในอดีตและลักษณะที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน เนื่องจากความพึงพอใจทางเพศมีลักษณะที่แปรเปลี่ยนไปได้ตามเวลาและช่วงอายุของแต่ละบุคคล องค์ประกอบต่าง ๆ เหล่านี้อาจเป็นไปทางเดียวกันหรืออาจมีบางองค์ประกอบที่ขัดกันก็ได้ บุคคลรักร่วมเพศบางรายอาจมีความรู้สึกดึงดูดใจ มีอารมณ์ และมีจินตนาการเชิงรักร่วมเพศแต่ไม่เคยมีกิจกรรมทางเพศกับบุคคลเพศเดียวกัน ซึ่งอาจเนื่องมาจากความกลัวกฎเกณฑ์ทางสังคม หรือบุคคลที่เป็นรักร่วมเพศแต่เพียงอย่างเดียว อาจเคยมีจินตนาการถึงเพศเดียวกันบ้างในขณะสำเร็จความใคร่ ซึ่งอาจทำให้บุคคลเกิดปัญหาทางสงสัยถึงความพึงพอใจทางเพศของตน แต่พบว่าโดยส่วนใหญ่ของบุคคลรักร่วมเพศทั้งหญิงและชาย องค์ประกอบต่าง ๆ มักเป็นไปในทางเดียวกัน นอกจากองค์ประกอบทั้ง 4 แล้ว โมเสสและฮอว์กินส์ก็ยิ่งให้ความสำคัญกับอัตมโนทัศน์ของบุคคล (self-concept) อีกด้วย โดยพิจารณาประกอบไปกับความพึงพอใจทางเพศของบุคคล แม้ว่าในองค์ประกอบของความพึงพอใจเชิงรักร่วมเพศ บุคคลอาจรับว่ามีเพียงหนึ่งหรือ 2 องค์ประกอบ ที่สอดคล้องกับการมีความพึงพอใจเชิงรักร่วมเพศ แต่บุคคลมีการมองตนเองว่าเป็นรักร่วมเพศ ดังนั้นการตัดสินความพึงพอใจทางเพศก็จะถือการมองตนเองของบุคคลนั้น เกี่ยวกับเรื่องนี้ถ้าพิจารณาดูแล้วอัตมโนทัศน์ในทัศนะของโมเสสและฮอว์กินส์สอดคล้องกับองค์ประกอบทางการมองตนเองของโคลน์ โดยสรุปว่าคือความพึงพอใจทางเพศของบุคคลนั้นได้รับความสนใจในฐานะที่เป็นตัวบ่งชี้ถึงเพศอีกบุคคลหนึ่งว่าเพศใดที่จะสามารถกระตุ้นอารมณ์และความรู้สึกทางเพศของบุคคลได้ และการทำความเข้าใจในแต่ละองค์ประกอบจะทำให้เข้าใจถึงความพึงพอใจทางเพศของบุคคล

วิทแอมและเซนท์ (Whitam & Zent, 1984) ศึกษาชายที่เป็นรักร่วมเพศและรักต่างเพศข้ามวัฒนธรรมใน 4 ประเทศ คือ สหรัฐอเมริกา กัวเตมาลา บราซิลและฟิลิปปินส์ โดยใช้การสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่มีภูมิหลังทางสังคมใกล้เคียงกันพบว่าพฤติกรรมของเพศตรงข้ามในวัยเด็กนี้เกิดขึ้นกับบุคคลรักร่วมเพศที่อยู่ในทุกวัฒนธรรม โดยชายรักร่วมเพศจะรำลึกถึงการมีความสนใจในของเล่นที่เป็นของเด็กหญิง การแต่งกายตรงข้ามเพศ การถูกมองว่าเป็นกระเทย ความพึงพอใจที่จะเล่นในกลุ่มเด็กหญิงและแวดล้อมอยู่กับผู้ใหญ่ที่เป็นเพศหญิงมากกว่าชายรักร่วมเพศ ข้อมูลจากการศึกษาข้ามวัฒนธรรมนั้นนอกจากจะเป็นการยืนยันว่าการมีพฤติกรรมของเพศตรงข้ามนั้นจะเกี่ยวข้องกับความพึงพอใจเชิงรักร่วมเพศแล้วยังแสดงว่าพฤติกรรมดังกล่าวไม่เกี่ยวข้องกับอิทธิพลทางวัฒนธรรม และรูปแบบเฉพาะของพฤติกรรมก็พบได้คล้าย ๆ กัน แม้จะเป็นสังคมที่แตกต่างกัน นั่นคือพฤติกรรมของเพศตรงข้าม เมื่อเกิดขึ้นแล้วควรจะได้รับพิจารณาว่ามีความสำคัญและหากพิจารณาถึงบุคคลรักร่วมเพศ ในฐานะที่เป็นกลุ่มแล้วก็พบว่าบุคคลที่จะกลายเป็นรักร่วมเพศจะแสดงพฤติกรรมดังกล่าวนี้ อย่างมีนัยสำคัญ

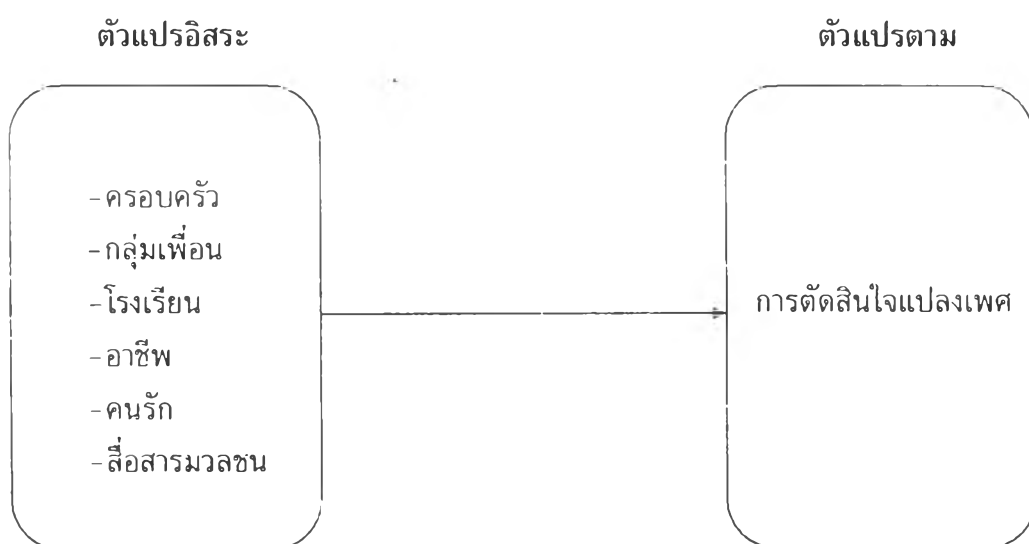
กรีน (Green, 1985) ทบทวนการศึกษาของคนอื่น ๆ ที่ทำการศึกษาแบบย้อนหลังเช่นกัน โดยกล่าวถึงเบลล์และคณะ (Bell, et.al., 1981) ซึ่งศึกษากลุ่มชายรักร่วมเพศที่มีจำนวนมากกว่ากลุ่มตัวอย่างของฮาเกียร์และโรบินส์ โดยมีจำนวนทั้งหมด 575 ราย และกลุ่มควบคุมเป็น

ชายรักต่างเพศจำนวน 284 ราย พบว่าลักษณะที่มีสหสัมพันธ์สูงที่สุดกับการเป็นรักร่วมเพศในวัยรุ่นผู้ใหญ่ก็คือลักษณะที่เขาเรียกว่า “การมีพฤติกรรมที่ไม่เป็นไปตามเพศ” (gender nonconformity behavior) ซึ่งแสดงออกโดยลักษณะของการมีความชอบในกิจกรรมของเด็กหญิงมากกว่ากิจกรรมของเด็กชายและลักษณะการแต่งกายของเพศตรงข้าม (cross dressing) ในเรื่องพฤติกรรมที่ไม่เป็นไปตามเพศนี้

รีมาเฟดี (Remafedi, 1985) ได้ศึกษาถึงปัญหาการเจ็บป่วยในพวกรักร่วมเพศว่าบุคคลกลุ่มนี้มีความเสี่ยงสูงในการเจ็บปวดจากการบาดเจ็บจากการมีเพศสัมพันธ์ และการเป็นโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ เช่น กามโรคและโรคภูมิคุ้มกันบกพร่อง หรือโรคเอดส์ โดยเฉพาะโรคภูมิคุ้มกันบกพร่องนี้กำลังเป็นที่หว้นวิตกกังวลมาก เนื่องจากโรคนี้เป็นโรคร้ายแรงที่ยังไม่มีทางรักษาได้ จึงอาจทำให้สังคมมองบุคคลรักร่วมเพศในทางที่ไม่ดีอีก ซึ่งมีผู้ประเมินจากคนทั่วไปมีแนวโน้มที่จะมีเจตคติทางลบต่อพวกรักร่วมเพศมากขึ้น เช่น ในสหรัฐอเมริกาที่พบว่า ผลจากการระบาดของโรคเอดส์ ทำให้บุคคลรักร่วมเพศถูกทำร้ายร่างกายมากขึ้น

ชอโดโรว (Chodorow, 1990) นักจิตวิทยาและนักสิทธิสตรีเห็นว่าการอบรมเลี้ยงดูภายในครอบครัวเป็นกลไกสำคัญที่ก่อให้เกิดความแตกต่างระหว่างผู้หญิงผู้ชาย โดยทำหน้าที่ของการผลิตซ้ำ “ความเป็นแม่” ที่ทำให้ “ความเป็นแม่” ดำรงและฝังรากลึกในสังคมอย่างยากที่จะถ่วงถอน เพราะแม่จะเลี้ยงดูลูกสาวให้เติบโตขึ้นเป็นผู้หญิงเหมือนกับตนเอง ในขณะที่จะเลี้ยงดูลูกชายให้มีลักษณะของความเป็นชาย จากความแตกต่างในการเลี้ยงดูได้นำไปสู่การแบ่งงานที่เปิดโอกาสให้ผู้หญิงถูกเอารัดเอาเปรียบจากผู้ชาย เพื่อเปลี่ยนแปลงกระบวนการผลิตซ้ำของ “ความเป็นแม่” ชอโดโรวเสนอว่าผู้ชายควรมีบทบาทในการดูแลลูกเพิ่มมากขึ้น การทำหน้าที่ดูแลลูกร่วมกันระหว่างพ่อกับแม่ จะทำให้เด็กผู้ชายและเด็กผู้หญิงมีความผสมกลมกลืนระหว่างพ่อแม่มากขึ้น และที่สำคัญก็คือจะเป็นก้าวแรกที่จะนำผู้หญิงไปสู่เสรีภาพและความเสมอภาคเพิ่มมากขึ้น

กรอบแนวคิดแสดงตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม

การศึกษาในเรื่องกระบวนการขัดเกลาทางสังคม 5 ประการ คือ 1. ความรู้และประสบการณ์ทางสังคม 2. ผู้กระทำการขัดเกลาและผู้รับการขัดเกลา 3. ภาษาที่ใช้สื่อสารและสื่อมวลชน 4. ความรักและความอบอุ่น 5. สภาพแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจแปลงเพศ ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดตัวแปรไว้ 6 ข้อด้วยกันคือ ครอบครัว กลุ่มเพื่อน โรงเรียน อาชีพ คนรัก และสื่อมวลชน ส่วนตัวแปรตามคือการตัดสินใจแปลงเพศ

สมมติฐานการวิจัย

1. ครอบครัวมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจแปลงเพศของสาวประเภทสอง
2. กลุ่มเพื่อนมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจแปลงเพศของสาวประเภทสอง
3. โรงเรียนมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจแปลงเพศของสาวประเภทสอง
4. อาชีพมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจแปลงเพศของสาวประเภทสอง
5. คนรักมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจแปลงเพศของสาวประเภทสอง
6. สื่อมวลชนมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจแปลงเพศของสาวประเภทสอง

การวิจัยในครั้งนี้สามารถสรุปสมมติฐานการวิจัยได้ 6 ข้อดังนี้คือ

1. ครอบครัวมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจแปลงเพศของสาวประเภทสอง

สถาบันครอบครัว คือแบบในการคิดการกระทำระหว่างบุคคลเกี่ยวกับการแต่งงาน เลี้ยงดูและอบรมบุตร หรือระหว่างผู้ที่เป็นญาติ ตัวอย่างเช่น เกี่ยวกับการแต่งงาน ก่อนถึงพิธีการแต่งงานซึ่งมีแบบการกระทำหลายอย่างมักจะต้องมีการเกี่ยวพาราสีกันระหว่างหนุ่มสาว การสู่ขอ และพิธีการสู่ขอ การหมั้นและพิธีหมั้นแล้วจึงถึงพิธีการแต่งงานแบบการคิด การปฏิบัติระหว่างสามี ภรรยา แบบการเลี้ยงดูและการอบรมบุตร การให้ความรักและเอ็นดูลูก ซึ่งต่างคนต่างมีการปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน มีการถ่ายทอดและรักษาวัฒนธรรม สมาชิกภายในครอบครัวมีการรับแบบอย่างของความประพฤติในการปฏิบัติต่อกัน เป็นการติดต่อโต้ตอบระหว่างกัน คือ สามีภรรยา บิดามารดา บุตร พี่น้อง โดยครอบครัวจะเป็นแบบการคิดและการกระทำที่พ่อแม่ พี่ป้า น้าอา และญาติคนอื่น ๆ ซึ่งแต่ละสังคมโดยสถาบันครอบครัวนี้ได้วางระเบียบเอาไว้ องค์ประกอบอย่างอื่นของสถาบันครอบครัวเป็นต้นแบบ ของการกำหนดตำแหน่งทางสังคม หน้าที่และองค์วัตถุประสงค์ของครอบครัว ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สถาบันสังคมทุกสถาบันจะต้องมี ดังนั้นสถาบันครอบครัวจึงเป็นสถาบันทางสังคมขั้นพื้นฐานที่ช่วยขัดเกลามนุษย์ ตั้งแต่แรกเกิด

ครอบครัวประกอบไปด้วยครอบครัวที่มีความสัมพันธ์ในครอบครัวดีกับความสัมพันธ์ในครอบครัวไม่ดี ครอบครัวที่มีความสัมพันธ์ดี ได้แก่ ครอบครัวที่สามีและภรรยาไม่มีการทะเลาะวิวาทกัน หรือมีน้อย หัวหน้าครอบครัวมีความใกล้ชิดกับบุตรและภรรยาอยู่เสมอ ทุกคนในครอบครัวมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการทำงานบ้านอยู่เสมอเป็นประจำ รู้จักบทบาทและหน้าที่

ของแต่ละบุคคล และไม่มีปัญหาเรื่องการมีบ้านเล็กบ้านน้อยของหัวหน้าครอบครัว ส่วนครอบครัวที่มีความไม่ดี ได้แก่ ครอบครัวที่สามีและภรรยามีการทะเลาะวิวาทและทุบตีกันเนื่อง ๆ หัวหน้าครอบครัวไม่มีความใกล้ชิดบุตรและภรรยา ไม่มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันภายในครอบครัว ไม่รู้จักบทบาทและหน้าที่ของแต่ละบุคคล และมีปัญหาเรื่องการมีบ้านเล็กบ้านน้อยของหัวหน้าครอบครัวรวมทั้งมีปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ เป็นต้น ครอบครัวประเภทนี้บุตรธิดาจะมีอัตราการเบี่ยงเบนทางเพศสูง

ยกตัวอย่างเช่น มัต (อ้างใน Rosaldo, 1974) พบว่าลักษณะของผู้หญิง เช่น การยอมจำนน การเป็นฝ่ายรับ และพึงพอใจในการเลี้ยงดูเด็ก เป็นลักษณะที่มีอยู่ในตัวผู้ชายเผ่าหนึ่งได้เช่นกัน จึงไม่สามารถด่วนสรุปได้ว่าความแตกต่างของพฤติกรรมเหล่านั้นสืบเนื่องมาจากเพศ ส่วนซาเกียร์กับโรบินส์ (Saghir & Robins, 1973) ได้ศึกษาในเรื่องของชีวิตการแต่งงานของบิดามารดามักมีความสัมพันธ์ไม่ราบรื่น มีการทะเลาะกันบ่อยครั้งทั้งด้วยวาจาและกำลังกาย การทะเลาะกันที่รุนแรงและบ่อยครั้งนั้นมากพอจะรบกวนทางอารมณ์และความเป็นสุขของครอบครัวก่อให้เกิดความไม่พอใจและตึงเครียดต่อบุตร โรเซนท (Rosen, 1974 อ้างอิงจาก Mamer, 1965 และ Wilber, 1965) ก็ได้รวบรวมการศึกษาของมาร์เมอร์และวิลเบอร์ ในปี 1965 และเสนอว่าบิดาของกลุ่มรักร่วมเพศหญิงก็มีลักษณะอ่อนแอ สมยอม เช่นเดียวกับบิดาของรักร่วมเพศชาย ส่วนลักษณะของความห่างเหิน เย็นชา

ผกา สัตยธรรม (2516) ได้ทำการศึกษาไว้และพบว่าบิดาของกลุ่มรักร่วมเพศชายมักมีลักษณะอ่อนแอไม่กล้าหาญและไม่เข้มแข็ง และจะมีลักษณะของความน่านับถือ และมีเหตุผลน้อยกว่าบิดาของกลุ่มปกติ รวมทั้งได้เสนอรายงานว่าในพี่น้องด้วยกันนั้น บุคคลรักร่วมเพศจะสนิทกับพี่น้องผู้หญิงมากกว่าพี่น้องผู้ชาย โดยเฉพาะกับพี่ชายมักมีเรื่องขัดแย้งกันอยู่เสมอ มีความเห็นว่าพี่ชายเป็นคนใจร้อน ชอบข่มขู่และไม่ยุติธรรม หรือพวกรักร่วมเพศชายมักมีพี่น้องทั้งหญิงและชายที่ชอบแสดงอำนาจเหนือตน ทำตัวเด่นกว่าหรือเป็นคู่แข่งอยู่เสมอ หากบุคคลรักร่วมเพศนั้นมีพี่น้องเป็นชายทั้งหมด ก็จะมีรู้สึกว่าตนเองอ่อนแอและถูกบังคับข่มขู่ และหากเป็นผู้ชายคนเดียวในกลุ่มพี่น้องหญิงทั้งหมดก็อาจเกิดความรู้สึกด้อยจากความเป็นผู้ชายได้ง่าย อาจมีผลต่อความไม่กล้าที่จะมีสัมพันธ์ภาพกับเพื่อนต่างเพศได้ อีกทั้งยังได้กล่าวถึงสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้ขาดประสบการณ์ที่จะเรียนรู้ในเพศตรงข้าม บางรายก็พบว่าตัวเองห่างเหินจากเพื่อน คิดว่าตัวเองถูกขับออกจากสังคม ขาดกำลังใจไม่สามารถบังคับตัวเองได้ จึงเข้ากลุ่มรักร่วมเพศ มีชีวิตอ้างว้างเดียวดาย โดยรู้สึกว่าเป็นความผิด และยอมรับการตัดขาดจากสังคม

จากข้อความต่าง ๆ ที่กล่าวมาในข้างต้นนี้ ทำให้ผู้วิจัยเกิดความคิดเห็นว่าครอบครัวน่าจะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจแปลงเพศของสาวประเภทสองดังผลงานวิจัยนี้

2. กลุ่มเพื่อนมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจแปลงเพศของสาวประเภทสอง

กลุ่มเพื่อน การคบหาสมาคมกับคนในวัยเดียวกัน สามารถที่จะเป็นที่ปรึกษาเมื่อเกิดมีปัญหาด่าง ๆ เกิดขึ้น ดังนั้นจะเห็นได้ว่ามนุษย์มักจะถูกชักจูงในเรื่องของความคิด ความเชื่อ ค่านิยม จากกลุ่มเพื่อนที่มีอายุเท่า ๆ กันหรือมากกว่า ตอนวัยเด็กก็จะเป็นกลุ่มเพื่อนเล่น พอเริ่มเข้าสู่วัยรุ่นจะเป็นกลุ่มเพื่อนฝูง พอเป็นผู้ใหญ่จะมีความโน้มเอียงสังสรรค์คบค้าสมาคมกับบุคคลที่มีสถานภาพทางสังคมเท่าเทียมกัน เช่นกลุ่มเพื่อนนักเรียน กลุ่มข้าราชการ กลุ่มพ่อค้า เป็นต้น การคบเพื่อนจึงมีส่วนในการขัดเกลาบุคลิกภาพของเด็กเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในกรณีที่ได้กัมพฤติกรรมเบี่ยงเบนทางเพศ

ยกตัวอย่างเช่น โรเมอร์ (Romer, 1906) ทำการศึกษาเด็กนักเรียนชายในมหาวิทยาลัยจำนวน 600 คน ในประเทศฮอลแลนด์ พบว่ามีประมาณ ร้อยละ 2 ที่มีลักษณะของการเป็นรักร่วมเพศโดยเฉพาะอย่างยิ่ง (exclusive homosexuality) และมีร้อยละ 4 ที่เป็นแบบรักรทั้งสองเพศ (bisexual) และ ฟอร์ด และ บีช (Ford & Beach, 1952) ทำการศึกษาสังคมต่าง ๆ 76 สังคม พบว่า ในบางสังคมเช่นพวกเคอรากี (Keraki) ในนิวกินี พวกอรันดา (Aranda) ในออสเตรเลียและสิวาน (Siwans) ในแอฟริกา รักร่วมเพศชายเป็นที่พบได้ทั่วไป และไม่ทำให้เสียหายในการสร้างสัมพันธภาพกับต่างเพศ ร้อยละ 36 ของสังคมที่เขาทำการศึกษาขึ้น การแสดงออกเชิงรักร่วมเพศแม้จะเป็นสิ่งต้องห้าม แต่ก็มีหลักฐานว่ามีการกระทำดังกล่าวซ่อนอยู่ ในขณะที่ร้อยละ 64 ของสังคมเหล่านั้นเห็นว่ารักร่วมเพศเป็นเรื่องปกติ และสังคมยอมรับได้

จากข้อความต่าง ๆ ที่กล่าวมาในข้างต้นนี้ทำให้ผู้วิจัยเกิดความคิดเห็นว่ากลุ่มเพื่อนน่าจะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจแปลงเพศของสาวประเภทสองดังผลงานวิจัยนี้

3. โรงเรียนมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจแปลงเพศของสาวประเภทสอง

โรงเรียน เป็นหน่วยที่ให้การขัดเกลาอย่างเป็นทางการ เป็นสถานที่ให้ความรู้ทางด้านวิชาการต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ มีขั้นตอนของการฝึกหัดให้แสดงความคิดเห็น และมีโอกาสได้รับความรู้ ทศนคติ ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม แบบแผนในการดำเนินชีวิต และคุณค่าต่าง ๆ ดังนั้นโรงเรียนจึงมีอิทธิพลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพของเด็กมาก และเป็นสถานที่ที่เด็กได้มีโอกาสคบหาสมาคมกับเพื่อนฝูงในวัยเดียวกัน โรงเรียนเป็นสถานที่ถ่ายทอดวัฒนธรรมของสังคมจากคนชั่วอายุหนึ่งไปยังคนอีกชั่วอายุหนึ่ง หรือจากคนกลุ่มหนึ่งไปยังคนอีกกลุ่มหนึ่ง เพื่อความต่อเนื่องของวัฒนธรรมและการดำรงอยู่ของสังคม สารของสังคมที่ถ่ายทอดอาจเป็นกฎระเบียบโดยทั่วไปของสังคม เช่น ความเชื่อ ค่านิยม บรรทัดฐานทางสังคมและเรื่องของอาชีพการงานต่าง ๆ แต่ละสังคมจะมีแบบการสั่งสอนเนื้อหาที่แตกต่างกันออกไปตามแต่ละสังคม

ยกตัวอย่างเช่น นิจวรรณ ไกรสิงห์เดชา (2535) ได้กล่าวว่า ระบบการศึกษาของโรงเรียนที่มีนักเรียนชายล้วนจะมีโอกาสกระตุ้นให้เด็กชายอยากเป็นผู้หญิง มากกว่าโรงเรียนสหศึกษาเพราะในแง่ของจิตวิทยา เมื่อคนสองคนมาอยู่ร่วมกัน คนหนึ่งจะพยายามทำตัวเป็นผู้นำและอีกฝ่ายก็จะเป็นผู้ตามโดยไม่รู้ตัว ในโรงเรียนชายล้วนเด็กที่อ่อนแอกว่า หน้าตากระเดียดไปทางผู้หญิงมากกว่า จึงอาจทำท่าทางเป็นฝ่ายหญิงเป็นฝ่ายที่อ่อนแอ เพื่อให้เพื่อนชายที่แข็งแรงกว่าปกป้อง ล้อเลียน ซึ่งอาจเกิดกลายเป็นความพอใจในบทบาทนี้ต่อไปได้ แต่โรงเรียนสหศึกษานั้นนักเรียนหญิงซึ่งแสดงเป็นฝ่ายเรียบร้อย อ่อนแออยู่แล้ว จะผลักดันให้เด็กชายที่อ่อนแอทั้งทางร่างกายและจิตใจต้องทำตัวให้เข้มแข็งให้เป็นผู้ชายมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของ วันเพ็ญ บุญประกอบ (2526) ที่ว่า เด็กที่มีความรัก ความพอใจ หรือใกล้ชิดอยู่ในกลุ่มบุคคลเพศเดียวกัน เช่น เด็กในโรงเรียนชายล้วน มีแนวโน้มที่จะมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมกับเพศได้สูง และยังสอดคล้องกับการศึกษาของ มนตรี ต้นประยูร (2531) ซึ่งศึกษาเยาวชนชายที่มีพฤติกรรมไม่เหมาะสมกับเพศเฉพาะที่แสดงออกพฤติกรรมเป็นหญิง ซึ่งกลุ่มตัวอย่างที่มีพฤติกรรมไม่เหมาะสมกับเพศร้อยละ 66.25 ให้ความเห็นว่า โรงเรียนที่มีแต่นักเรียนชายล้วน เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เยาวชนมีพฤติกรรมไม่เหมาะสมกับเพศเพิ่มมากขึ้น ซึ่งอาจเป็นผลมาจากการพยายามสร้างจุดเด่นขึ้นมาทดแทนและเรียกร้องความสนใจ

จากข้อความต่าง ๆ ที่กล่าวมาในข้างต้นนี้ทำให้ผู้วิจัยเกิดความคิดเห็นว่าโรงเรียนน่าจะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจแปลงเพศของสาวประเภทสองดังผลงานวิจัยนี้

4. อาชีพมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจแปลงเพศของสาวประเภทสอง

อาชีพ การคบหาสมาคมกับบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีอาชีพเดียวกัน สามารถที่จะพูดคุยปรึกษาในเรื่องของการทำงานได้ ดังนั้นกลุ่มเพื่อนร่วมงานจึงมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจไม่น้อยไปกว่ากลุ่มเพื่อนเลย

ยกตัวอย่างเช่น แสทเตอร์ (1920) ได้กล่าวถึงความ เป็นรักร่วมเพศ ซึ่งบุคคลเหล่านั้นเปิดเผยว่าเป็นนักเต้นบัลเล เป็นนักร้องแบบเสื่อ ช่างทำผม เป็นนักตกแต่งภายใน เป็นต้น ลักษณะงานเหล่านี้เข้ามาเกี่ยวข้องกับชีวิตในสังคมของพวกนี้และกลายเป็นอาชีพที่ยึดเป็นหลักได้ในชีวิตแบบรักร่วมเพศของพวกเขา มีอยู่หลายรายการที่การเลือกอาชีพมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับการเป็นรักร่วมเพศ อีกพวกหนึ่งอาจทำงานเหมือนคนปกติ เช่น เป็นครู นักกฎหมาย นายแพทย์ รัฐมนตรี และผู้ที่ทำงานในองค์กรต่าง ๆ เป็นต้น

จากข้อความต่าง ๆ ที่กล่าวมาในข้างต้นนี้ทำให้ผู้วิจัยเกิดความคิดเห็นว่าอาชีพน่าจะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจแปลงเพศของสาวประเภทสองดังผลงานวิจัยนี้

5. คนรักมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจแปลงเพศของสาวประเภทสอง

คนรัก คือ ความพึงพอใจระหว่างคนสองคน ระหว่างหญิงกับชาย ชายกับชาย และหญิงกับหญิงซึ่งรวมไปถึงการติดต่อสัมพันธ์ทางเพศระหว่างกัน ดังนั้นการที่มนุษย์แต่ละคนต้องการที่จะสร้างความพึงพอใจและเป็นที่น่าสนใจของบุคคลที่ตนเองชื่นชอบได้นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่มนุษย์จะต้องปรับตัวให้เข้ากับบุคคลที่ตนเองชื่นชอบหรือจากการยกตัวอย่างเช่น อุดมศิลป์ ศรีแสงนาม และสมศรี สุกุมลนันทน์ (2529) ศึกษาในเรื่องของการเกิดความพึงพอใจทางเพศกับคนเพศเดียวกัน ส่วนหนึ่งอาจเป็นผลมาจากการที่บุคคลได้รับรางวัลซ้ำ ๆ จากการมีพฤติกรรมทางเพศที่สนองให้เกิดความพึงพอใจในวัยเด็ก กระนั้นก็ยังไม่สามารถสรุปผลได้ว่า ปัญหาในการเกิดความพึงพอใจกับบุคคลเพศเดียวกันเป็นผลจากการมีความสัมพันธ์เชิงรักร่วมเพศในวัยเด็ก เนื่องจากบุคคลรักร่วมเพศที่สมัครใจหลายคนรู้สึกว่าการมีความชอบที่จะเป็นแบบนี้มาตั้งแต่วัยเด็ก โดยที่ไม่เคยมีประสบการณ์แบบรักร่วมเพศมาก่อนเลย

จากข้อความต่าง ๆ ที่กล่าวมาในข้างต้นนี้ทำให้ผู้วิจัยเกิดความคิดเห็นว่าคนรักน่าจะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจแปลงเพศของสาวประเภทสองดังผลงานวิจัยนี้

6. สื่อสารมวลชนมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจแปลงเพศของสาวประเภทสอง

สื่อสารมวลชน คือ แหล่งที่มนุษย์ได้รับความเพลิดเพลินและความรู้พร้อม ๆ กันไป โดยอาศัยสื่อที่ใช้ในการถ่ายทอดทางวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ นวนิยาย วรรณคดี เป็นต้น ซึ่งเครื่องมือที่สำคัญและมีส่วนในการขัดเกลากายทางสังคมในด้านต่าง ๆ ตั้งแต่เรื่องคุณค่า ความเชื่อ แบบของความประพฤติ รวมทั้งเป็นสื่อที่ใช้ในกระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมของคนบางกลุ่ม

จากข้อความต่าง ๆ ที่กล่าวมาในข้างต้นนี้ทำให้ผู้วิจัยเกิดความคิดเห็นว่าสื่อสารมวลชนน่าจะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจแปลงเพศของสาวประเภทสองดังผลงานวิจัยนี้

นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

ครอบครัว หมายถึง กลุ่มบุคคลที่มาอยู่รวมกันโดยการสมรสหรือความผูกพันทางสายโลหิต สมาชิกในครอบครัวอยู่รวมกันภายในครอบครัวเดียวกัน เป็นหน่วยงานที่มีการติดต่อโต้ตอบระหว่างกัน คือ สามภรรยา บิดามารดา บุตร พี่น้อง ซึ่งต่างคนต่างมีการปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน มีการถ่ายทอดรักชาติวัฒนธรรม สมาชิกภายในครอบครัวมีการรับแบบอย่างของความประพฤติในการปฏิบัติต่อกัน เป็นสถาบันทางสังคมขั้นพื้นฐานที่ช่วยขัดเกลามนุษย์ตั้งแต่แรกเกิด

กลุ่มเพื่อน หมายถึง การที่บุคคลคบหาสมาคมกับคนในวัยเดียวกันหรือมากกว่า แบ่งได้เป็นกลุ่มเพื่อนในวัยเด็กซึ่งเป็นกลุ่มเพื่อนเล่น เมื่อเริ่มเข้าสู่วัยรุ่นจะเป็นกลุ่มเพื่อนฝูง และเมื่อเป็นผู้ใหญ่จะมีความโน้มเอียงจะสังสรรค์คบค้าสมาคมกับบุคคลที่มีสถานภาพทางสังคมที่เท่าเทียมกัน เช่น กลุ่มเพื่อนนักเรียน กลุ่มข้าราชการ กลุ่มพ่อค้า เป็นต้น

โรงเรียน หมายถึง สถานที่ที่ให้ความรู้ทางด้านวิชาการต่าง ๆ อย่างเป็นทางการ

คนรัก หมายถึง ความพึงพอใจระหว่างคนสองคน ระหว่างหญิงกับชาย ชายกับชาย และหญิงกับหญิง

สื่อสารมวลชน หมายถึง แหล่งที่มนุษย์ได้รับความเพลิดเพลินและความรู้พร้อม ๆ กันไป โดยอาศัยสื่อที่ใช้ในการถ่ายทอดทางวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ นวนิยาย วรรณคดี เป็นต้น

อาชีพ หมายถึง สถาบันทางเศรษฐกิจที่สำคัญที่กำหนดบทบาททางเศรษฐกิจของมนุษย์ เพราะเมื่อมนุษย์ได้รับการอบรมจากกลุ่มสถาบันกลุ่มต่าง ๆ ของสังคมตั้งที่อธิบายมาแล้ว ในข้างต้นนี้ มาแล้วจนถึงระดับที่จะต้องประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองและครอบครัว ใครจะทำอาชีพอะไร ก็ควรจะต้องยอมรับระเบียบวิธีปฏิบัติของอาชีพนั้น ๆ ซึ่งในแต่ละอาชีพก็จะมีคุณค่าและวิธีการปฏิบัติที่แตกต่างกันออกไป

การตัดสินใจแปลงเพศ หมายถึง การตกลงใจที่จะผ่าตัดอวัยวะเปลี่ยนแปลงอวัยวะเพศชายมาเป็นอวัยวะเพศหญิง คือมีการทำช่องคลอดเทียม (ในเพศชาย) หรือ การทำองคชาตเทียม (ในเพศหญิง) ซึ่งทำโดยวิธีการผ่าตัด และอาจให้ฮอร์โมนเพศร่วมด้วย

รักร่วมเพศ หมายถึง เป็นพฤติกรรมทางเพศระหว่างเพศเดียวกัน เป็นพฤติกรรมทางเพศที่ผิดไปจากลักษณะที่คนทั่วไปประพฤติกกัน เป็นได้ทั้งผู้ชายและผู้หญิง ผู้หญิงจะมีชื่อว่าเรียกเฉพาะว่า เลสเบียน (Lesbian) รักร่วมเพศมีกำเนิดตั้งแต่สมัยโบราณกาล แต่ทัศนคติต่อความประพฤตินี้ต่างกันตามยุคตามสมัย สมัยโรมันความประพฤติดังนี้ทำกันเปิดเผย และในสมัยกรีกไม่เพียงแต่ถือว่าเป็นของธรรมดาเท่านั้น แต่ยังเป็นการแสดงความรักที่สูงส่งกว่าธรรมดาอีกด้วย แต่ในยุคต่อมาทัศนคติกลับเปลี่ยนแปลงไป รักร่วมเพศถือว่าเป็นผิดปกติ เป็นความชั่วและบาป ในปัจจุบันความคิดเห็นของสังคมมีต่าง ๆ กัน แต่จิตแพทย์มีความโน้มเอียงจะคิดว่าความประพฤตินี้เป็นวิถีของแต่ละคน ไม่ใช่ความผิดปกติทางจิตใจ

รักร่วมเพศ มี 2 แบบคือ

- **รักร่วมเพศแท้** (Exclusively homosexual) ซึ่งหมายถึง พวกที่มีการปฏิบัติทางเพศเฉพาะกับเพศเดียวกันเท่านั้น
- **รักร่วมเพศ** (Bisexual) ซึ่งหมายถึง พวกที่มีกิจกรรมทางเพศกับเพศเดียวกันและเพศตรงข้าม

การปฏิบัติทางเพศของเขาก็เหมือนการร่วมเพศระหว่างชายกับหญิง ต่างกันตรงที่ไม่ได้ร่วมเพศด้วยองคชาตกับช่องคลอดเท่านั้น ในชายจะเริ่มด้วยการกอดจูบ ลูกค้ำ ใช้นิ้วปากและลิ้นหรือมือกับอวัยวะเพศของอีกฝ่ายหนึ่ง และร่วมเพศทางทวารหนักหรือทางทวารเบา บางรายอาจมีความวิปริตทางเพศอย่างอื่นร่วมด้วย เช่น การพอใจที่จะทำให้อีกฝ่ายหนึ่งเจ็บหรือตนเองเจ็บ ชอบสะสมเครื่องมือใช้บางอย่างของเพศตรงข้ามเช่น ชุดชั้นในหรือถุงน่อง ชอบดูคนอื่นร่วมเพศกัน หรือชอบร่วม

เพศกับเด็ก (เพศเดียวกัน) บางรายความวิตกกังวลเหล่านี้นรุนแรงมากจนถึงเป็นคดีอาชญากรรมก็มี

เกย์ หมายถึง มีบทบาท 3 อย่าง คือ เป็นฝ่ายกระทำ เป็นฝ่ายถูกกระทำ หรือแบบผสม แต่การร่วมเพศทางทวารหนักค่อนข้างจะมีลักษณะแน่นอนว่าฝ่ายใดจะเป็นฝ่ายกระทำ หรือเป็นฝ่ายถูกกระทำ อย่างไรก็ตามรักร่วมเพศชายส่วนใหญ่ชอบมีบทบาททางเพศแบบผสม คือเป็นแบบใดก็ได้ตามที่คู่ของตนพอใจ และมีส่วนน้อยเท่านั้นที่มีบทบาทเป็นหญิงหรือชายแน่นอน พวกที่ชอบบทบาทหญิงเราเรียกว่าเป็นเกย์ควีน ลักษณะที่สังเกตได้คือ ท่าทางกระดุกกระดิง กระชดกระช้อย ซึ่งมักจะมีมากกว่าของหญิงทั่วไปด้วยซ้ำ ส่วนพวกที่มีบทบาทเป็นชายเราเรียกว่าเกย์คิงลักษณะที่บอกได้ก็คือการมีรูปร่างใหญ่ ออกหนา และอาจเป็นนักเพาะกาย รูปร่างของเกย์นี้จะช่วยกระตุ้นอารมณ์เพศของคู่ที่ต้องการลักษณะของความเป็นชาย หรือเป็นบิดาซึ่งเขาไม่มีโอกาสได้ใกล้ชิดในวัยเด็ก

โฮโมเซกซ์ชวล หมายถึง การมีเพศสัมพันธ์ระหว่างคนสองคนที่เป็นเพศเดียวกันไม่ว่าคู่กันจะเป็นหญิงหรือชายก็ตาม คำนี้มีรากศัพท์มาจาก “Homoios” ซึ่งเป็นภาษากรีกซึ่งแปลว่า “เหมือนกัน เดียวกัน” เป็นศัพท์ที่แพทย์ชาวฮังการีนามว่า เบนเกอร์ต (Benkert) บัญญัติขึ้นในปี 2412 ต่อมาศัพท์ “เลสเบียน” (Lesbian) สำหรับโฮโมเซกซ์ชวลหญิง แต่ยังไม่มีการบัญญัติเฉพาะของโฮโมเซกซ์ชวลชาย จนถึงปัจจุบันนี้จึงเริ่มมีศัพท์ขึ้นมามากมาย เช่น เกย์ ตูด เป็นต้น

ลักเพศ (Trasvestite) หมายถึง ความผิดปกติที่เกิดขึ้นจากการได้รับความตื่นเต้นหรือความสุขทางอารมณ์หรือทางเพศ โดยการแต่งตัวด้วยเสื้อผ้าของเพศตรงข้าม คนพวกนี้ส่วนใหญ่จะพอใจเฉพาะการแต่งตัวเป็นเพศตรงข้าม และไม่ต้องการแปลงเพศ แต่มีบางคนประพฤติกร่วมเพศด้วย เขาสามารถมีกิจกรรมทางเพศกับเพศตรงข้ามได้ตามปกติ มีความสุขทางเพศและความสุขในครอบครัวได้ โดยปกติลักษณะดังกล่าวนี้จะปรากฏตั้งแต่วัยเด็ก คนเหล่านี้มีลักษณะทางเพศของเพศใดเพศหนึ่งอย่างสมบูรณ์ ไม่พบว่าคนที่มีความปกติในโคโมโซม ฮอโรโมน หรือเป็นกระเทย (Intersex) จะเป็นลักเพศมากกว่าธรรมดา

กระเทย (Hermaphrodite) หมายถึง โดยส่วนใหญ่แล้วพวกกร่วมเพศจะนิยมความหมายของกระเทยในลักษณะที่เน้นการแสดงพฤติกรรมและการแต่งตัวตามแบบเพศหญิง หรือหมายถึงชายที่รับบทบาทของเพศหญิงมาแสดงออกต่อสังคมคือ พิจารณาในแง่ของลักษณะปรากฏทางกาย (Appearance) ที่สังเกตได้จากภายนอก กระเทยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท

กระเทยแท้ (True Hermaphrodite) หมายถึง ผู้ที่ทางการแพทย์เห็นว่าเป็นบุคคลที่มีสองเพศอยู่ในคนคนเดียว

กระเทยเทียม (Pseudo Hermaphrodite) หมายถึง ผู้ชายผอมยาวที่แต่งตัวเป็นหญิง แต่งหน้าจัด ๆ อยู่ตลอดเวลา

ตุ๊ด หมายถึง ตุ๊ดเป็นคำใหม่ที่เกิดขึ้นมาในสังคมไทยเมื่อไม่นานมานี้ เพื่อใช้ล้อเลียน

กระเทย และชายที่มีลักษณะกระตุ้งกระตั้งหรือมีการแสดงออกเป็นหญิงจนเห็นได้ชัด

รักร่วมเพศหญิงหรือเลสเบียน (Lesbian) หมายถึง การปฏิบัติทางเพศกับเพศหญิงด้วยกัน แต่บทบาททางเพศของเขาคงแน่นอน

ทอมและดี หมายถึง มักจะมีคู่ที่ถาวรกว่าพวกรักร่วมเพศชาย และไม่ค่อยล่าสอนทางเพศ แต่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดแยกไปหาคู่อื่นใหม่หรือแต่งงาน อีกฝ่ายหนึ่งอาจเกิดความอิจฉาริษยาคู่แข่งหรือเกิดความโกรธแค้นอย่างรุนแรงได้ การปฏิบัติทางเพศมีหลายวิธี ได้แก่การใช้มือหรือใช้ปาก กระตุ้นที่จุดกระสัน เช่นที่เต้านมหรือที่อวัยวะเพศ มีการพยายามทำให้เหมือนการร่วมเพศระหว่างชายกับหญิงโดยการใช้นิ้วมือ องคชาติเทียม หรือนอนทับกันพร้อมขยับสะโพก เพื่อกระตุ้นอวัยวะเพศของกันและกัน

ทอม (Tom) หมายถึง ผู้หญิงที่ทำตัวเป็นผู้ชาย หรือเป็นฝ่ายกระทำ หรือมีพฤติกรรมทำทางที่เลียนแบบผู้ชาย และมีจิตใจที่ชอบผู้หญิง

ดี (Lady) หมายถึง ผู้หญิงที่แสดงบทบาทที่เป็นหญิง มีจิตใจที่ชอบผู้หญิงด้วยกัน

สาวประเภทสอง (Transsexualism) หมายถึง เพศทางร่างกายของเขาเป็นชาย แต่จิตใจเป็นผู้หญิง สาวประเภทสองจะมีความแตกต่างจากพวกลักเพศตรงที่ไม่ชอบแต่งกายเลียนแบบเพศตรงข้ามเท่านั้น แต่เขาไม่ต้องการความเป็นเพศชายของเขาเลย ความต้องการที่รุนแรงนี้เริ่มตั้งแต่วัยรุ่น

ยกตัวอย่างเช่น อุดมศิลป์ ศรีแสงนาม และ สมศรี สุกุมลันท์ (2529) กล่าวว่าสภาพแวดล้อมด้านอื่น ๆ ที่ควรจะให้ความสนใจเป็นอันดับต่อมาก็คือสภาพแวดล้อมทางสังคมซึ่งมีมาในหลายรูปแบบ เช่น สื่อมวลชน ซึ่งสะท้อนลักษณะของดารายอดนิยมในลักษณะรักร่วมเพศทำให้เกิดความชื่นชมในหมู่วัยรุ่นจนนำมาเป็นแบบอย่าง หรืออิทธิพลของแฟชั่นที่ไม่แบ่งแยกชายหญิง (unisex) ซึ่งสะท้อนถึงบุคคลลัทธิโคลท์หลงตัวเอง และสะท้อนถึงการแต่งกายที่คาดว่าเป็นปัญหารักร่วมเพศในขณะนี้ และในอนาคตมีแนวโน้มที่จะสูงขึ้นในนักเรียนมัธยมศึกษา เป็นต้น

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาในเรื่อง “กระบวนการขัดเกลาทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจแปลงเพศของสาวประเภทสอง” ในครั้งนี้ประกอบด้วยการศึกษาที่แบ่งออกได้เป็น 3 ขั้นตอนดังนี้คือ

1. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล แบ่งออกเป็น 3 ส่วน

ส่วนที่ 1 การศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลจากผลงานวิจัยที่ผ่านมา สืบค้นจากเอกสารบทความต่าง ๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสาวประเภทสอง ซึ่งเป็นข้อมูลทุติยภูมิ เพื่อนำไปวิเคราะห์ข้อมูลในครั้งต่อไป

ส่วนที่ 2 การศึกษาหาข้อมูลโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางมานุษยวิทยา (Anthropological Field Work) หลายรูปแบบเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมสาวประเภทสอง ในทุก ๆ ด้าน เช่น การใช้วิธีการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม (Participant Observation) การสัมภาษณ์ผู้ให้ข่าวสำคัญ (Key informant interview) การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interview) การเก็บประวัติชีวิต (life histories) การเก็บข้อมูลเกี่ยวกับเครือญาติ (genealogies) รวมทั้งการใช้เทคนิคของการจดบันทึก (Field Notes) ผู้วิจัยได้เข้าไปศึกษาจากสถานที่จริง ซึ่งเป็นแหล่งรวมของสาวประเภทสอง โดยผู้วิจัยได้ไปศึกษาที่อัลคาซาร์ พัทยา เพื่อศึกษาและสัมผัสกับสภาพการณ์จริง ๆ เช่น การแต่งตัว การแต่งหน้า การเปลี่ยนเสื้อผ้า การทำงาน การแสดงโชว์ และการคลุกคลีกับแขกที่เข้าไปใช้บริการ ได้พูดคุยอย่างเป็นกันเองกับสาวประเภทสองภายในห้องแต่งตัว ได้ศึกษาถึงอากัปกริยาต่าง ๆ ของสาวประเภทสอง เพื่อมาเปรียบเทียบกับระหว่างสาวประเภทสองด้วยกัน ผู้วิจัยได้ใกล้ชิดสนิทสนมกับเขา และได้เรียนรู้ในสิ่งที่ผู้วิจัยต้องการศึกษา

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ไปศึกษาการประกวดสาวประเภทสอง ที่จัดให้มีขึ้น ณ วัดอินทรราวาสารวิหาร และที่ทิฟฟานี่ พัทยา ซึ่งมีการจัดประกวดสาวประเภทสองขึ้นทุกปี ผู้วิจัยได้เข้าไปพบปะทักทายและสังเกตพฤติกรรม ทักษะคติของพวกสาวประเภทสอง และสังเกตกริยาท่าทางของผู้เข้าไปชมการประกวด และได้บันทึกภาพของสาวประเภทสองที่เข้าประกวดในงานต่าง ๆ มาด้วย ทำให้ผู้วิจัยได้ทราบถึงทัศนคติของคนโดยทั่วไปว่ามีความรู้สึกอย่างไรกับสาวประเภทสอง และทัศนคติของสาวประเภทสองที่มาประกวดและมีทัศนคติเช่นไรต่อสังคม การศึกษาทั้ง 2 แบบไม่ว่าจากการศึกษาค้นคว้าในห้องสมุด หรือจากสภาพการณ์จริง ผู้วิจัยได้นำข้อมูลเหล่านั้นมาเป็นข้อมูลทุติยภูมิ เพื่อนำมาใช้ในการทำงานวิจัยในขั้นต่อไป

ส่วนที่ 3 การศึกษาแบบองค์ภาพรวม (Holistic) ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาพฤติกรรมและวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ ของกลุ่มสาวประเภทสอง โดยการหาข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพ สิ่งแวดล้อม ประชากร ครอบครัว เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง ศาสนา การศึกษาและด้านอื่น ๆ ทุกด้านของสาวประเภทสอง โดยผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมเป็นหลัก (Participant observation) เป็นการรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของมนุษย์ในทุก ๆ ด้านตามที่กล่าวมาแล้ว โดยใช้วิธีการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม

การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม (Participant observation) เป็นเทคนิคในการวิจัยทางมานุษยวิทยาที่ผู้วิจัยต้องเข้าไปมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ กับบุคคลหรือกลุ่มคนที่ผู้วิจัยต้องการศึกษา จะต้องทำตัวเป็นสมาชิกของกลุ่มสาวประเภทสองนี้ให้ได้ ในช่วงแรก ๆ การเข้าไปศึกษาภายในกลุ่มของสาวประเภทสองนั้นค่อนข้างมีความยากลำบาก เพราะสาวประเภทสองจะมองผู้วิจัยเป็นคนแปลกหน้าและไม่อยากที่จะพูดคุย แต่เมื่อผู้วิจัยได้กล่าวแนะนำตัวถึงเหตุผลในการเข้ามามากขึ้นและได้พูดคุยไปเรื่อย ๆ ทำให้รู้สึกที่สาวประเภทสองเริ่มให้ความเป็นกันเองกับผู้วิจัยและไว้วางใจมากขึ้น ทำให้ผู้วิจัยมีความเข้าใจถึงเหตุผลความจำเป็นในการที่เขาต้องหันมาเป็นสาวประเภทสองเพราะเหตุผลความจำเป็นหลายประการ ทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ เขาจะทำ

ตัวเป็นกันเองกับผู้วิจัยและพยายามเปิดเผยสิ่งต่าง ๆ ภายในใจ เช่น ฐานะทางครอบครัว การเป็นอยู่ในครอบครัว ตลอดจนสิ่งที่ผลักดันให้เขาต้องมาเป็นสาวประเภทสอง ทำให้ผู้วิจัยได้รับประสบการณ์ตรงจากการเข้าไปคลุกคลีกับพวกเขาเหล่านั้น การศึกษาแบบนี้จะช่วยทำให้ผู้วิจัยสามารถเข้าใจถึงสภาพที่แท้จริงของการดำรงชีวิตของสาวประเภทสอง และยังช่วยให้เข้าใจถึงวัฒนธรรมขนบธรรมเนียม ประเพณีที่เขาเหล่านั้นปฏิบัติต่อกันและปฏิบัติต่อสังคม ซึ่งจะทำให้การศึกษาวิจัยเป็นไปได้อย่างดีและมีข้อมูลที่น่าเชื่อถือได้

2. ประชากรและการสุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์ผู้ให้ข่าวสำคัญ (Key informants) การศึกษาในเรื่องของสาวประเภทสองนี้ ผู้วิจัยได้คัดเลือกบุคคลที่สามารถให้ข้อมูลอย่างละเอียดหรือข้อมูลเฉพาะบางอย่าง สำหรับคนที่สามารถจะให้ข้อมูลแก่ผู้วิจัยในครั้งนี้คือ ผู้ชายที่ผ่าตัดแปลงเพศจากเพศชายมาเป็นเพศหญิงแล้ว จากบุคคลหลากหลายอาชีพ จำนวน 12 คน ซึ่งได้แก่

1. นักแสดงจากอัลคาซาร์ อำเภอเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี	จำนวน 2 คน
2. นักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร	จำนวน 3 คน
3. อาชีพอื่น ๆ ในเขตกรุงเทพมหานคร	จำนวน 7 คน

ซึ่ง Key informant จะมีลักษณะบุคลิกภาพที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งเป็นผลดีกับการศึกษาวิจัยในเรื่องสาวประเภทสองเป็นอย่างมาก เพราะผู้วิจัยจะได้ข้อมูลที่หลากหลาย ทำให้สามารถวิเคราะห์ข้อมูลได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้เลือก Key informants ซึ่งเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับ การผ่าตัดแปลงเพศ คือ จิตแพทย์ ศัลยแพทย์ และนักกฎหมาย บุคคลเหล่านี้สามารถให้ข้อมูลเพิ่มเติม เพื่อที่จะได้นำมาใช้เพื่อทำให้งานวิจัยฉบับนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

3. การวิเคราะห์และแปรผลข้อมูล

ในการวิเคราะห์แยกแยะและแปรผลข้อมูล ผู้วิจัยได้จัดหมวดหมู่ของการเขียนตามสมมติฐานเป็นประเภทต่าง ๆ ตามตัวแปรต่าง ๆ การวิเคราะห์และการพิสูจน์สมมติฐาน ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการทางมานุษยวิทยา คือการเข้าไปมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก รวมทั้งวิธีการต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วในข้างต้น เพื่อเป็นการพิสูจน์สมมติฐาน นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาที่ได้จากการทำวิจัย จากการจดบันทึก จากการให้คนในสังคมที่ประกอบด้วยบุคคลหลากหลายอาชีพได้เขียนเรียงความเกี่ยวกับความรู้สึกที่มีต่อสาวประเภทสอง สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ ผู้วิจัยได้นำมาใช้เป็นส่วนประกอบในการวิเคราะห์เนื้อหาทั้งสิ้น เมื่อได้ข้อมูลทั้งหมดแล้วผู้วิจัยจะทำการประเมินคำตอบของผู้ถูกวิจัยทั้งหมดนี้ นำมาใช้เขียนวิเคราะห์ในรูปของการพรรณนาและการยกตัวอย่างประกอบ